

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

AGNĖ BARASAITĖ

DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ ANALIZĖ
IR VERTINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. dr. Pranas Mierauskas

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

DARNAUS VYSTYMO SI PRINCIPŲ ANALIZĖ
IR VERTINIMAS

Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L22005

Konsultantas

Recenzentas

2016 04 20

Vadovas

doc. dr. Pranas Mierauskas
2016 04 20

Atliko

APAmns4-01 gr. stud.
A. Barasaitė
2016 04 20

TURINYS

ĮVADAS.....	8
DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ ANALIZĖS IR VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA	12
Tyrimo tikslas.....	12
Tyrimo metodai.....	12
Tyrimo etika.....	12
Tyrimo dalyvių atranka.....	12
1. DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ APŽVALGA	16
1.1 Darnaus vystymosi samprata, tarptautinių susitarimų plėtra	16
1.2 Keturios darnios plėtos dimensijos	19
2. EUROPOS SĄJUNGOS IR LIETUVOS DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ CHARAKTERIZAVIMAS	22
2.1 Europos Sąjungos darnaus vystymosi politika.....	22
2.2 Lietuvos darnaus vystymosi politika Europos Sąjungos kontekste	25
3. LIETUVOS DARNAUS VYSTYMOŠI ASPEKTŲ ANALIZĖ	34
3.1 Tikėtinų problemų priežasčių nustatymas.....	34
3.2 Žmogiškieji ištekliai.....	35
3.3. Finansai / Ekonomika.....	39
3.4 Informacijos stoka.....	43
3.5 Valdžios įsitraukimas.....	46
3.6 Aplinkos apsauga	48
4. LIETUVOS DARNAUS VYSTYMOŠI PRAKTINIO TAIKYMO VERTINIMAS.....	53
4.1 Darnaus vystymosi žinių integracija į ilgalaikius tikslus.....	53
4.2 Įmonių socialinės atsakomybės reikšmė	55
4.3 Darnaus vystymosi principų integracijos sunkumai.....	58
4.4 Tarptautinių vadybos sistemų diegimo reikšmė.....	59
4.5 Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė darnaus vystymosi aspektu	60
IŠVADOS.....	63
REKOMENDACIJOS.....	64
LITERATŪRA.....	65
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PRIEDAI.....	73

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tyrimo struktūra.....	13
2 lentelė. Respondentams pateikti klausimai su keliamomis hipotezėmis.....	13-14
3 lentelė. Darnaus vystymosi sąvokų palyginimas.....	16
4 lentelė. Darnaus vystymosi nuostatų formavimosi etapai.....	18
5 lentelė. ES darnaus vystymosi sutarčių plėtra.....	22-23

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 Paveikslas. Magistro baigiamojo darbo struktūros loginė schema	11
2 Paveikslas. Magistro baigiamojo darbo kiekybinio tyrimo eiga.....	15
3 Paveikslas. Darni plėtra ir jos dimensijos.....	20
4 Paveikslas. BVP 2011 – 2014 m. tenkantis vienam gyventojui to meto kainomis.....	28
5 Paveikslas. Gamtos išteklių efektyvumas 2011 – 2014 m. kg tūkstančiui eurų.....	29
6 Paveikslas. Skurdo rizikos lygis 2011 – 2014 m.....	30
7 Paveikslas. Vidutinis vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumas 2011 – 2014 m.....	31
8 Paveikslas. ŠESD 2010 – 2013 m. (po Kioto protokolo), neįtraukiant tarptautinės aviacijos.....	32
9 Paveikslas. Darnaus vystymosi principų plėtros problematikos analizė.....	35
10 Paveikslas. Registruoto nedarbo pokyčiai 2013 – 2015 m.....	38
11 Paveikslas. Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių 2007- 2014.....	40
12 Paveikslas. Tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje (Mln. Eur) 2012-2014 m.....	47
13 Paveikslas. Patobulinta darnaus vystymosi schema.....	49
14 Paveikslas. Darnaus vystymosi sampratos žinių pasiskirstymas pagal sektorius.....	53
15 Paveikslas. Darnaus vystymosi sampratos įtraukimas į skirtingų sektorių ilgalaikius strateginius planus.....	54
16 Paveikslas. Žinių teikimas apie darnų vystymąsi organizacijos darbuotojams.....	54
17 Paveikslas. Darnaus vystymosi indėlis į organizacijos įvaizdžio gerinimą.....	55
18 Paveikslas. Socialiai atsakingo vystymosi politikos diegimas skirtinguose sektoriuose.....	55
19 Paveikslas. Respondentų nuomonė dėl socialinės atsakomybės asociacijų.....	56
20 Paveikslas. Įmonių socialinės politikos nauda organizacijai.....	57
21 Paveikslas. Faktinis (remiantis apklaustųjų skaičiumi) darnaus vystymosi padalinio, skirtinguose sektoriuose, skaičius.....	58
22 Paveikslas. Respondentų nuomonė dėl darnaus vystymosi padalinio reikalingumo.....	58
23 Paveikslas. Darnaus vystymosi plėtros trūkumas atstovaujamoje organizacijoje.....	59
24 Paveikslas. Respondentų informacija, ar organizacijoje dirbama pagal tarptautinius vadybos standartus.....	59
25 Paveikslas. Vadybos standartų pasiskirstymas pagal sektorius.....	60
26 Paveikslas. Bendradarbiavimas tarp skirtingų sektorių.....	60
27 Paveikslas. Respondentų pasiskirsčiusi nuomonė dėl bendradarbiavimo, tarp skirtingų sektorių, naudos.....	61
28 Paveikslas. Bendradarbiavimo tarp skirtingų sektorių išskiriamos kliūtys.....	61

PRIEDŲ SĄRAŠAS

Priedas Nr. .1 Respondentų, dalyvavusių apklausoje, sąrašas.....	73
Priedas Nr. 2. Statistinė anketinė apklausa respondentams.....	74-76
Priedas Nr. 3. Patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą.....	77

SANTRUMPOS

AIE – atsinaujinančių išteklių energija

BVP – bendrasis vidaus produktas

CEDAW – (*angl. The Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*)

Jungtinių Tautų Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims

EK – Europos Komisija

ES – Europos Sąjunga

EP – Europos Parlamentas

ISA – Įmonių socialinė atsakomybė

JT – Jungtinės Tautos

LR – Lietuvos Respublika

NVO – nevyriausybinės organizacijos

OECD - (*angl. The Organisation for Economic Co-operation and Development*) - Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija.

PPO – (*angl. WTO – World Trade Organization*) – Pasaulio prekybos organizacija

ŠESD – Šiltnamio efektą sukeliančios dujos

WCED - (*angl. World Commission on Environment and Development*) Jungtinių Tautų Pasaulinė aplinkos ir plėtros komisija

IVADAS

Plečiantis civilizacijai, žmonių veikla pamažu apėmė visą planetą ir neliko žmogaus nepaliestų plotų. Tačiau ta pati žmonija dar ilgai tinkamai neįvertino šios iš esmės pasikeitusios padėties. Prieš beveik 300 metų prasidėjusi pramonės revoliucija (arba kitaip vadinama industrine revoliucija) suteikė galimybes masiškai gaminti produktus pasaulinei rinkai. Tuomet žmonės galvojo, jog jie gali sukurti tobulesnį pasaulį, naudodamiesi gamtos pasaulio ištekliais. Panašu, jog gamtą buvo stengiamasi paversti mašina, kuri tarnauja mechanistinei visuomenei.

Šiandien realus gyvenimas privertė suabejoti, ar iš tiesų pagrįstas populiarus teiginys, jog visuomenė žengia visokeriopos pažangos keliu. Gamtos pusiausvyra, pasiekta per tūkstančius milijonų metų trukusią evoliuciją, buvo pakeista per paskutinįjį šimtmetį, kai žmogaus veikla pasidarė tokia intensyvi, kad natūralių gamtos procesų balansas sutriko. Vokiečių filosofas Hansas Georgas Gadameris yra pasakęs „Nereikia apgaudinėti savęs – mes gyvename labai pavojingame pasaulyje. Anksčiau padėtis buvo kur kas paprastesnė, nes žmogus neturėjo galimybių tiesiogiai suardyti žemę ir paveikti būsimąsias kartas”.

Temos aktualumas ir naujumas. Visame pasaulyje pripažinta darnaus vystymosi vertė keičia viešojo ir privataus sektoriaus darbo pobūdį. Įvertinus teigiamus ne tik jos principų aspektus, bet kartu ir praktiką, tampa aišku, jog darnaus vystymosi koncepcija tai naujas (Lietuvoje), tačiau galingas įrankis, apimantis visumą metodų, kuriais siekiama užtikrinti vystymąsi, tenkinantį žmonių gerovę dabartyje nesumažinant žmonių gerovės galimybių ateityje.

Tyrimo objektas. Darnaus vystymosi principų taikymas Lietuvos viešojo ir privataus sektorių praktikoje.

Darbo tikslas. Išanalizuoti ir įvertinti darnaus vystymosi principus aplinkos apsaugoje.

Šio darbo uždaviniai susideda iš keturių dalių:

1. Išnagrinėti darnaus vystymosi principus;
2. Charakterizuoti Europos Sąjungos ir Lietuvos darnaus vystymosi plėtros gaires;
3. Išanalizuoti galimas darnaus vystymosi plėtros kliūtis Lietuvoje;
4. Įvertinti darnaus vystymosi taikymo efektyvumą Lietuvos viešajame ir privačiame sektoriuose.

Darbo hipotezė. Darnaus vystymosi principai viešajame ir privačiame sektoriuose yra pritaikyti nepakankamai efektyviai.

Tyrimo šaltiniai ir metodai.

Tyrimo šaltiniai: darbe remiamasi Europos Komisijos Komunikatais, Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos Darnaus vystymosi švietimo strategija (2005 m.), Jungtinių Tautų Pasaulinės aplinkos ir plėtros komisijos ataskaitomis, Nacionalinėmis Darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo ataskaitomis (2005 m., 2008 m., 2012 m.) Tarptautinės organizacijos OECD

ataskaitomis (*The Organisation for Economic Co-operation and Development*), Europos Sąjungos statistikos tarnybos Eurostat statistiniais rodikliais, mokslininkų (Otsuki K. 2015 m., Docherty P., Kira M., Shani A.B. 2009 m., Daniel C. Esty, Andrew S. Winston 2006 m.) ir kt. tyrimais bei kitomis mokslinėmis publikacijomis, kuriose akcentuojami darnaus vystymosi principai ir jų taikymas regioninėje politikoje.

Tyrimo metodai:

Magistro baigiamąjį darbą sudaro šie metodai:

- Turinio analizė;
- Aprašomasis metodas;
- Loginis–analitinis;
- Apibendrinimo metodai.

Turinio analizės metodas darbe taikomas išrenkant iš teisės aktų, specialios mokslinės literatūros ir informacijos, reikalingai informacijai apie darnaus vystymosi principus ir jų taikymą regioninėje politikoje.

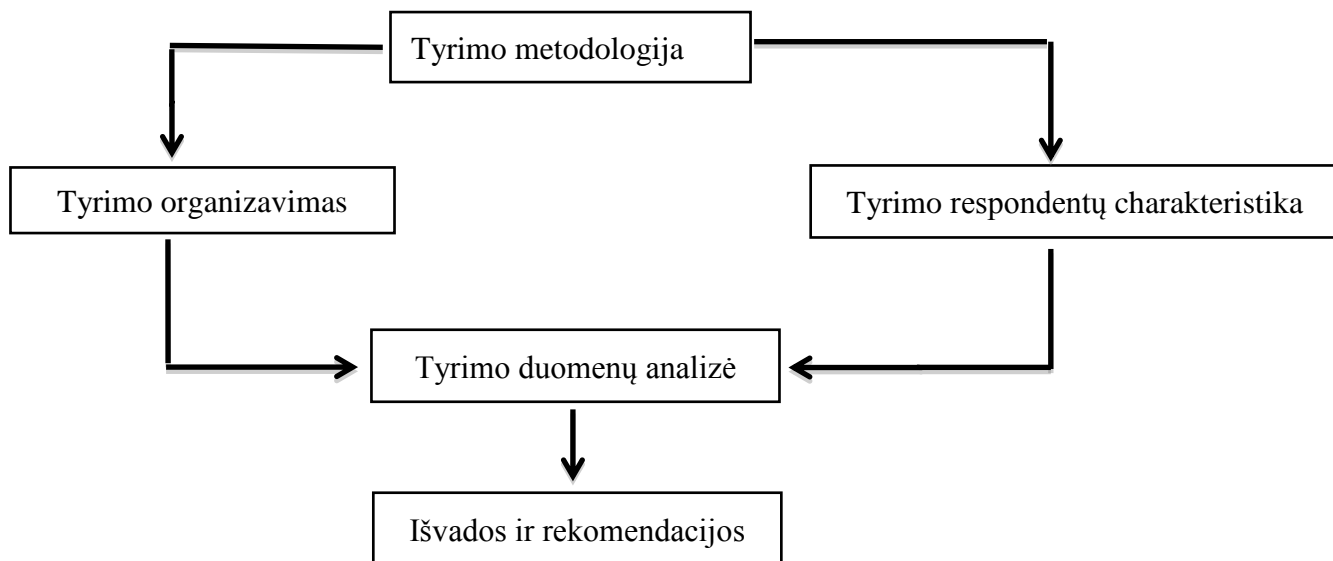
Aprašomasis metodas darbe taikomas nuosekliai aprašant darnaus vystymosi plėtros sampratą, teigiamus plėtros aspektus, trūkumus.

Loginis - analitinis metodas darbe taikomas aiškinant teisės normų turinį, darant apibendrinimus ir išvadas, teikiant pasiūlymus.

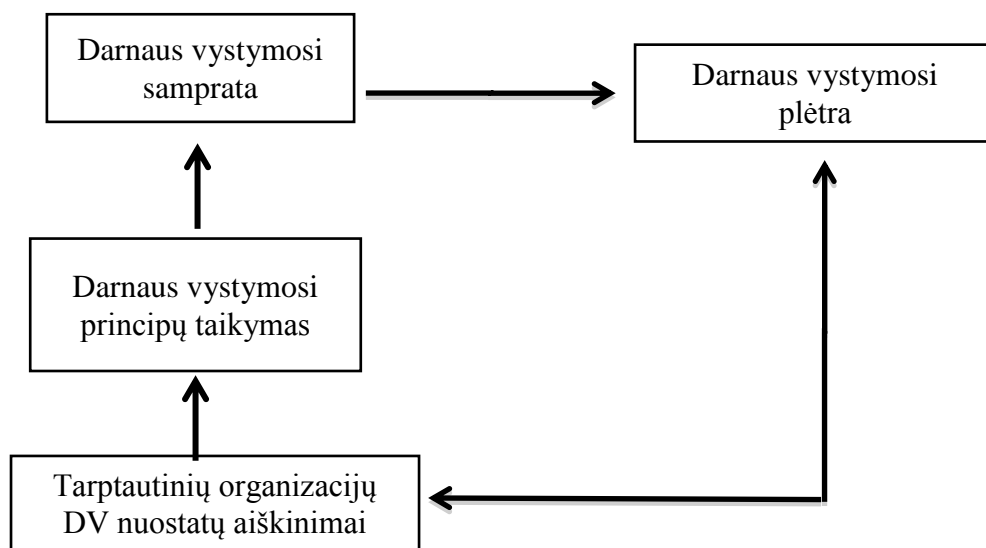
Apibendrinimo metodas darbe taikomas apibendrinant išnagrinėtą problemą bei darbo pabaigoje darant išvadas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro penki pagrindiniai skyriai. Pirmame skyriuje pristatoma bendra baigiamojo darbo literatūros ir praktinio tyrimo metodologija, tyrimo organizavimas, respondentų charakteristika. Antrame skyriuje analizuojami mokslinės literatūros darnaus vystymosi teoriniai aspektai: sampratų aiškinimai, nuostatų formavimosi etapai, taikymo būdai. Trečiame skyriuje pateikiama Lietuvos darnaus vystymosi principų plėtra ir problematika, atliekama lyginamoji Lietuvos ir ES principų analizė. Ketvirtame skyriuje nagrinėjama Lietuvos darnaus vystymosi politikos praktikos problematika remiantis hipotezėmis. Paskutiniame, penktajame skyriuje pateikiama darnaus vystymosi principų taikymo Lietuvoje tyrimo duomenų analizės rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei rekomendacijos.

I skyrius: Darnaus vystymosi principų taikymo Lietuvoje tyrimo metodologija.

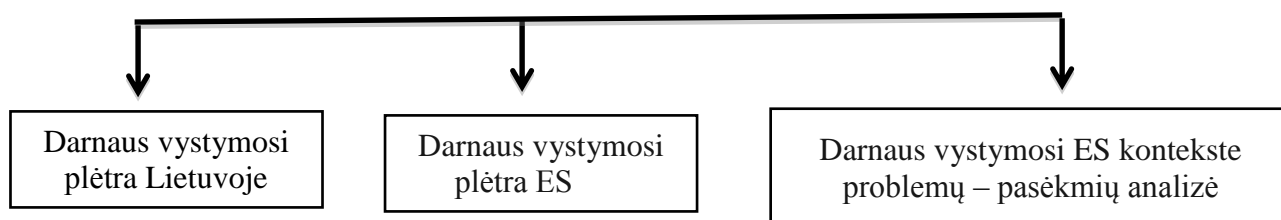

II skyrius. Darnaus vystymosi teoriniai aspektai.

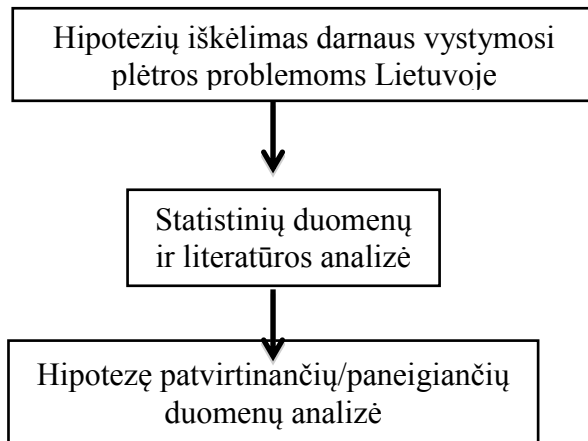
Metodai: teisės aktų, mokslinės literatūros, dokumentų ir sisteminė analizė.

III skyrius: Darnaus vystymosi principų taikymo regioninėje politikoje praktika ir kliūtys

Metodai: dokumentų, Europos Sąjungos statistikos tarnybos pranešimų analizė.

IV skyrius: Lietuvos darnaus vystymosi praktika ir problematika.

Metodai: Ishikawa modelio taikymas, tarptautinės statistikos pranešimų analizė.

Paveikslas 1 Magistro baigiamojo darbo struktūros loginė schema.
Sudaryta autoriaus.

Darbo reikšmingumas. Darbo praktinį reikšmingumą parodo atliktas kiekybinis viešojo ir privataus sektorių tyrimas, kuriame siekiama nustatyti darnaus vystymosi principų taikymo įtaką aplinkos apsaugoje. Tyrimo rezultatai pasižymi ir praktine verte, po tyrimo pateikiamos rekomendacijos dėl papildomų darnaus vystymosi taikymo galimybių Lietuvoje.

DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ ANALIZĖS IR VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA

Analizuojant teorinę darnaus vystymosi plėtrą Lietuvoje, bei atliekant lyginamąją praktiką Europos Sąjungos kontekste, galima teigti, jog darnus vystymasis ne tik skatina bendruomenių institucinę plėtrą, bet ir įgalina piliečius reikalauti tiek iš valstybės institucijų tiek iš privataus sektoriaus atstovų tęsti savo pažadus ir vykdyti savo funkcijas. Analizuojant literatūrą paaiškėjo, kad nepaisant darnaus vystymosi plėtros barjerų (pvz.: žinių trūkumas, finansinių išteklių stoka) – daugelis Europos Sąjungos šalių vis dar toliau sparčiai diegia socialinę verslo atsakomybę tam, kad užtikrintų žmonių ir vyriausybės bendradarbiavimą, ilgalaikę vystymosi pažangą. Siekiant išsiaiškinti ekspertų nuomonę darnaus vystymosi principų taikymo Lietuvoje tema, buvo atlikta apklausa su viešojo ir privataus sektoriaus specialistais, kurių darbas yra susijęs su darnios plėtros programomis jų organizacijose.

Tyrimo tikslas.

Atlikti kiekybinį statistinės anketos (nuomonės) tyrimo, dėl darnaus vystymosi principų taikymo viešajame ir privačiame sektoriuose, duomenų analizę.

Tyrimo metodai.

Duomenų rinkimo metodas – statistinė anketinė apklausa elektroniniu paštu, naudojant iš anksto paruoštą klausimyną (žr. Priedas Nr. 2). Darbo tyrimas yra paremtas statistinės anketos tyrimo metodu. „Savo atlikimo forma anketinis statistinis stebėjimas gali beveik nesiskirti nuo ištisinio stebėjimo: anketos išsiunčiamos atstovaujantiems subjektams, o jie įrašo į jas reikalingus duomenis. Nuo visuotinio surašymo anketinis statistinis stebėjimas skiriasi tuo, kad statistinio anketavimo metu paprastai leidžiama, net pageidaujama, įrašyti savo pastabas, paaiškinimus ar net pageidavimus. Anketavimo formos pagrindas yra klausimų sąrašas, o jis sudaromas atsižvelgiant į tyrimo pobūdį (analitinis, priežastinis ar aprašomasis tyrimas) ir būsimų respondentų grupę” (Martišius, Kėdaitis, 2010, 55 p.) Ši anketinė apklausa buvo pasirinkta norint gauti kompetentingą ir įvairiapusę nuomonę.

Tyrimo etika.

Tyrimo respondentams buvo pranešta, kad bus užtikrintas informacijos konfidencialumas ir anonimiškumas (anketoje buvo prašoma nenurodyti savo vardo ir pavardės). Rezultatai buvo privatūs, apie jų išvadas bus pranešta asmeniškai.

Tyrimo dalyvių atranka.

Siekiant išsiaiškinti darnaus vystymosi plėtros principų taikymą skirtinguose sektoriuose, iš viso buvo apklausa 40 respondentų: 20 privataus sektoriaus, 20 viešojo sektoriaus organizacijų atstovų. Viešojo sektoriaus atstovų atranka buvo pasirenkama dvejais lygmenimis: vietos savivaldos ir ministerijų.

Privataus sektoriaus respondentų atranka buvo remtasi organizacijos dydžiu bei Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis apie Lietuvoje labiausiai pasižyminčius atsakingo verslo subjektus. Tyrimas buvo atliktas 2016 m. kovo mėn. Respondentams elektroniniu paštu buvo išsiųsti klausimai su nuoroda į apklausą.

Statistinė anketa sudaryta iš trijų dalių – įvadinė, pagrindinė ir demografinė. Demografinę anketos dalį sudaro klausimai apie objektyvią apklausiamojo asmens padėtį ir statusą (organizacijos kapitalo pobūdį, kiek metų organizacija vykdo veiklą, sektorius, kuriam respondentas atstovauja). Demografinės anketos dalies informacija padeda analizuoti surinktus anketinius duomenis: grupuojant respondentus ir pan.

1 lentelė. Tyrimo struktūra.

Įvadinė	Pagrindinė	Demografinė
Supažindinama su tyrimo tikslu bei metodais, užtikrinamas anonimiškumas.	Sudaryti 20 klausimai, visi uždaro tipo. Klausimai sudaryti remiantis teorija.	Sudaryti 4 klausimai, kurie įvertina respondentų kompetenciją.

Sudaryta autoriaus.

Pagrindinė anketos dalis – klausimai, kurie nuosekliai atskleidžia tiriamosios temos turinį. „Pagrindinėje dalies pradžioje pateikiami sudėtingiausi klausimai, kuriais dažniausiai siekiama atskleisti apklausiamojo požiūrį, nuomonę apie nagrinėjimo temą” (Martišius, Kėdaitis, 2010 59 p.). Pagrindiniai klausimai buvo sudaryti su keliamomis hipotezėmis, kurias vėliau analizuojama tarp gautų atsakymų.

2 lentelė. Respondentams pateikti klausimai su keliamomis hipotezėmis.

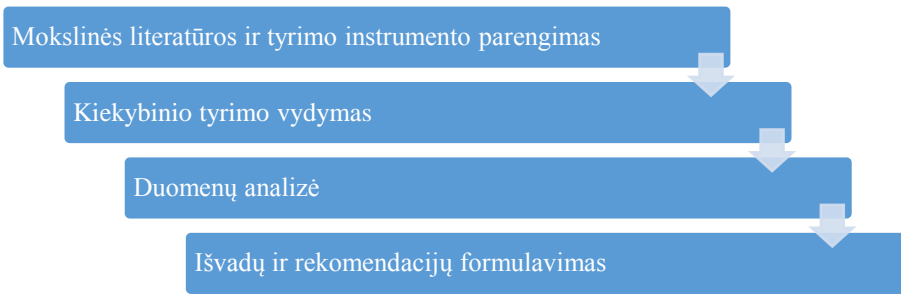
PAGRINDINĖ	
Kiek esate susipažinę su darniu vystymusi?	Keliama prielaida, jog privatus ir viešasis sektoriai yra skirtingai susipažinę su šia samprata.
Ar darnus vystymasis yra paminėtas ilgalaikiuose, strateginiuose Jūsų atstovaujamos organizacijos planuose?	Klausimo pasirinkimą lėmė teorinių žinių pritaikymas praktikoje – ar visa tai tikrai pasitvirtina.
Ar Jūsų organizacijoje teikiamos darnaus vystymosi žinios darbuotojams? Kokiu būdu darbuotojams teikiamos žinios apie darnų vystymąsi?	Teorijoje keliama prielaida, jog darnaus vystymosi plėtrai užtikrinti yra nepakankamai supažindinami organizacijų darbuotojai ir aukščiausio lygio vadovai.
Kaip manote ar darnusis vystymasis prisideda prie geresnės Jūsų atstovaujamos organizacijos įvaizdžio plėtros? Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje plėtojama socialiai atsakingo vystymosi politika? Pažymėkite 2 teiginius, kurie Jums labiausiai asocijuojasi su įmonių socialine atsakomybe (daug galimų variantų). Kokia Jūsų nuomone socialinės atsakomybės politikos nauda organizacijai?	Keliama prielaida, jog darnusis vystymasis ir socialinė verslo atsakomybė pasirenkama norint tik pagerinti organizacijos įvaizdį.

Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje yra atskiras padalinys/skyrius, kuris dirbtų darnaus vystymosi politikos plėtra? Jei tiesiogiai atsakingo už darnų vystymąsi padalinio neturite, kaip manote, ar Jūsų organizacijai būtų naudinga jį turėti?	Keliama hipotezė, jog atskira grupės darbuotojų, kurie dirbtų nuosekliai darnaus vystymosi klausimais organizacijoms nėra reikalinga, o gauti informaciją apie socialiai atsakingą organizacijos plėtrą, duomenų pakanka iš skirtingų skyrių/departamentų.
Kaip manote, su kokiais sunkumais Jūsų organizacijoje susiduriama, įgyvendinant darnaus vystymosi koncepciją?	Klausimų pasirinkimą lėmė nuomonė, jog organizacijoms reikia nemažai papildomų lėšų norint sėkmingai diegti darnaus vystymosi principus.
Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje vadovaujama tarptautiniais aplinkos apsaugos ar kokybės vadybos sistemų standartais (pvz.: ISO 9001, ISO 14001)? Jei taip, kokiais standartais Jūsų organizacija vadovujasi? (daug galimų variantų).	Remiantis gerąja organizacijų praktika, vadybos sistemų standartai užtikrina maksimaliai efektyvią veiklą: įmonės turimi išteklių naudoti geriausiai, sukuriama procesai išskirtiems tikslams pasiekti, gaminamų produktų ar teikiamų paslaugų kokybė būtų aukščiausia. Keliama prielaida, jog tik maža dalis Lietuvos organizacijų vadybos sistemas diegia.
Ar Jūsų organizacijos veiklos regione vyksta bendradarbiavimas tarp viešojo ir privataus sektorių, vykdomi viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektai? Ar bendradarbiavimas su viešaisiais/privačiais partneriais (darnaus vystymosi aspektu) Jūsų įmonei yra naudingesnis nei įprastinė veikla? Jei vykdytė darnaus vystymosi projektus tarp viešojo ir/ar privataus sektorių, su kokiomis kliūtimis teko susidurti?	Keliama prielaida, jog nepakankamas darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimas siejamas su neefektyvia visų lygmenų, taip pat privataus ir viešojo sektoriaus partneryste.
DEMOGRAFINĖ	
Sektorius kuriam atstovaujama	Tyrimo planuojama atlikti apklausą iš skirtingų sektorių
Pareigos	Svarbu, kad į apklausą atsakytų respondentas, kuris atsako ir/arba vykdo darnaus vystymosi plėtrą
Organizacijos pobūdis	Klausimas užduotas su pasirinkimo galimybe (lietuviško kapitalo, visiškai arba iš dalies užsienio kapitalo) siekiant nustatyti ar privataus sektoriaus užsienio kapitalas į darnaus vystymosi plėtrą atsižvelgia labiau nei lietuviško kapitalo organizacijos.
Organizacijos veiklos trukmė	Norima palyginti kokio pobūdžio (kažik pradėjusios / senai susikūrusios) organizacijos plėtoja darnų vystymąsi.

Sudaryta autoriaus.

Baigiamojo darbo statistinės anketinės apklausos tyrimo eiga.

Baigiamojo darbo tyrimo eigą sudarė keturi punktai (žr. Paveikslas Nr. 2): mokslinės literatūros ir tyrimo instrumento parengimas, kiekybinio tyrimo vykdymas, duomenų analizė, išvadų ir rekomendacijų formulavimas.

Paveikslas 2. Magistro baigiamojo darbo kiekybinio tyrimo eiga
Sudaryta autoriaus.

Pirmojoje dalyje buvo analizuojama mokslinė literatūra – trumpai pristatoma bendra darnaus vystymosi samprata, principų plėtra, tarptautinių organizacijų indėlis; atkreipiamas dėmesys į problemas, su kuriomis ji susiduria. Taip pat buvo apžvelgiama Europos Sąjungos ir Lietuvos darnaus vystymosi plėtros lyginamoji analizė. Remiantis darbo hipoteze, viešojo ir privataus sektoriaus organizacijų atstovams buvo išsiųsta anketinė apklausa, parengta pagal teorinę dalį. Gauti atsakymai buvo suvesti į bendrą duomenų sistemą ir išryškinti atsakymų pastebėjimai. Tyrimo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, remiantis teorija ir apklausos duomenimis.

1. DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ APŽVALGA

Darnaus vystymosi terminas vartojamas įvairiame kontekste ir ne visada turi vienodą reikšmę, pvz.: tvarūs miestai, tvarūs gamtos ištekčiai, darni bankininkystė ar technologijos. 2005 m. Prancūzijos dienraštis “Le Monde” įdiegęs “darnios žiniasklaidos” principus teigė, jog „metas pamiršti žodžius darnus vystymasis, kadangi jie ne tik provokuoja skirtingą supratimą, bet ir priverčia žmones šypsotis (Bert de Vries, 2013, 7 p.) “Le monde” darnų vystymąsi siūlo vartoti bendru kontekstu – kaip patenkinti visuomenės poreikius nesunaikinant gamtinės aplinkos.

1.1 Darnaus vystymosi samprata, tarptautinių susitarimų plėtra

Šiuo metu, darnaus vystymosi koncepciją ir apibrėžimą tikslingiausiai nusako Jungtinių Tautų (toliau – JT) Pramonės plėtros organizacijos išleista ataskaita “Mūsų bendra ateitis” (1987 m. 7 p.): “Darnus vystymasis apibūdinamas kaip vystymasis, tenkinantis dabartinio laikotarpio poreikius, nesudarant pavojaus būsimoms kartoms juos tenkinti”. Šio apibrėžimo tikslas – akcentuoti ilgalaikę šalių/valstybių ūkio plėtrą, siekiant racionaliai suderinti visuomenės ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius interesus. Visi šie veiksniai turi būti ne tik derinami ir papildyti vieni kitus bei privalo būti suteikiamas dėmesys į žmogaus gyvenimo kokybę. Literatūroje, daugelis mokslininkų į darnų vystymąsi pateikia kiek platesnį požiūrį:

3 lentelė. Darnaus vystymosi sąvokų palyginimas.

Autorius	Apibrėžimas
Batrėnas, Butkus, Oškinis, Vasarevičius ir kt. (2008, 513 p.)	„Darnaus vystymosi siekis – užtikrinti tinkamą asmens gyvenimo kokybę, siekti visuomenės gerovės ir saugumo, išmintingai suderinus ekonomikos, visuomenės plėtotės bei aplinkos apsaugos reikmes”.
Contanza, Kubiszewki (2014, 4 p.)	„Darnus vystymasis – tai dabartinės kartos iššūkis sukurti bendrą ir patrauklią viziją visoms (kartu ir ateities) kartoms: jei mes nežinome kur mūsų pasaulis nori vystymasis, tuomet ir sustosime bet kur su juo”.
Harwood (1990, 3 p.)	„Tvari žemės ūkis yra sistema, kuri gali vystytis neribotą laiką link didesnio efektyvesnio išteklių panaudojimo ir pusiausvyros su aplinka, kuri yra palanki visuomenei ir gamtai”.
Holdgate (1993, 481-482)	„Plėtra yra žinios apie išteklių potencialą. Technologijų tvarumas gali būti vertinamas pagal tai, ar jis padidina gamybą, neperžengdamas aplinkos apsaugos ribų”.

Apibendrinant mokslininkų atliktus sampratos tyrimus, galima teigti, jog darnus vystymasis:

- žmogaus veikla, kuri padeda vystytis bendruomenei globalioje aplinkoje;
- tam tikra ekonominė programa, kurios dėka dabartinės ir ateinančios kartos gerovė tampa vis svarbesnė ir aktualesnė.

Vis dėlto, mokslininkai darnumą taip pat apibūdina ir kaip gamybos pajėgumų išlaikymą ilguoju laikotarpiu, o vystymąsi – kaip siekimą socialinių tikslų, kuriuos visuomenė bando maksimizuoti, naudodama tam tikrus rodiklius. Literatūroje išskiriami šie esminiai rodikliai:

- realių pajamų vienam gyventojui didinimas,
- higienos ir mitybos sąlygų gerinimas,
- išsilavinimas,
- priėjimas prie išteklių,
- gerovės teisingą paskirstymas
- laisvė (Hjorth P., Bagheri A., 2006, 74-92).

Pastebima, kad dauguma autorių pateikia iš esmės panašias darnaus vystymosi apibrėžtis – siekiant ilgalaikės šalies ūkio plėtros yra privaloma racionaliai derinti visuomenės socialinius, ekonominius aplinkosauginius interesus, neviršijus leistinų poveikio aplinkai ribų, taip užtikrinant visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms.

Pasaulis smarkiai pasikeitė kai prasidėjo pramonės (industrinė) revoliucija – gamtiniais ištekliais pradėta naudotis ypač dideliais kiekiais, o jų transportavimas tapo dideliais atstumais. Taip pat greitai ir keitėsi kraštovaizdis – kaimo vietovėse atsivėrė naudingų iškasenų karjerai, miestai tapo urbanistinėmis erdvėmis - augo fabrikai, o kartu su jais ir gyventojų skaičius. Nepaisant šių, itin staigių ekonominių pokyčių, taip atsirado dideli kiekiai atliekų – nusidriekė sąvartynų laukai. Tik po staigaus ekonomikos ir technologijų augimo, XX a. viduryje (industriniuose kraštuose) šalys suvokė, jog visa tai turi savo juodąją pusę – taršą, gamtos resursų nykimą ir su tuo susijusias pasekmes.

„Visuomenės vystymasis ilgą laiką rėmėsi nuostata, kad tik auganti ekonomika ir didėjanti gamyba yra pagrindinė vertybė ir visuomenės gerovės pagrindas” (Batrėnas P., et al., 2008 ,489 p.). Gamtos išteklių naudojimas ir aplinkos teršimo mastas intensyvėjo dėl spartaus ekonominio augimo, o 7-ajame dešimtmetyje jis pasiekė tokį lygį, kad kilo akivaizdi globalinių ekologinių krizių grėsmė.

1972 m. Stokholme organizuoja JT konferencija (kuri buvo skirta globalioms ekologinėms problemoms spręsti), laiko kaip darnaus vystymosi, socialinio proceso pradžia. Šalių vyriausybės sutarė, kad „aplinkos nykimo problema turi būti sprendžiama visų globaliai ir kuo skubiau“ (Naruševičius ir Lazdinis, 2011, 12 p.). Šioje (JT) konferencijoje akcentuota mintis, aplinkosauginės problemas privaloma siekti su ekonomikos ir visuomenės plėtra, o ekonominė plėtra turi turėti savo ribas. Taip pat suformuluota nuostata, kad „ekonominė plėtra turi vykti kuo efektyviau naudojant gamtos išteklius ir atsižvelgiant į daromą poveikį aplinkai“.

Lentelėje Nr. 4 trumpai pristatomi svarbiausi darnaus vystymosi nuostatų formavimosi etapai:

4 lentelė. Darnaus vystymosi nuostatų formavimosi etapai.

1972 m.	1992 m.	2002 m.
Jungtinių Tautų Žmogaus aplinkos konferencija	Jungtinių Tautų Aplinkos ir plėtros konferencija	Žemės susitikimas dėl darnios plėtros (<i>Johanesburgo susitikimas</i>)
Priimta Žmogaus aplinkos konferencijos deklaracija. Svarbus žingsnis, kuris paskatino valstybes domėtis aplinkos apsaugos problemomis ir spręsti jas bendrai.	Pagr. sprendžiami konferencijos klausimai: gamtinių išteklių panaudojimas, atmosferos apsauga, miškų nykimas, ekosistemų ir bioįvairovės išsaugojimas, tarša.	Sprendžiami klausimai: vandens kokybė, energetikos subsidijų panaikinimas, energetikos efektyvumo didinimas, cheminių medžiagų gamybos ir naudojimo kontrolei.

Sudaryta autoriaus remiantis Naruševičius ir Lazdinis, 2011 p. 11-20.

Akivaizdu, kad nuolat spartėjantiems globalizacijos tempams, besiplečiant ekonominiams ryšiams bei aplinkos problemų mastams, tarptautinių konferencijų metu buvo priimta išvada, jog darnaus vystymosi nuostatas galima įgyvendinti tik derinant bendromis tarptautinėmis pastangomis. Ši ilgalaikė (darnaus ir visuomenės vystymosi) ideologija buvo įtvirtinta 1992 m. pasaulio viršūnių susitikime, Rio de Žaneire. (Aplinkos ministerija, 2003, 4 p.). Tai - pirmasis aukščiausio tarptautinio lygmens susitarimas, pabrėžęs, jog „norint valdyti šį sudėtingą procesą, būtina turėti svarbiausių koordinuojančią valdymo priemonę – darnaus vystymosi strategiją, ir ne tik pasauliniu, bei regioniniu, bet ir nacionaliniu lygmenimis” (Aplinkos ministerija, 2003, 35 p.) Esminės darnaus vystymosi plėtros ir jos valdymo gairės buvo pažymėtos darbotvarkėje (Darbotvarkė 21), kuri paragino visas dalyvaujančias šalis parengti nacionalines darnaus vystymosi strategijas bei atsižvelgiant į kiekvienos šalies specifiką ir glaudžiai bendradarbiaujant su visomis suinteresuotomis visuomenės grupėmis/lygmenimis.

Po šios Darbotvarkės priėmimo, praėjus lygiai 10 metų, Johannesburge įvykus pasaulio aukščiausio lygio susitikime buvo pripažinta, jog nepaisant vyriausybių, tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų, verslo, bei visuomenės grupės pastangų, buvo nuveikta gerokai mažiau nei numatyta. Tačiau šalys sutarė:

- kuo skubiau sudaryti sąlygas visuomenės esminiems poreikiams patenkinti (dėl švaraus vandens, sanitarinių sąlygų, tinkamo būsto, energetikos, sveikatos apsaugos, sveiko maisto ir bioįvairovės apsaugos)
- naudoti modernias technologijas skatinant šalių vystymąsi, užtikrinti technologijų perdavimo procesus, žmogiškųjų išteklių plėtojimą, švietimą ir mokymą.

Aukščiausio lygio viršūnių susitikime priimti du svarbūs dokumentai (Johanesburgo darnaus vystymosi deklaracija ir Pasaulio aukščiausio lygio susitikimo darnaus vystymosi klausimais

įgyvendinimo planas), kuriuose išdėstyti konkretūs planuojami darbai, įgyvendinimo priemonės bei tikslūs jų atlikimo terminai (pvz.: 2015, 2020 m.) (Naruševičius ir Lazdinis, 2011, 17 p.)

Apibendrinant galima teigti, jog darnaus vystymosi sąvoka tapo vienu iš sėkmingiausių metodų, kuris pamažu vis labiau diegiamas tiek verslo valdyje, tiek privačiajame sektoriuje. Tarptautinių bendruomenių požiūris į ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį išsivystymą, nedarant kitų veiklai neigiamos įtakos, daugiau kaip per dešimtmetį sukūrė tiek nemažų pasiekimų, tiek iššūkių. Vietos savivaldai perkėlus tarptautinių bendruomenių siūlymus ir reikalavimus atkreipti dėmesį į esančią klimato kaitą ir nesuvaldomą ekonomikos klestėjimą atkreipė dėmesį, jog siekiant racionaliai suderinti visuomenės interesus nepažeidžiant

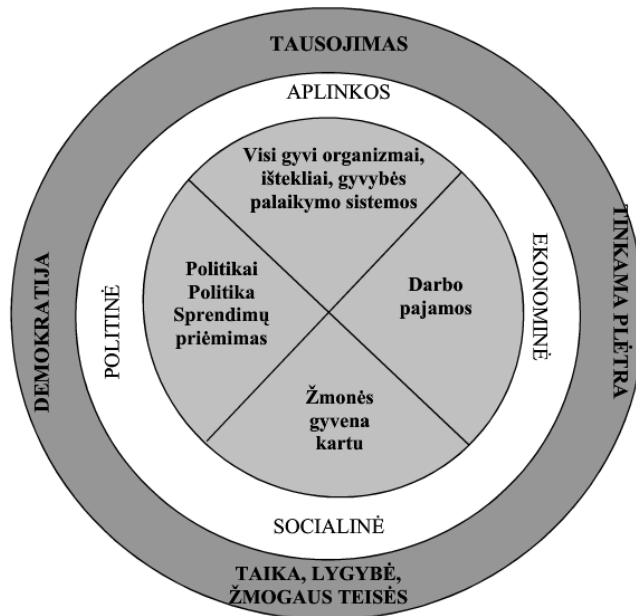
1.2 Keturios darnios plėtros dimensijos

Viena svarbiausių „Mūsų bendros ateitis“ išvadų yra samprata, jog nepriimtina ir yra netinkama problemas spręsti neatsižvelgus vienai sričiai į kitą, todėl aplinkos apsaugos ir ekonomikos problemos yra neatsiejamos - „Aplinka ir plėtra yra neatsiejamos dalys. Vystymasis negali būti paremtas gamtos išteklių beatodairišku naikinimu; aplinka negali būti saugoma kai plėtra neatsižvelgia į aplinkai daromos žalos kaštus. Šios problemos negali būti sprendžiamos atskirai nekoordinuojamų institucijų ar neturint bendros politikos. Šios problemos susietos sudėtinga priežasčių ir poveikių sistema” (WCED, 1987, 7 p.).

Darni plėtra turi būti vykdoma subalansuotai ir vienalaikiškai keturiomis dimensijomis, kurios yra neatsiejamos tarpusavyje:

- socialinėje,
- ekonominėje,
- aplinkosauginėje,
- politinėje.

Tarp šių dimensijų yra labai ryšys – sprendimai vienoje iš dimensijų, visada turės įtakos kitoms dimensijoms (Staniškis ir Kriaučionienė, 2012).

3 paveikslas. Darni plėtra ir jos dimensijos.

Šaltinis: Staniškis ir Kriaučionienė: Darni plėtra, 43 p. 2012

Daugelyje šaltinių darnaus vystymosi principai nurodomi tik trys - aplinkos apsauga, ekonomika, socialiniai aspektai, o politikos klausimus siūloma integruoti į kiekvieną iš jų. Tačiau svarbu pažymėti, jog politika darnaus vystymosi kontekste turi didelę reikšmę. Tarptautiniai šalių įsipareigojimai, jų kontrolė ir vykdymas priklauso nuo viešojo sektoriaus, kuris atsako už saugumą ir laisvę pagrįstų demokratinių institucijų kūrimą ir gina jų stabilumą, taip pat aktyviai skatina darnų vystymąsi visame pasaulyje.

Skritulinėje diagramoje pavaizduoti darnaus vystymosi dimensijų sąsaja ypatingai įrodo svarbią įtaką viena kitai. Pavyzdžiui, siekdami darnios ekonominės plėtros negalime ignoruoti aplinkosauginių apribojimų ar naikinti gamtos išteklių; svarbu paraleliai vystyti socialinius išteklius, taip pat turime iš esmės pakeisti esamą pramonės bazę ir vystymosi pobūdį diegiant kuo daugiau aplinkai palankių technologijų. Darni ekonomika – nešališkumas tarp žmonių, įrodantis, jog kiekvienas gali siekti geresnių gyvenimo standartų bei turi lygias galimybes naudoti gamtos išteklius.

Ekonominis, socialinis, kultūrinis ir politinis gyvenimo aspektai turi plėsti žmogaus pasirinkimo galimybes, o gyventojų rūpesčiai privalo būti plėtros kryptis. Europos Sąjungos užsakymu atliktas tyrimas apie įvairius mokslinius požiūrius į darniąją plėtrą atskleidė tai, kad visi jie vienaip ar kitaip bando atsakyti į tris pagrindinius klausimus, susidedančius iš keleto pagrindinių tvarumo komponentų (Ramanauskienė, Vanagienė, 2009 p. 73):

Pirmasis klausimas: „kas?“, kas turi būti darnu, veda prie šių plėtros dimensijų:

- Ekonomika;
- Aplinka;
- Sociokultūra.

Antrasis klausimas: „kodėl“, kokie interesų konfliktai egzistuoja, veda prie lygybės dimensijų:

- Socialinė ir lyčių lygybė (tarp asmenybių);
- Lygybė tarp regionų (erdvinė);
- Lygybė tarp kartų (laikinė).

Trečiasis klausimas: „kaip?“, kokie požiūriai gali padėti, veda prie šių sisteminių principų:

- Įvairovė;
- Papildomumas;
- Partnerystė.

Apibendrinant galima teigti, jog darnioji plėtra siekia užtikrinti sveiką ir aktyvų gyvenimą darnoje su aplinka. Ji siekia, kad bet kuri plėtra nepažeistų socialinių, kultūrinių, regioninių, atskirų amžiaus grupių žmonių interesų. Darnios plėtros teoretikai įrodo, kad tokia plėtra visapusiškumo, partnerystės ir bendradarbiavimo pagrindu yra visiškai įmanoma.

2. EUROPOS SAJUNGOS IR LIETUVOS DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ CHARAKTERIZAVIMAS

Europos sąjunga (toliau – ES) pirmąją pasaulinėje aplinkosaugoje jau 40 metų. Apibrėžtos ir ambicingos ES politikos darbotvarkės taikymas rodo, kad žala aplinkai sėkmingai mažinama. Šie pasiekimai itin pastebimi pažvelgus į Europos ir pasaulio pasikeitimus per pastaruosius dešimtmečius. „Be tvirtos politikos darbotvarkės esant dideliame ekonominiame augimui šiuo laikotarpiu būtų buvęs didesnis nepalankus poveikis ekosistemai ir žmogaus sveikatai. ES demonstruoja, jog gerai suformuluota, įpareigojanti politika yra veiksminga ir suteikia daug privalumų” (Europos aplinkos agentūra, 2015, 6 p). Šioje dalyje pristatoma ES darnaus vystymosi politika bei charakterizuojama Lietuvos darnaus vystymosi praktika diegiant bendrus ES rodiklius.

2.1 Europos Sąjungos darnaus vystymosi politika

ES visada deklaruoja darnaus vystymosi būtinybę savo politikoje. Tačiau tai buvo sunku įgyvendinti, nes politika ir valdymas ES vykdomi teisiniu reglamentavimu. Tuo tarpu darnaus vystymosi įtvirtinimas aukščiausio lygio teisiniuose dokumentuose - sutartyse buvo problematiškas. Pirmiausiai, dėl to, kad darnaus vystymosi samprata sutartyse ir jų pakeitimuose buvo interpretuojama kitaip nei patvirtintose tarptautinėse sutartyse.

5 lentelė. ES darnaus vystymosi sutarčių plėtra.

1957 m.	Romos sutartis	Isteigta Europos ekonominė bendrija (EEB), Europos atominės energijos bendrija (EURATOM), kuriai siekta panaudoti branduolinę energiją taikiems tikslams.
1972 m.	Romos klubas	Ataskaitoje „Augimo ribos“ teigiama, kad iki 1992 m. augantis vartojimas gali išseikvoti pasaulio aukso, vario, alavo, cinko, naftos ir gamtinių dujų išteklius ir ateinančiame šimtmetyje sužlugdyti civilizaciją.
1972 m.	Viršūnių susitikimas Stokholme	JT konferencijos metu iškeltas klausimas dėl bendro požiūrio ir principų pagal kuriuos turėtų vystytis pasaulis, kad būtų išsaugota aplinka.
1987 m.	Pasaulio aplinkos ir vystymosi komisijos ataskaita “Mūsų bendra ateitis”	Darnaus vystymosi terminas iškeltas į tarptautinę areną: „Plėtra, tenkinanti dabartinės kartos poreikius ir siekius, nesukeliant pavojaus būsimų kartų galimybei juos tenkinti”.
1992 m.	JT Aplinkos ir plėtros konferencija / Rio konferencija	Paskelbta Rio deklaracija numatė 27 principus, kuriais turi būti paremtas darnus vystymasis. Taip pat patvirtintas veiksmų planas Darbotvarkė 21 pagal kurį visoms šalims rekomenduota pasirengta darnaus vystymosi strategija. Kartu patvirtinta JTKK konvencija
1993 m.	Penktoji aplinkos apsaugos veiksmų programa	ES patvirtinta veiksmų programą “Link darnaus vystymosi”, kuriai siekta integruoti aplinkosaugos aspektus į politikos sritis.
1997 m.	Amsterdamo sutartis	Atsirado nuoroda į darnaus vystymosi principą ir įsipareigojimas jo įgyvendinimui. Tačiau labiau akcentuojamas ekonominio aspekto įgyvendinimas. Aplinkos apsauga neįtraukiama į darnaus vystymosi apibrėžimą.
2002 m.	Johanesburgo	Inicijuotas Marakešo procesas. (didelis poveikis ES darnaus

	susitikimas	vystymosi strategijos atnaujinimui). JT konferencija DV klausimams aptarti Vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos Parengtas Johanesburgo padalinys JTO darnaus vystymosi padalinys reguliuoja darnų vystymąsi.
2006 m. (patvirtinta 2009 m.)	Lisabonos sutartis	Darnus ir subalansuotas ekonominis, socialinis ir aplinkosauginis vystymasis kaip vienas iš pagrindinių ES tikslų.
2009 m.	Komunikatas po strategijos	Patvirtinta Darnaus vystymosi strategijos peržiūra, kurioje buvo įvertintas pasaulinės ekonominės ir finansų krizės poveikis ES darnaus vystymosi procesui.

Sudaryta autoriaus remiantis Aldson, F., 2011, p. 14, Naruševičius ir Lazdinis, 2011 p. 11-20.

Pažvelgus 40 metų atgal matyti, kad aplinkos ir klimato nuostatų taikymas suteikė akivaizdžių paskatų Europos ekosistemų funkcionavimui ir sustiprino piliečių sveikatos ir gyvenimo standartus. Daugelyje Europos dalių vietinė aplinka, be abejonės, šiomis dienomis yra tokia pat gera, kaip ir buvo prieš industrializacijos pradžią, tačiau mažesnė tarša, gamtos išteklių tausojimas ir geresnis atliekų tvarkymas visą tai tik dar labiau sustiprino.

Pokyčius darnaus vystymosi apibrėžimo teisiniame reglamentavime labiausiai lėmė didėjantis ES valstybių narių skaičius (EUR-Lex, 2014). Jų skirtumai ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu atžvilgiu buvo vienas iš postūmių reformuoti ES valdymą ir taip užtikrinti suderinamumą išvardintose sferose. Be to, lygiavertis aplinkosaugos vertinimas buvo būtinas, siekiant neleisti didėti aplinkos būklės blogėjimui.

EK siekdama sustabdyti žalingas tendencijas, lemiančias gamtinių išteklių naudojimą ir aplinkosaugos blogėjimą, bei spręsti nedarbo, imigracijos ir visuomenės sveikatos problemas, 2001 m. patvirtino EK darnaus vystymosi strategiją (ES DVS). 2006 m. birželį ES Taryba atnaujino darnaus vystymosi strategiją.

Vienas iš tikslų - apriboti klimato kaitą. Todėl ES valstybės narės privalo vykdyti anksčiau priimtus įsipareigojimus, laikytis Kioto protokolo ir siekti naujausių tikslų, dėl kurių 2007 m. kovą valstybių vadovai susitarė pavasario Europos Vadovų Taryboje – iki 2020 m. 20 proc. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) išmetimą.

Atsižvelgiant į blogėjančias aplinkosaugos tendencijas, į ES ekonominius ir socialinius iššūkius, taip pat į vis didėjančią konkurencinį spaudimą ir naujus tarptautinius įsipareigojimus, ES darnaus vystymosi strategijoje nustatomi 7 pagrindiniai iššūkiai ir atitinkamos užduotys, veiklos tikslai ir veiksmai. Jie toliau yra kuriami ir įgyvendinami laikantis pagrindinių ES darnaus vystymosi strategijos principų.

ES darnaus vystymosi strategijoje pateikti iššūkiai (ES Taryba, 2006, 7-21 p.):

- Klimato kaita ir švari energija;
- Tvarus transportas;

- Tvarus vartojimas ir gamyba;
- Gamtos išteklių apsauga ir valdymas;
- Visuomenės sveikata;
- Socialinė įtrauktis, demografija ir migracija;
- Skurdas pasaulyje ir tvaraus vystymosi iššūkiai.

Vienas iš pirmųjų ir svarbiausių 2006 m. ES Tarybos atnaujintoje ES tvaraus vystymosi strategijoje keliamų iššūkių – „Klimato kaita ir švari energija“. Bendrasis šio iššūkio tikslas: riboti klimato kaitą, sąnaudas dėl jo ir neigiamą poveikį visuomenei ir aplinkai.

Strategijoje nurodomi šio iššūkio veiklos tikslai ir užduotys:

- Pagal Kioto protokolą iki 2008–2012 m. sumažinti ŠESD emisijas 8 % lyginant su 1990 m. lygiu. Tikslas – pasiekti, jog žemės paviršiaus vidutinė temperatūra nepakiltų daugiau kaip 2°C (palyginus su prieš industrializaciją buvusiu lygiu).
- Tiekimo patikimumas, konkurencingumas ir aplinkosauginiai tvarumo tikslai turi būti suderinami su energetikos politika ir Europos energetikos politika. Šios (dvi) politikos yra itin svarbios, sprendžiant sunkumus, kurie kyla dėl klimato kaitos.
- Svarbiausios Europos politikos kryptys – kaip prisitaikyti prie klimato kaitos ir sušvelninti jos padarinius.
- Iki 2010 m. 12 % energijos suvartojimo ir 21 % elektros energijos suvartojimo poreikių turėtų būti patenkinami naudojant atsinaujinančius išteklius, apsvarstant galimybę iki 2015 m. padidinti tą dalį iki 15 %.
- Iki 2010 m. 5,75 % transporto priemonių degalų turėtų sudaryti biokuras, apsvarstant galimybę iki 2015 m. padidinti jo dalį iki 8 %.
- Per 9 metus iki 2017 m. pasiekti 9 % mažesnę galutinę suvartojamos energijos kiekį, kaip nustatyta direktyvoje dėl energijos galutinio vartojimo efektyvumo ir energetikos paslaugų (ES Taryba, 2006, 7-9 p.):

Klimato kaita ir energetika yra vienas svarbiausių darnaus vystymosi iššūkių, įvardintų ES darnaus vystymosi strategijoje. Problemų sprendimas šiose srityse turi didelę įtaką ir kitoms veikloms bei iššūkiams, pavyzdžiui darniam transportui, darniam vartojimui ir gamybai, gamtinių išteklių apsaugai ir pan. Tai pirmas kartas, kai klimato kaita yra aiškiai nurodoma sutartyse, o energetikai skiriamas atskiras skirsnis ir kuriama bendra energetikos politika. Tam, kad būtų įgyvendinti klimato kaitos mažinimui keliami tikslai, uždaviniai ir veiksmai, reikalingas ir atitinkamas teisinis reglamentavimas. Jame turi būti numatyta kam priskirta ši kompetencija: ar tai turėtų būti išskirtinai tik ES veiklos sritis, ar ne ką mažesnę vaidmenį atlieka ir valstybių narių nacionaliniai sprendimai. Kadangi ES ir valstybių narių kompetencijos pasidalijimas, kai kurios srityse išimtinai sprendžia tik ES (Lisabonos sutartis, 2007, p. 50)) Atitinkamai išskiriamos sritys, kuriose valstybės narės gali

pasinaudoti savo teise kurti įstatymus ir veikti pagal savo galimybes. Vadinasi, jose paliekama teisė pačioms valstybėms nusistatyti vykdomų darnaus vystymosi iššūkių ir uždavinių įgyvendinimą. (Lisabonos sutartis, 2007, p. 88)

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ES aplinkosaugos politika buvo papildyti nauju tikslu: kovai su klimato kaita svarbu remti tarptautinio lygio priemonės, kurios yra skirtos regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti. Kol šie pakeitimai įsigaliojo, ES jau turėjo išplėtotą kovos su klimato kaita politiką, todėl šie sutarties pakeitimai tik patvirtino esamą realybę. (Juškys, A., 2012, p. 187)

Be to, Lisabonos sutartis pristatė naują teisinį pagrindą, leidžiantį Sąjungai patvirtinti priemones, susijusias su energetikos politika. Sutarties nuostatos dėl energetikos politikos pasikeitė, įtvirtinant pasidalijamąją kompetenciją tarp ES ir valstybių narių šioje srityje. ES buvo suteikta išskirtinė kompetencija plėtoti strateginę ES energetikos politiką. (ClientEarth, 2011, p. 2) ES energetikos politikoje buvo išskirti tokie energetikos tikslai: energijos rinkos veikimo užtikrinamumas, energijos tiekimo saugumas, energijos tinklų sujungimas visoje Sąjungoje. Taip pat Lisabonos sutartyje remiamos atsinaujinančių išteklių energijos ir energijos efektyvumo iš ankstesnių sutarčių nuostatos ir pridedamas papildomas energijos straipsnis. Jame, kaip ES politikos tikslas, nustatomas energijos vartojimo efektyvumo bei taupymo ir atsinaujinančių išteklių plėtros skatinimas. Todėl Lisabonos sutartis suteikė geresnes galimybes pereiti prie darnaus energijos naudojimo nei prieš tai plėtotą ES energetikos politiką. Be to, reglamentuojami atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas ir energijos vartojimo efektyvumas, tampa ES teisės ir politikos tikslu, o ne priemone kitų politikų tikslams siekti.

Tokia klimato kaitos ir energetikos politika, kuri įpareigoja valstybes nares veikti ne tik atsižvelgiant į ekonominius poreikius, bet taip pat ir į aplinkos apsaugos reikalavimus bei socialinius poreikius, atspindi darnaus vystymosi koncepciją. O kompetencijos pasidalijimas tarp ES ir valstybių narių leidžia efektyviau įgyvendinti darnaus vystymosi iššūkių veiksmus ir uždavinius.

Apibendrinant galima teigti, jog darnus vystymasis – ES prioritetinga politikos sritis, kuri siekia ekonominės pažangos atsižvelgdama į gamtinės aplinkos ir socialinio teisingumo principų užtikrinamumą. Klimato kaita ir energetika – viena esminių darnaus vystymosi iššūkių, kurių įgyvendinimui ES kelia aukštus tikslus ir uždavinius.

2.2 Lietuvos darnaus vystymosi politika Europos Sąjungos kontekste

Lietuvos darnaus vystymosi strateginis tikslas - „suderinti aplinkos apsaugos ir ekonominio bei socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, veiksmingą gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę bei stiprias socialines garantijas ir per strategijos

įgyvendinimo laikotarpį (iki 2020 m.) pagal ekonominius, socialinius bei gamtos išteklių naudojimo veiksmingumo rodiklius pasiekti dabartinį ES šalių (senbuvių) vidutinį lygį, o pagal aplinkos taršos rodiklius neviršyti ES leistinių normatyvų, įgyvendinti tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos teršimą ir indėlį į globalinę klimato kaitą, reikalavimus” (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2003, 1-2 p.). Nacionalinė darnaus vystymosi strategija Lietuvoje patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-09-11 nutarimu Nr. 116011. Aplinkos ministerija buvo paskirta atsakinga už šios Strategijos įgyvendinimo koordinavimą. Įsigaliojus strategijai, buvo numatyta, kad turi būti rengiamos dvi metų Strategijos įgyvendinimo ataskaitos, kurios būtų teikiamos Nacionalinei darnaus vystymosi komisijai (LR Vyriausybės nutarimas, 2003, 1-3 punktai). Šioje strategijoje nurodoma, kad Lietuvos darnaus vystymosi siekis – pagal ekonominio ir socialinio vystymosi bei išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 m. pasiekti dabartinį ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinių normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos teršimą ir indėlį į globalinę klimato kaitą, reikalavimų.

Remiantis atnaujinta ES tvarios plėtros strategija, LR Vyriausybė 2009 m. rugsėjo 16 d., patvirtino atnaujintą Lietuvos nacionalinę darnaus vystymosi strategiją ir įgyvendinimo priemonių planą. Šioje strategijoje LR Statistikos departamentas yra įpareigotas kasmet skelbti pagrindinius darnaus vystymosi rodiklius. (LR Vyriausybė, 2009, VI skyrius, 280 punktas). Kaip matyti iš mokslinių šaltinių ir lyginamųjų ES darnaus vystymosi analizių, beveik visos ES šalys darnaus vystymosi rodiklių įgyvendinimo (duomenų rinkimui ir apdorojimui) paskiria valstybinius statistikos departamentus / atstovybes. Šie (darnaus vystymosi) rodikliai yra itin susiję su prioritetais, kuriuos kiekviena valstybė išsikelia savarankiškai. Remiantis Lietuvos Nacionaline darnaus vystymosi strategija, pagrindiniai prioritetai yra išskiriami šie:

- „pasaulinės klimato kaitos ir jos pasekmių švelninimas;
- nuosaikus, tarp ūkio šakų ir regionų suderintas ekonomikos vystymas;
- pagrindinių ūkio šakų (transporto, pramonės, energetikos, žemės ūkio, būsto, turizmo) poveikio aplinkai mažinimas;
- tausojančio vartojimo;
- efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas;
- pavojaus žmonių sveikatai mažinimas;
- vystomasis bendradarbiavimas;
- efektyvesnė kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga;
- nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas;
- švietimo ir mokslo vaidmens didinimas, Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas” (LR Vyriausybė, 2011, II skyrius).

Lietuvos darnaus vystymosi vizijoje teigiama, jog atsinaujinančių išteklių energija iki 2020 metų turėtų sudaryti 23 procentus visos suvartojamos energijos, tačiau perspėjama, jog „tai pasiekti gali sutrukdyti naftos produktus gaminančių ir jais prekiaujančių įmonių lobistinė veikla. Sertifikuoti ekologinės gamybos plotai turėtų sudaryti ne mažiau kaip 10 procentų visų žemės ūkio naudmenų” (LR Vyriausybė, 2011, IV skyrius, 107 straipsnis). Analizuojant LR įstatymus energetikos strategijas matyti, jog 2007 m. sausio 18 d. LR Seimo nutarimu (Nr. X – 1046) patvirtintoje Nacionalinėje energetikos strategijoje numatyta atsinaujinančių išteklių energijos (toliau - AEI) naudojimo ilgalaikė plėtra. Įgyvendinant šią strategiją siekiama „padidinti galutinio energijos suvartojimo atsinaujinančių energijos išteklių dalį ir taip sumažinti išmetamų ŠESD kieki” (LR Vyriausybė, 2007, VIII skyrius). 2012 metais AEI dalis bendrame balanse šilumos gamybai buvo 27,2 %, t.y. beveik 5 % daugiau, lyginant su 2011 metais. Biokuro naudojimas nuolat didėja, tai siejama su didėjančiomis centralizuoto šildymo kainomis, vis griežtesniais aplinkosaugos reikalavimais bei ŠESD kiekiu.

Nuo 2005 iki 2012 metų į aplinkos orą išmestų teršalų (NO_x, SO₂, NH₃ ir NMLOJ) kiekis BVP vienetui sumažėjo dvigubai – nuo 3,1 t/mln. Lt iki 1,56 t/mln. Lt ir buvo įgyvendintas ilgalaikis uždavinys – perpus sumažinti išmetamą teršalų kiekį BVP vienetui (Aplinkos apsaugos agentūra, 2012, 31 p.).

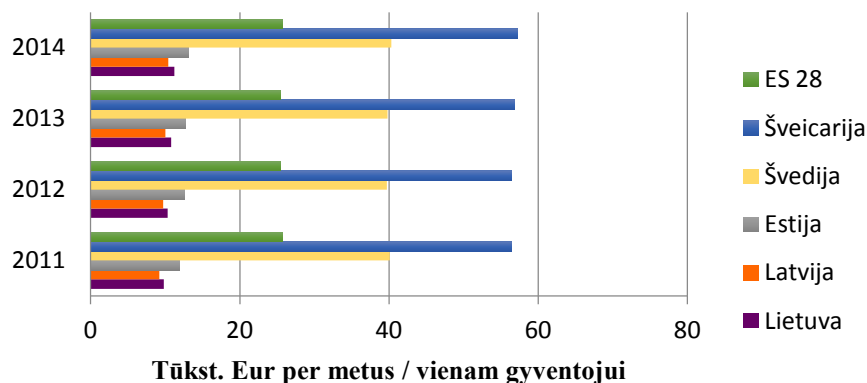
Apibendrinant Nacionalines darnaus vystymosi ir energetikos strategijas, bei analizuojant aplinkos apsaugos agentūros leidinio aplinkos būklės duomenis, galima teigti, kad Lietuvoje sėkmingai įgyvendinamas Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos iškeltas pagrindinis ilgalaikis tikslas, nes: a) ŠESD kiekis augo dvigubai lėčiau nei gamyba ir paslaugos; b) 2011-2012 metais nebuvo viršytas kiekvienam teršalui nustatytas išmetimo nacionalinis limitas; c) buvo įgyvendintas trumpalaikis ir ilgalaikis uždavinys bei įgyvendintas pagrindinis miestų oro kokybės trumpalaikis uždavinys – kietųjų dalelių koncentracija neviršijo nustatytųjų aplinkos oro kokybės normų.

ES imasi įvairių veiksmų aplinkos politikos srityse pvz.: klimato kaita, atliekų tvarkymas ir t.t. Analizuojant teorinį Lietuvos darnaus vystymosi principų taikymą įvairiuose lygmenyse (ekonomika, socialiniai aspektai, aplinkos apsauga), darbe remiamasi ES statistikos tarnybos duomenimis, kuriais pateikiama:

- bendra ES padėtis analizuojant temą,
- Lietuvos statiniai duomenys visame ES kontekste,
- Latvija ir Estija – kaimyninių šalių panašus teritorinis dydis, ekonominis išsivystymas, istorija,
- Švedija ir Šveicarija – pažengusių šalių rodikliai, kuriais galima nustatyti kiek tam tikras aspektais šalis yra pažengusios.

Bendrasis vidaus produktas tenkantis vienam gyventojui to meto kainomis.

Ekonomika paremtoje geografinėje praktikoje svarbiausiu vystymosi rodikliu yra Bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) vienam gyventojui. BVP apima prekes ir paslaugas (kurios yra rinkoje), bei produktus, kurie yra pagaminti bendrų vyriausybių ir nekomercinių įstaigų. Tam, kad išmatuotų tikrą bendro vidaus produkto kilimo tempą, BVP dabartinėse kainose yra vertinamas (lyginamas) praėjusių metų kainose, ir tokiu būdu apskaičiuojami apimties pakeitimai. Kuo BVP vienam gyventojui mažesnis – tuo ekonomiškai skurdesnė šalies ekonomika bei šalyje gyvenantys žmonės.

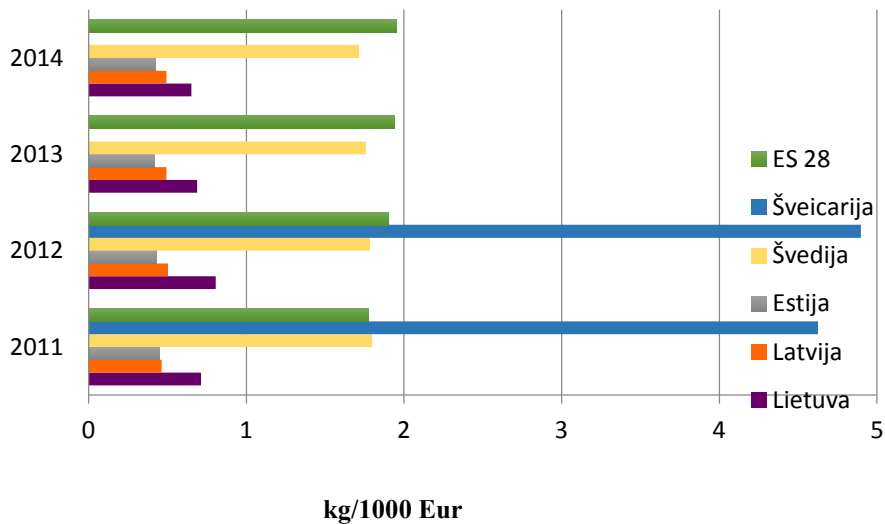

4 Paveikslas. BVP 2011 – 2014 m. tenkantis vienam gyventojui to meto kainomis. Sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, (BVP vienam gyventojui to meto kainomis (nuo 2011 – 2014 m.)) Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje jis buvo mažiausias. Tuo taptu ES 28 jis yra beveik 60 % didesnis nei Baltijos šalyse. Lietuvos Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytas siekis – iki 2020 m. pasiekti 2003 m. ES valstybių senbuvį lygį pagal vienam gyventojui sukuriama BVP (perkamosios galios standartu), t. y. 23 600.

Gamtos išteklių efektyvumas.

Efektyvus išteklių naudojimo ir mažai anglies dioksido išskiriančių technologijų ekonomikos atsiradimas Europos politikos prioritetuose pagrįstas pripažinimu, kad esamas ekonominės plėtros modelis, priklausantis nuo didėjančio išteklių naudojimo ir žalingų emisijų, negali ilgai gyvuoti. Gamtos išteklių - ekonomikos ir gyvenimo kokybės pagrindas. Naudoti išteklius tausiai yra nepaprastai svarbus uždavinys, kuris užtikrina Europos ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą. Taip atsiveria didelės ekonomikos galimybės, padidėja našumas, sumažėja išlaidos ir padidėja konkurencingumas. 2011 m. ES inicijuotas Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas, kuriame siūlomi išteklių našumo didinimo ir ekonomikos augimo atsiejimo nuo išteklių naudojimo ir jo poveikio aplinkai būdai (5.4.7 punktas dėl efektyvaus išteklių naudojimo ir atliekų).

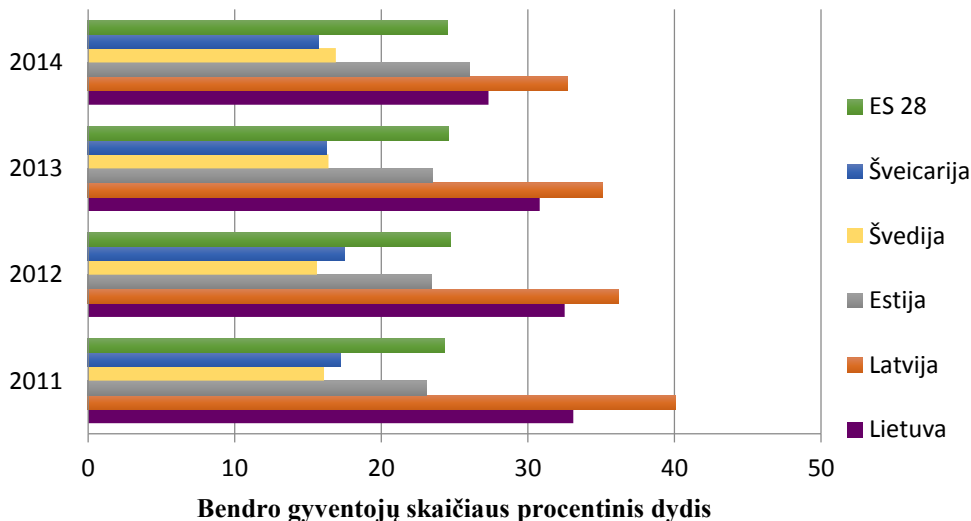
5 Paveikslas. Gamtos išteklių efektyvumas 2011 – 2014 m. kg tūkstančiui eurų. Sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, didžiausias gamtos išteklių efektyvumas pastebimas Šveicarijoje (2013-2014 m. duomenys Eurostat statistikos portale nepateikti). Analizuojant Lietuvos padėtį pastebima, jog Lietuva lenkia kitas Baltijos šalis, tačiau dar nesiekia ES 28 vidurkio.

Augantis ekonominis aktyvumas ypač didina spaudimą gamtos resursams. Lietuvos atskiri karštovaizdžio ir gamtinių buveinių tipai patiria didelių permainų tiek dėl renatūralizacijos procesų, tiek dėl stichinės urbanizacijos. Nors bendrai Lietuvos kraštovaizdžio būklė nekinta, o gamtinių ekosistemų (taip pat ir biologinės įvairovės) būklė pastaraisiais metais lėtai gerėja, tačiau atkurti pažeistas teritorijas, vykdyti aktyvesnę stebėseną ir poveikio vertinimą yra itin svarbu norint sėkmingai įgyvendinti prevencines programas. Norint sumažinti rekreacinės veiklos neigiamą poveikį saugomoms teritorijoms ir apsaugoti rūšis tinkamai išnaudojant jų teikiamą potencialą, svarbu skatinti aplinkosauginį sąmoningumą, reguliuoti lankytojų srautus ir užtikrinti tinkamą infrastruktūrą.

Skurdo rizikos lygis.

Šis indikatorius įvertina skaičių asmenų, kurie yra pavojuje dėl skurdo ar gyvenantys namų ūkyje su labai žemu darbo intensyvumu. Asmenų dabartis keliuose subindikatoriuose yra įskaičiuota tikrai vieną kartą. Skurdo rizikos lygiui apskaičiuoti naudojama santykinė skurdo riba, prilyginama 60 proc. ekvivalentinių piniginių disponuojamų pajamų medianos. Skurdo matavimo metodikos ES šalyse suvienodinimu siekiama lengviau palyginti skurdo lygį skirtingose šalyse.

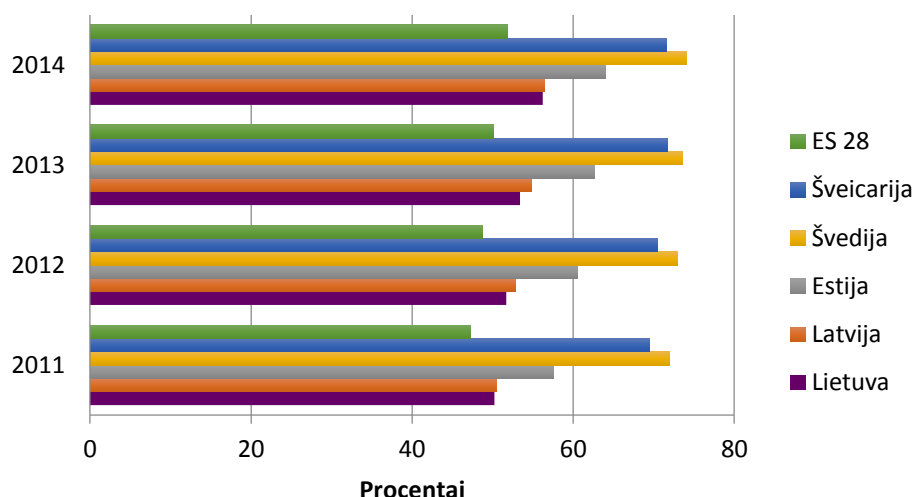

6 Paveikslas. Skurdo rizikos lygis 2011 – 2014 m.
Sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis

Remiantis Eurostat 2011 – 2014 m. duomenimis, didžiausią procentinę skurdo rizikos lygį sudaro Latvija ir Lietuva. Nors šie rodiklio duomenys kiekvienais metais krenta ES 28 vidurkio duomenys išlieka stabilūs. Nepaisant pajamų augimo, nemažai Lietuvos gyventojų daliai vis dar gresia skurdas. Dar 2009 m. apie daugiau nei 500 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos ribos, o nuo 2005 m. skurdo rizikos lygis beveik nepasikeitė ir 2009 m. sudarė 20,6 procento. Remiantis statistiniais duomenimis, vieni gyvenantys asmenys ir asmenys, gyvenantys namų ūkiuose (kuriuos sudaro vienas suaugęs asmuo, o jame išlaikomi vaikai arba du suaugę asmenys su trimis ar daugiau vaikų), dažniausiai rizikuoja atsidurti skurde. Kad įvertinti pajamų nelygybę naudojamas kvintilinis santykis, kuris parodo, jog pajamų nelygybė (nors kasmet šiek tiek mažėjanti), Lietuvoje yra viena didžiausių ES.

Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumas.

Šis rodiklis yra apskaičiuojamas padalijant asmenų užimtumo skaičių ir 55 iki 64 metų amžiaus iš viso gyventojų ir tos pačios amžiaus grupės. Šis rodiklis yra grindžiamas ES darbo jėgos tyrimu. Tyrimas apima visus gyventojus, gyvenančių privačiuose namų ūkiuose ir neapima kolektyvinių namų ūkiuose (pvz.: pavyzdžiui pensionai, ligoninės). Užimtų gyventojų skaičių sudaro tie asmenys, kurie tiriamąją savaitę dirbo ar turėjo bet kokią apmokamą darbą taip pat trumpam periodui buvo išvykęs.

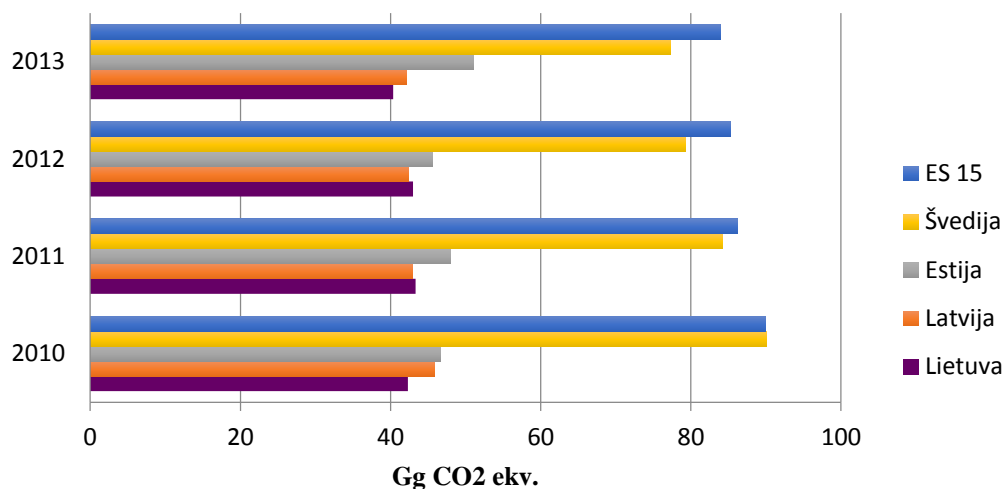

7 Paveikslas. Vidutinis vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumas 2011 – 2014 m. Sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis.

Iš pateiktų duomenų matyti, nepaisant tarptautinės finansų ir ekonomikos krizės, vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojų užimtumo lygis augo. 2014 m. vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis ES 28 pasiekė 51,8 proc. Šis rodiklis nuosekliai augo kasmet nuo 2002 m (ES 28 laiko eilutės pradžia) iki 2014 m. (naujausia turima informacija). 2014 m. 11 ES 28 valstybių narių vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis buvo 50–66 proc., o aukščiausias – Švedijoje (74,0 proc.)

Klimato kaita ir energetika.

Šiandien viena iš pagrindinių temų pasaulinėse diskusijose - efektyvus išteklių naudojimas ir mažą anglies dioksido kiekį išskiriančių technologijų visuomenė. Mokslininkai vieną iš svarbiausių klimato kaitos priežasčių įvardija į atmosferą patenkančių ŠESD. Per 2008 – 2012 m. laikotarpį Lietuva buvo įsipareigojusi ŠESD kiekį sumažinti 8 % (palyginus su baziniais 1990 metais). ŠESD tai „visų rūšių dujos, galinčios absorbuoti infraraudonuosius spindulius (šilumą). Paprastai jos yra perskaičiuojamos į anglies dvideginio (CO₂) ekvivalentą” (LR Statistikos departamentas, 2010, 47 p). ES (kaip dalis į JT Konvencijos dėl „Klimato pasikeitimo” (UNFCCC)), kiekvienais metais informuoja savo ŠESD statistinius duomenis: tiek viso ES regiono, tiek jos Valstybių narių. Duomenys taip pat pateikiami tiek prieš Kioto protokolo pasirašymą, tiek po jo. Ši informacija teikia duomenis apie anglies dvideginį (CO₂), metaną (CH₄), azoto suboksidą (N₂O), perfluorangliavandenilį (PFCs), hidrochlorofluormetaną (HFCs) ir sieros heksafluoridas (SF₆). ES ŠESD duomenys yra visiškai suderinti su nacionalinėmis ŠESD prekių atsargomis, surinktomis ES Valstybių narių.

8 Paveikslas. ŠESD 2010 – 2013 m. (po Kioto protokolo), neįtraukiant tarptautinės aviacijos. Sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis.

BVP svyravimai turi didelę įtaką į atmosferą išmetamų ŠESD tendencijom. Dar 1990 m., Lietuva paveldėjo nemažai energijos reikalaujančią ekonomiką. 1991 – 1993 m. Tarybų Sąjungoje įvesta energetinių resursų blokada turėjo didelę įtaką ekonominių veiklų sumažėjimui, kuris ypač atsispindėjo BVP sumažėjimu. Vėliau ekonominė situacija tiek kaimyninėse valstybėse, tiek pasaulyje smarkiai kito, o tai turėjo įtakos Lietuvos BVP. Remiantis LR Nacionaline energetinės nepriklausomybės strategija „Lietuva iki 2050 metų sieks sukurti darnios plėtos principais grindžiamą, mažai šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetančią ekonomiką. 2050 metais elektros energijos poreikis bus visiškai patenkinamas ją gaminant iš atominės energijos ir atsinaujinančių energijos išteklių, o centralizuotai tiekiamos šilumos – tik iš atsinaujinančių energijos išteklių” (LR Energetikos ministerija, 2012)

Remiantis Aplinkos apsaugos agentūros ataskaitos apie ŠESD išmetimą ES, duomenimis, lyginant Kioto įsipareigojimus prisiėmusias 27 Europos Sąjungos valstybes nares matyti, kad labiausiai iki 2011 m. ŠESD išmetimai (neįtraukiant žemės naudojimo, paskirties keitimo ir miškininkystės (ŽNPKM) sektoriaus indėlio) sumažėjo Latvijoje -56 %, Lietuva yra antroje vietoje - 55,7 %.

Remiantis Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2011 – 2012 m. ataskaita, kuri viešai buvo paskelbta 2014 m. gruodį, galima teigti, kad 2012 metais Lietuvoje išmetamų ŠESD kiekis lyginant su 1990 metais buvo sumažėjęs daugiau nei perpus, t.y. 55,62 %. 2011 metais išmetamų į atmosferą ŠESD kiekis padidėjo 2,6 % lyginant su 2010 metais, viena iš galimų šio augimo priežasčių – 2011 metais 67,6 % padidėjęs ŠESD išmetimas pramonės sektoriuje. Tokį padidėjimą galėjo lemti pramonės sektoriaus atsigavimas po ekonominės krizės. 2012 metais ŠESD kiekis išliko panašus, kaip ir 2011 metais. Nors strategijoje iškelti ilgalaikiai tikslai turi būti įgyvendinti iki 2020 metų, tačiau vieną iš pagrindinių aplinkosaugos tikslų Lietuva jau pasiekė – 2010

metais išmetamų ŠESD kiekis didėjo perpus lėčiau nei gamyba ir paslaugos (LR Aplinkos ministerija, 2014).

Iki ekonominės krizės pradžios išmetamų ŠESD kiekis nuolat didėjo dėl spartaus ekonomikos augimo, tačiau augant BVP buvo pasiektas ilgalaikis uždavinys. 2011-2012 metais pradėjęs sparčiai didėti BVP ir beveik nepakitęs išmetamų į atmosferą ŠESD bendras kiekis lėmė stipriai sumažėjusį šių dujų kiekį BVP vienetui – nuo 218 t/mln. Lt 2010 metais iki 203 t/mln. Lt 2012 metais (LR Aplinkos ministerija, 2014).

Energetikos sektoriuje į aplinką išmetamų dujų kiekis sudaro daugiau nei pusę (55 %) visų į orą išmetamų ŠESD. Lietuva yra viena iš Europos valstybių, kuri beveik neturi savo iškastinių energijos išteklių, tokių kaip nafta, anglis, gamtinės dujos, o nuo 2009 metų buvo uždaryta Ignalinos atominė elektrinė (IAE). Šios priežastys lemia tai, kad Lietuva yra stipriai priklausoma nuo importuojamo iškastinio kuro. Norint kuo labiau sumažinti importuojamo iškastinio kuro kiekį, labai svarbu kuo plačiau panaudoti atsinaujinančius energijos išteklius (kietąjį biokurą, vėjo bei saulės energiją ir kt.).

Išmetamų į aplinkos orą ŠESD kiekis energetikos sektoriuje sparčiausiai augo ekonomikos augimo laikotarpiu 2000-2007 m., ŠESD kiekis šiame sektoriuje vidutiniškai didėjo 2,3 % kasmet. 2010 metais, uždarius IAE bei pradėjus augti BVP, 7,9 % išaugo ŠESD kiekis energetikos sektoriuje. 2011-2012 metais ŠESD išmetimas energetikos sektoriuje sumažėjo, tą galėjo lemti padidėjęs energijos panaudojimo efektyvumas, diegiamos ŠESD išmetimo mažinimo priemonės bei padidėjęs elektros energijos importas iš kaimyninių šalių (Aplinkos apsaugos agentūra, 2013, 3 p.).

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos darnaus vystymosi strateginiai prioritetai ir principai išdėstyti atsižvelgiant į nacionalinius Lietuvos interesus, jų savitumą, taip pat atnaujinta remiantis ES darnaus vystymosi strategijos prioritetais. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ėmus diegti atnaujintas kuro deginimo technologijas energetikos ir pramonės objektuose, bei pradėjus naudoti daugiau gamtinių, o transporto sektoriuje – suskystintų naftos dujų, taip pat atnaujinant transporto parką pastebima, jog šiltnamio efektą skatinančių medžiagų emisija (tenkanti tam pačiam sunaudotos energijos kiekiui) pradėjo mažėti. Taip pat pastebima, jog ekologinis efektyvumas labai išaugo, pvz.: energijos sąnaudos bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) vienetui sumažėjo dviem kartais, o teršiančių medžiagų emisija į orą – per 2,5 karto.

3. LIETUVOS DARNAUS VYSTYMOŠI ASPEKTŲ ANALIZĖ

Akivaizdu, kad dauguma aplinkos apsaugos problemų yra susijusios su ekonomine plėtra. Siekiant išsaugoti švarią ir sveiką aplinką verslo sąlygos tampa vis sudėtingesnės. Prevencinės aplinkos vadybos principų, kuriais remiasi subalansuota pramonės plėtra, taikymas pramonės įmonių veikloje tampa vis svarbesnis konkurencingumo didinimo faktorius. Organizacijų vadovybių įsipareigojimai taikyti prevencines vadybos priemones ir siekti gerinti aplinkosauginį veiksmingumą neretai yra tik įvaizdžio sukūrimas visuomenės ir/ar suinteresuotų asmenų poreikiui patenkinti. Darnaus vystymosi principų taikymas organizacijoje gali nepavykti dėl įvairių priežasčių – tačiau svarbiausia, jog be pakankamo vadovybės dalyvavimo ir palaikymo, bet kokios atskirų darbuotojų pastangos ir geros idėjos neretai tampa pasmerktos žlugti.

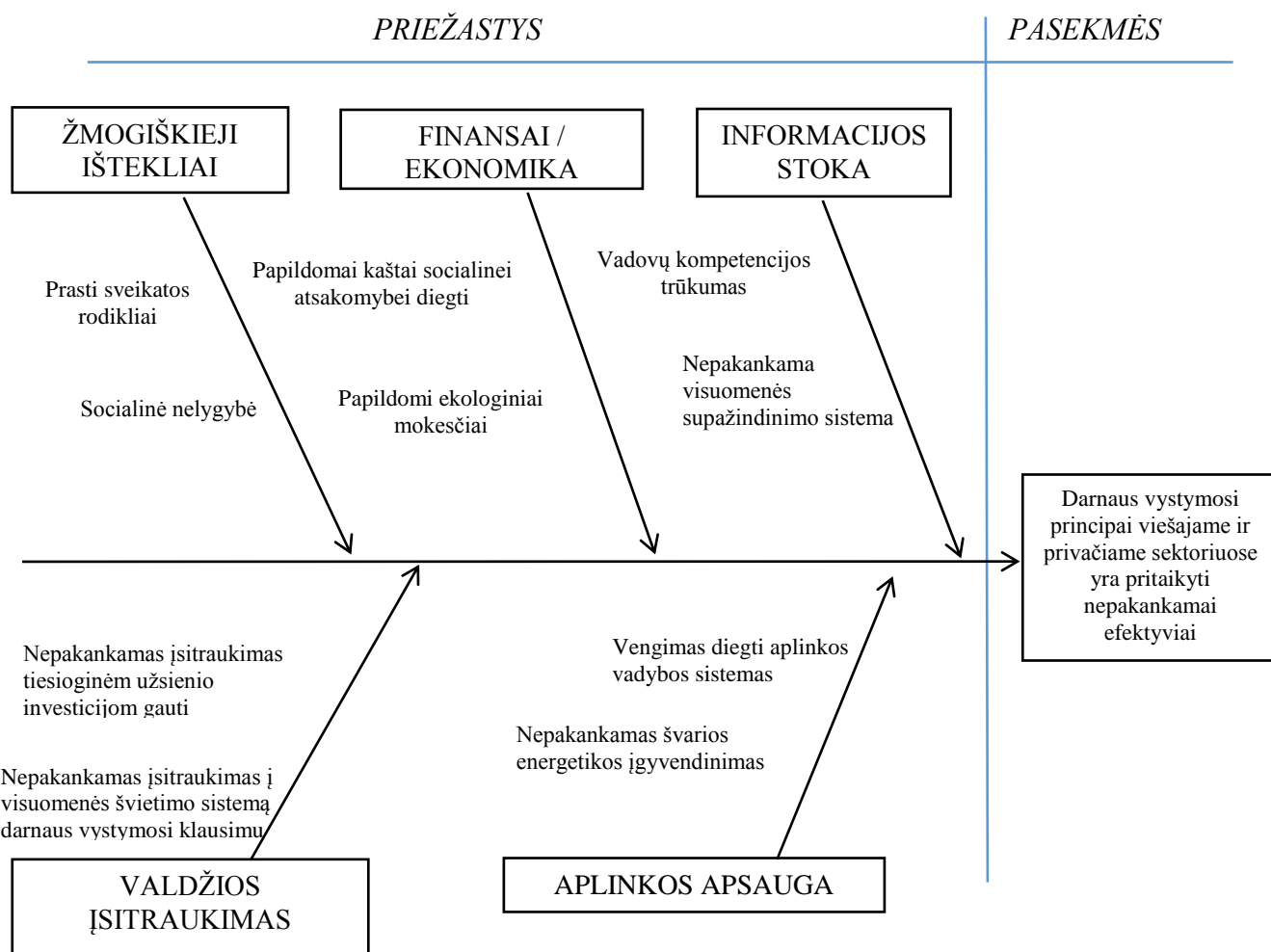
3.1 Tikėtinų problemų priežasčių nustatymas

Ishikawa (*angl. fishbone arba ašakinės*) diagramos - viena iš populiariausių priemonių, kuri yra skirta tiek viešojo tiek privataus sektorių organizacines veiklos analizei. Šis modelis taikomas problemų paieškai, rizikos vertinimui, paslaugų ar gamybos procesų optimizavimui ir pan. (Ishikawa, 1976, 10 p.).

Ishikawa diagramų pavadinimas kilęs nuo japonų vadybos eksperto Kaomi Ishikava. Kituose šaltiniuose galima rasti ir “priežasties – pasekmės diagrama”, kuria taikoma atskleisti priežastis, kurios daro įtaką siekiant atitinkamo tikslo ar uždavinio. Pirmą kartą, šios priežastys (japono mokslininko K. Ishikawa) buvo suskirstytos į keturias pagrindines grupes: metodų, įrenginių, medžiagų ir žmonių. Sudarant diagramą atliekami trys svarbūs žingsniai: pirmiausia, pasitelkę minčių lietaus metodą išvardija visas priežastis, kurios gali turėti įtakos paveikti problemai. Antra – šios priežastys suskirstomos į aukščiau paminėtas grupes. Galiausiai, nubraižoma diagrama, kuria taikoma siekiant:

- analizuoti ryšius tarp priežasčių ir pasekmių;
- perduoti priežasčių ir pasekmių ryšius kitiems;
- palengvinti problemos sprendimą susiejant problemos simptomą su problemos priežastimi ir sprendimu (Kaziliūnas, 2009, 233–234 p.).

Šiame darbe Isikawos modeliu remiamasi norint išsiaiškinti galimas Darnaus vystymosi principų taikymo regioninėje politikos problemos priežastis ir nustatyti galimas tobulėjimo ar tolesnio tyrimo sritis.

9 Paveikslas Darnaus vystymosi principų plėtros problematikos analizė. Sudaryta autoriaus.

Pagrindinės penkios priežastys, kurios lemia Darnaus vystymosi Lietuvos regioninėje politikoje nebuvimą, išskiriama į pagr. grupes:

- Visuomenė/žmogiškieji ištekliai;
- Finansai/ekonomika;
- Informacijos stoka;
- Valdžios įsitraukimas;
- Aplinkos apsauga.

3.2 Žmogiškieji ištekliai

Žmogiškųjų išteklių valdymas tiek organizacinėje erdvė, tiek šalies – regiono politinėje erdvėje reiškia efektyvių strategijų taikymą ir veiksmų, kurie:

- tenkina piliečių poreikius;
- apsaugo ir didina žmonių bei gamtos išteklius.

2000 m. Rugsėjo mėn. Niujorke įvykęs Tūkstantmečio viršūnių susitikimas lėmė pasaulio lyderių

įsipareigojimus sumažinti skurdą ir išsaugoti milijonus gyvybių. Įvertinus esamą situaciją pasaulyje ir plėtros tendencijos, buvo numatyti konkretūs tikslai žmonijai siekiant užtikrinti darnų jos vystymąsi. Tūkstantmečio plėtros tikslai numatė 8-ias pagrindines darnaus vystymosi kryptis:

1. Panaikinti ypač didelį skurdą ir badą
2. Užtikrinti visuotinį pradinį švietimą
3. Skatinti lyčių lygybę ir suteikti daugiau teisių moterims
4. Sumažinti vaikų mirtingumą
5. Pagerinti motinų sveikatą
6. Kovoti su ŽIV/AIDS, maliarija ir žmogaus ligomis
7. Užtikrinti aplinkosauginį tvarumą
8. Plėsti pasaulinę partnerystę vystymosi labui.

Šiems tikslams įgyvendinti numatytos ir konkrečios datos. Pagrindiniai siektini rodikliai, atspindintys plėtros prioritetus, turėtų būti įgyvendinti 2015 – 2020 m. (JT, 2016). Pasak autoriaus J. V. Ėurković, sėkmė organizacijų aspektu labiausiai yra priklausoma nuo žmogiškųjų išteklių potencialo valdymo. Itin svarbu suprasti, jog konkurencinį pranašumą galima įgyti tik per visuomenę / darbuotojus (Ėurković J. V., 2009, 59–67 p).

Prasti sveikatos rodikliai. Remiantis Lietuvos Sveikatos informacijos centru, „Lietuvoje gyventojų sergamumas yra skaičiuojamas iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo informacinės sistemos (PSDF IS). Tai administracinė informacinė sistema skirta tiek apmokėti sveikatos priežiūros įstaigoms už gyventojams suteiktas paslaugas iš PSDF, tiek ir statistiniams duomenis rinkti” (LR Sveikatos apsaugos ministerija, 2013, 23 p.). Asmeniui suteiktos paslaugos bei užregistruotos diagnozės įvedamos į sistemą, kurią administruoja sveikos priežiūros įstaigos. Remiantis LR Sveikatos apsaugos ministerijos, Higienos instituto, Sveikatos informacijos centro ataskaitoje “Lietuvos sveikatos statistika 2013”, pažymėta, kad „2013 m. asmenų, sirgusių viena ar daugiau ligų, skaičius padidėjo. 2013 m. Lietuvoje 77,3 proc. gyventojų buvo užregistruotas vienas ar daugiau susirgimų ar traumų – 74,8 proc. suaugusiųjų ir 88,4 proc. vaikų”. Informaciniame leidinyje taip pat pakomentuota, jog 2013 m. pirmą kartą 0-55 proc. darbingumo lygis (neįgalumas) nustatytas 13096 darbingo amžiaus asmenims (7,2/1000 darbingo amžiaus asmenų).

Dar 1992 m. JT Aplinkos plėtros konferencijoje (Rio de Žaneiras) patvirtinta Darbotvarkė 21 teigia, kad vienas iš svarbiausių plėtros uždavinių yra gerinti žmonių sveikatą (Darbotvarkė 21, „Aplinkosaugos požiūriu tinkamas biotechnologijos valdymas: žmonių sveikatos stiprinimas“, 1992). Veiksmų plane pažymėta, kad aplinkos tarša tiesiogiai kenkia žmogaus sveikatai. Pagrindiniai siekiai visuomenės sveikatai gerinti - pradėti/plėsti programas su užkrečiamomis ligomis gydyti, rūpintis bendra sveikata visoms amžiaus grupėms, sudaryti geresnes sąlygas tyrimų organizavimui. 2014 m. birželio mėn. LR Seimas patvirtino Lietuvos sveikatos 2014-2025 m. programą (LR Seimas,

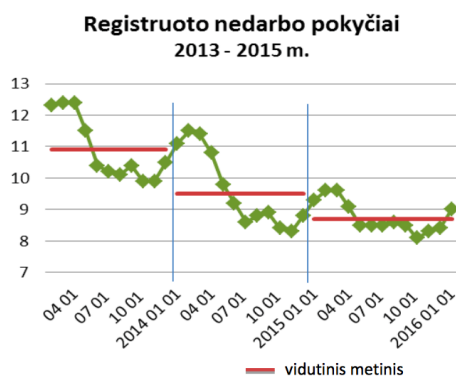
Nutarimas Nr. XII-964, 2014). Strateginis programos tikslas – „Pasiiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai“. Šioje programoje išskirti 4 tikslai: sukurti saugesnę socialinę aplinką (mažinti netolygumus ir socialinę atskirtį), sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką, formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą, užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.

Socialinė nelygybė. Nelsonas Mandela yra pasakęs, jog „Kova su skurdu – ne kilnumo gestas. Tai teisingumo aktas. Tai pagrindinės žmogaus teisės – teisės gyventi oriai ir gerai – gynimas“. Visuomenėje išsiskyrusi socialinės nelygybės problema ir jos sukeltos pasekmės dažniausiai tiriamos iš sociologijos, filosofijos, edukologijos, sveikatos apsaugos pozicijų. Žvelgiant iš asmens ir valstybės santykio pozicijų, socialinį teisingumą galima apibrėžti kaip „asmens ir valstybės bendradarbiavimą sukuriant ir palaikant teisių ir pareigų vienovę asmens teisiame statuse“ (Vaišvila, 2009, 162). Šiandien, įsigalėjus rinkos ekonomikai, nemaža veiksmi teisiniu požiūriu visuomenės dalis tampa neveiksmi socialiniu požiūriu (bedarbiai, nuteistieji, neįgalūs) ir tampa eliminuota iš kultūros, visuomenės ir rinkos santykių. Užsienio mokslininkų atlikti socialinės lygybės tyrimai makroekonomikos lygmenyje leidžia teigti, jog problema slypi pačiame vyraujančiame ekonomikos modelyje (Krinickienė, 2014, 18 p.). Vienas iš pagrindinių šalies socialinę – ekonominę gerovę nulemiantis makroekonomikos tyrimo objektas – BVP. Jei šis (BVP) rodiklis auga, tuomet rinkose gaunamos gyventojų pajamos, valstybės biudžeto ir kitų viešųjų fondų įplaukos ir antrinės pajamos auga. Remiantis 2014 m. EK Komunikatu „2015 m. metinė ES augimo apžvalga“, teigiama, jog „2013 m. Investicijos sudarė 19,3 proc. BVP, t.y. maždaug 2 procentiniais punktais žemiau istorinio vidurkio, atmetus spartaus augimo ir staigaus smukimo metus“. Nors visa tai remiamasi finansų krize (2007 m. investicinių lėšų kiekis sumažėjo maždaug 430 mlrd. Eur), tačiau jau 2016 m. BVP augimo rodiklis turėtų šiek tiek padidėti, o ekonominė veikla atitinkamai paspartės iki 2,0 proc. (ES) ir 1,7 proc. (euro zonoje) (Europos Komisija, 2014). Remiantis Lietuvos banko 2015 m. IV ketvirčio ataskaita, 2015 m. Lietuvos realusis BVP padidės 1,7, o 2016 m. – 2.9 proc. Šioje ataskaitoje taip pat pažymėta, jog Lietuvos ūkio plėtra yra sulėtėjusi dėl tarptautinės aplinkos (Rusijos įvesti prekybiniai apribojimai didžiausią įtaką transporto ir saugojimo ekonominei veiklai).

Teisė į teisingą apmokėjimą yra viena pagrindinių socialinių – ekonominių žmogaus teisių (Granickas, 2013, 5 p.). Užsienio literatūroje diskriminacijos draudimas darbo apmokėjimo srityje yra populiari tema, kuria rašoma jau ne vieną dešimtmetį. Dar 1889 m. liepos mėn. Tarptautinis darbininkų kongresas deklaravo, jog „lygus darbo užmokestis grindžiamas teisingumu nes tik tada egzistuoja teisingumas, kai du žmonės atliekantys tą patį darbą, toje pačioje vietoje, tiek pat geri, gauna tokį patį apmokėjimą už darbą“ (Bruun, 1992, 185 p.). Nors socialinė nelygybė darbo užmokesčio klausimu jau buvo pastebima ir prieš daugiau nei 100 metų – padėtis vis dar nėra patenkinama. Europos Komisijos Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinio doktorato leidinyje „Kova su moterų ir vyrų darbo

užmokesčio skirtumu ES“ (2014 m.) pristatoma statistika visoje ES ir kiekvienoje šalyje atskirai, apie darbo užmokesčio skirtumus ir priežastis. Leidinyje pažymėta, kad vidutiniškai ES moterys per valandą uždirba 16 proc. mažiau nei vyrai, nors 2012 m. vidutiniškai 83 proc. moterų buvo įgijusios bent vidurinį išsilavinimą (kai tuo tarpu vyrų, įgijusių vidurinį išsilavinimą buvo 77.6 proc.). Darbo užmokesčio skirtumas lemia mažesnes pensijas, skurdą senatvėje. Pagrindinės priežastys, lemiančios skirtingą darbo užmokestį pagal lytį – diskriminacija darbo vietoje, nepakankamas moterų darbo įgūdžių įvertinimas, profesinės veiklos ir šeimyninio gyvenimo derinimas, mažai moterų eina aukštas ir vadovaujamasias pareigas.

Darbo jėgos rodiklis Lietuvoje (apimantis užimtuosius ir bedarbius) – mažėja. 2015 m. pirmąjį pusmetį darbo rinkoje dalyvavo 0.5 proc. mažiau gyventojų nei atitinkamu laikotarpiu 2014 m. Darbingas gyventojų skaičiaus mažėjimas grindžiamas didele gyventojų emigracija, mirtingumu, jaunų asmenų skaičiumi.

10 Paveikslas. Registruoto nedarbo pokyčiai 2013 – 2015 m.

Sudaryta autoriaus, remiantis LR Darbo biržos registruoto nedarbo pokyčių 2016 m. duomenimis.

Remiantis Lietuvos Darbo biržos duomenimis, 2016 m. sausio 1 d. registruoti bedarbiai sudarė 9,3 proc. šalies darbingo amžiaus gyventojų, tai yra 0,3 proc. punkto mažiau negu prieš metus. Vidutinis metinis bedarbių proc. nuo darbingo amžiaus gyventojų 2015 m. 8,7 proc., 2014 m. - 9,5 proc., 2013 m. – 10,9 proc. (Statistikos departamentas, 2016). Tačiau mažėjantis nedarbo lygis ir augantis užimtumą ir lemia gana spartų darbo užmokesčio kilimą. 2015 m. pirmąjį pusmetį darbo užmokesčio augimas sudarė 4,5 proc. (Lietuvos bankas, 2015).

Apibendrinant žmogiškųjų išteklių padėtį Lietuvoje, galima teigti, jog pajamų nelygybė turi itin didelę reikšmę ne tik žmogaus gyvenimo kokybei, bet ir šalies socialinei ekonominei raidai. Socialinės nelygybės ir atskirties klausimas yra neatsiejamas nuo socialinio teisingumo sampratos, tačiau dalis mokslininkų teigia, jog visuomenė yra skirtinga – todėl jų pasiekimai taip pat skiriasi. Vis dėlto, mažėjantis nedarbo lygis Lietuvoje skatina šalies užimtumą ir lemia spartų darbo užmokesčio kilimą.

3.3. Finansai / Ekonomika

1987 m. JT Pasaulinė aplinkos ir plėtros komisija (WCED) pateikė pranešimą itin prasmingu pavadinimu „Mūsų bendra ateitis“, turėjusį daugiausia įtakos, kad darnaus vystymosi koncepcija taptų esmine diskusija apie aplinkos ir plėtros ryšį. Pranešime, kurį rengiant dalyvavo 823 specialistai ir 84 organizacijos, nurodoma, kad būtina siekti darnaus socialinio ekonominio vystymosi, įvertinančio ir ekologinius veiksnius (JT, 1987). Akivaizdu, jei aplinkos tarša ir degradavimas didės tokiu pat tempu, kaip auga ekonomika – aplinko bus padaryta labai didelė žala ir užterštumas nepaprastai padidės. Todėl visai suprantama pesimistinė Pasaulio išteklių instituto išvada, jog „Pasaulis dabar nėra orientuotas į darnią ateitį, bet greičiau artėja prie potencialių aplinkos bei žmogaus sukeltų katastrofų“ (Čiegis, 2008, 29 p.).

Papildomi ekologiniai mokesčiai. Vis labiau ryškėjant klimato kaitos tendencijomis, vietos valdžios lygmeniui daromas spaudimas ieškoti sprendimų, kurie mažintų padarinius, tačiau nepakenktų šalies ekonominiam augimui. Vyriausybės turi įvairių priemonių šiai problemai spręsti įskaitant teisės aktus, informacinės programos, aplinkos apsaugos subsidijos, ekologiniai mokesčiai. Mokesčiai yra esminė priemonė, galinti turėti didžiausią įtaką klimato kaitos padarinių mažinimui. Ekologiniai mokesčiai turi daug svarių pranašumų, tokių kaip aplinkos apsaugos efektyvumas, ekonominis augimas, gebėjimas didinti visuomenės pajamas ir aiškumą. Taip pat, ekologiniai mokesčiai sėkmingai naudojami atkreipti visuomenei dėmesį į plačiai svarstomas problemas, tokias kaip atliekų išvežimas, vandens ir oro tarša.

2015 m. lapkričio – gruodžio mėn. Paryžiuje (Prancūzija) įvykusiame JT Klimato kaitos deryboms, Provanso-Alpių-Žydrojo Kranto regiono tarybos narė ir RK delegacijos Paryžiuje narė Annabelle Jaeger teigė, jog „Vietos valdžia turi įgyvendinti apie 70 proc. priemonių klimato kaitai mažinti ir 90 proc. – prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių, todėl vietos valdžia turėtų turėti svaresnį žodį sprendžiant, kokių priemonių imtis, ir formuojant nacionalinę ir tarptautinę politiką“ (Committee of Regions, EU 2015).

Remiantis LR Aplinkos apsaugos įstatymo VI skyriaus („Ekonominis aplinkos apsaugos mechanizmas“) 28 straipsniu „Ekologiniai ir ekonominiai valstybės interesai derinami taikant Lietuvos Respublikos įstatymuose bei kituose teisės aktuose įtvirtintą ekonominį aplinkos apsaugos mechanizmą, kurį sudaro:

- 1) mokesčiai už gamtos išteklių naudojimą;
- 2) mokesčiai už aplinkos teršimą;
- 3) kreditavimo reguliavimas;
- 4) valstybės subsidijos;
- 5) kainų politika;
- 6) ekonominės sankcijos ir nuostolių kompensavimas;

7) kiti ekologiniai mokesčiai ir priemonės”.

Reiktų pripažinti, jog mokesčių, skatinančių ekologiją yra pakankamai. Tačiau trūksta griežtų baudų už ekologinius pažeidimus - dar labiau, trūksta baudų neišvengiamumo.

		Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių tonos								
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Lietuvos Respublika	Iš viso išmesta teršalų	Visi teršalai	72 574,4	71 179,6	64 518,2	63 878,3	67 517,3	64 864,1	60 690,7	56 513,7
		Kietosios medžiagos	4 143,9	4 107,0	3 536,2	3 421,5	3 769,8	3 837,2	3 645,7	3 508,0
		Dujinės ir skystosios medžiagos	68 430,5	67 072,6	60 982,0	60 456,8	63 747,5	61 026,9	57 045,0	53 005,7
		Sieros dioksidas, tonos	18 620,3	16 804,8	16 577,3	15 303,8	16 235,6	14 201,9	11 840,3	11 047,3
		Azoto oksidai, tonos	10 998,1	11 383,4	9 850,2	10 232,3	9 556,8	9 389,9	8 117,3	7 808,9
		Anglies monoksidas, tonos	21 106,7	19 172,6	17 015,2	19 034,1	19 343,1	18 957,1	18 615,2	16 794,3
		Lakūs organiniai junginiai	16 924,4	18 816,7	16 432,7	14 642,6	14 776,7	14 454,8	14 655,7	10 448,4
		Fluoras ir kiti teršalai	781,0	895,1	1 106,6	1 244,0	3 835,3	4 023,2	3 816,5	6 906,8

11 Paveikslas. Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių 2007 – 2014 m.
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2015m.

Kaip matyti iš Lietuvos statistikos departamento pateiktų duomenų, nuo 2007 – 2014 m. teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių mažėjo. Mažiausias teršalų mažėjimas pastebimas kietųjų medžiagų.

Papildomi kaštai socialinei atsakomybei diegti. Literatūroje Įmonių socialinė atsakomybė (toliau – ĮSA) apibūdinama kaip „atsakomybė, atspindinti specifinį socialinį, t.y. moralinį ir teisinį, asmens santykį su visuomene (su visa žmonija), kuriam būdingas savo moralinės pareigos ir teisės normų vykdymas” (Leonavičius, 1993, 19 p.).

ES žodyne EUROVOC (2008) įmonių socialinė atsakomybė apibrėžiama, kaip „savanoriškos komercinių įmonių pastangos“. ĮSA kasdienėje verslo veikloje, organizacijos socialinėje ir aplinkos srityse, savanoriškai siekia daugiau nei numato pasiekti pagal vidaus nustatytus tikslus. Nors ĮSA apima įvairias sritis, viena efektyviausių - darnaus vystymosi iššūkių forma – ĮSA praktikos įgyvendinimas.

Visuomenė pasitiki organizacijomis, kurios atsako už savo sprendimus ir veiklą. Šiandien, didelės kompanijos, norėdamos pagerinti finansinius rodiklius, sumažinti eksploatacijos išlaidas, padidinti prekės ženklo įvaizdį ar reputaciją, bei išsaugoti kliento ištikimybę, diegiasi ĮSA, kuria labiausiai pasitiki įmonių klientai. Stiprus šios politikos diegimo rezultatas – lojalūs darbuotojai ir įmonės gaminamų prekių ar teikiamų paslaugų, vartotojai. Ne veltui į patraukliausių darbdavių sąrašą patenka įmonės, kurios aiškiai deklaruoja, jog yra atsakingos už darbuotojus, aplinką ir darnų ekonominį vystymąsi. Kiekvienais metais, didžiausia pasaulyje personalo atrankos ir įdarbinimo bendrovė „Glassdor“, apklausdama milijonus viso pasaulio darbuotojų, sudarė geriausių pasaulio darbdavių TOP 50 (Forbes, 2015). „Glassdor“ duomenimis, geidžiamiausių darbdavių sąrašė pirmojoje vietoje yra Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) tarptautinė korporacija „Google“.

Manoma, kad tam įtakos turėjo pagerinta ir taip darbuotojams patraukli darbo ir laisvalaikio balansavimo bei šeimų rėmimo sistema. Absoliučiai visos sąrašo viršuje esančios įmonės (Bain & Company“ (verslo konsultacijos), „Nestlé Purina PetCare“ (vartojimo prekės), „F5 Networks“ (informacinės technologijos), „Boston Consulting Group“ (verslo konsultacijos)) pasižymi ĮSA politika: darbuotojus įtraukia į visuomeninę veiklą ir labdaros akcijas; teikia sveikatos privilegijas (pvz.: padengia visas medicininės išlaidas); šalia centrinių būstinių įrengia vaikų priežiūros centrus, kuriuose darbuotojai gali palikti savo vaikus; nuolat prižiūri ir sistemingai mažina elektros suvartojimo kieki ir pan.

Sėkmingai besivystančios įmonės vis daugiau dėmesio skiria žmogiškiesiems ištekliams - organizacijos sėkmė priklauso nuo to, kaip ji sugeba suderinti žmonių valdymą su strateginiais verslo tikslais (Truss, Gratton 1994, 67 p.). Darbuotojų lojalumas ir atsidavimas, ugdytas bei darbdavio atsakomybė ne tik už rezultatą, bet ir įmonės socialinę aplinką sukuria produktyvumą. Nemaža dalis įmonių vadovų teigia, jog jų prioritetinės kryptys:

- a) darbuotojų pasitenkinimas darbu;
- b) klientų pasitenkinimas paslauga/produktu.

Visa tai išaiškina ĮSA politika – jei klientai ir darbuotojai yra laimingi – kyla pardavimai, mažėja kainos, o įmonių akcininkams padidėja akcijų grąža.

Įmonės, kurios taiko ĮSA koncepciją, diegia tris svarbiausius aspektus: aplinkos apsaugos, žmogaus/darbuotojų teisių užtikrinimu ir darnia ekonomine raida. 2015 m. „Forbes“ išreitingavo įmonių sąrašą, kurios turi aukščiausią Socialiai atsakingo verslo reputaciją (Forbes, 2014). Ketvirtus metus iš eilės, pirmojoje vietoje ir vėl buvo „Google“, kuri teigia, jog duomenų centrai sunaudoja mažiau kaip 50 % energijos ir kasmet skiria per 1 mlrd. JAV dolerių atsinaujinantiems energetikos ištekliams remti. Tarptautinis amerikiečių kavinių tinklas „Starbucks“ taip pat patenka į „išrinktųjų sąrašą“, kasmet remdamas Ethos vandenį, kuris aprūpina daugiau kaip 1 mlrd. pasaulio žmonių (visuomenė, pirkdama vandenį pažymėtą „Ethos water“ simboliu paaukoja 5 centus „Starbucks“ fondui (*angl. The Starbuck Foundation*), kuris atlieka vandens valymus ir užtikrina jo higieną šalyse, kuriose vanduo sunkiai arba visai neprieinamas). ĮSA darnaus vystymosi kontekste itin atsispindi tarptautinių dujų ir bei naftos gavybos kompanijoje „Royal Dutch Shell“, kurios pagrindinis šūkis „Žmonės, pelnas, žemė“. Įmonės tikslas – efektyviai, atsakingai ir pelningai užsiimti naftos, dujų, chemikalų ir kt. verslu, remiantis darnaus vystymosi pagrindu (Shell, 2014). Per paskutinius penkerius metus, „Shell“ skyrė apie 2 mlrd. JAV dolerių alternatyviai energetikai plėtoti, o per 2012 metus išleido apie 14 mlrd. JAV dolerių prekėms ir paslaugoms įsigyti iš įmonių, kurios įsikūrusios skurdžiose šalyse (Shell, 2013). Visi šie pavyzdžiai tik darskart įrodo, jog verslas ir jo plėtra turi daugiau tikslų nei pelno siekimas. Tai lyg organizacijų savanoriškos iniciatyvos, kurios nukreipia ne tik į darnią plėtrą, bet ir atsako už savo veiklos padarinius.

ES 2011 m. patvirtino ĮSA strategijos komunikatą, kuris teigia, jog „Įmonės, prisiimdamos socialinę atsakomybę, gali gerokai prisidėti siekiant ES sutarties tikslų, susijusių su tvaria plėtra ir labai konkurencinga socialinės rinkos ekonomika” (Europos Komisija, 2011) Komunikate teigiama, jog dėl ekonominės krizės ir jos socialinių padarinių iš dalies sumažėjo vartotojų pasitikėjimas verslu: „Visuomenė dėmesį nukreipė į socialinius ir etinius įmonių veiklos aspektus. Vėl imdamasi pastangų skatinti ĮSA, Komisija siekia vidutinės trukmės ir ilgalaikiu laikotarpiu sukurti sąlygas, palankias tvariam ekonomikos augimui, atsakingam įmonių elgesiui ir ilgalaikiam užimtumui”. Komunikato leidyba tik darskart patvirtina apie ĮSA svarbą: verslas yra socialiai atsakingas ne tik už tvarų ekonominį vystymąsi, bet ir už ekonominės krizės socialinius padarinių, įskaitant darbo vietų praradimą, sušvelninimą.

Apibendrinant ĮSA pasauliniu mastu galima teigti, jog tai praktika, leidžianti atsakingai uždirbti pelną, kryptingai motyvuojant darbuotojus ir atsižvelgiant į aplinkos apsaugos plėtrą. ĮSA pritaikoma visų dydžių ir tipų organizacijoms – tiek smulkaus, tiek vidutinio.

ĮSA sąvoka lietuviškos literatūros kontekste yra gana nauja. Lietuvos verslo tradicijos pradėjo formuotis tik po 1990 m., nepriklausomybės atkūrimo. ĮSA idėjos ir praktika Lietuvos organizacijoms yra ganėtinai naujas ir sudėtingas iššūkis.

Lietuvos praktika ĮSA srityje, palyginus su Vakarų kultūra, gerokai skiriasi. Pagrindinis veiksnys, skatinantis verslininkus prisiimti socialinės verslo atsakomybės principus – vartotojų, t.y. visuomenės – jos darinių spaudimas (Laurinavičius ir Reklaitis, 2011, 226 – 227 p.). Lietuvos įmonėse ĮSA iniciatyvos reiškiasi per:

- permainas, kurias skatina užsienio investitoriai, partneriai;
- organizacijos siekia tapti moraliomis ir etninių poreikių tenkinimą dažnai sieja su ĮSA iniciatyvomis;
- verslininkai demonstruoja, jog veikia daug daugiau negu to reikalauja Lietuvos įstatymai;
- socialinė įmonių veikla dažnai tapatinama su labdara ar filantropija.

Nuo 2013 m. rugpjūčio 30 d. Lietuvoje veikia įkurta atsakingo verslo asociacija (LAVA). Ši asociacija susiformavo nuo 2005 m. Lietuvoje veikusio neformalaus Nacionalinio atsakingo verslo įmonių tinklo NAVIT, „kuris vienijo Lietuvos atsakingo verslo įmones ir organizacijas, daugiausia JT „Pasaulinio susitarimo“ nares” (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2014). Ši asociacija vienija įmones ir organizacijas, keliančias sau aukštesnius tikslus plėtojant darnaus vystymosi tradicijas, siekiančias veikti atsakingai ir integruoti darnaus vystymosi principus į savo veiklas ir strategijas. Deja, tačiau šiuo metu Lietuvoje nėra aiškios valstybinės organizacijų socialinės atsakomybės politikos, o subjektai daug laiko ir išteklių skiria nuolatinėms diskusijoms dėl valstybės vaidmens plėtojant ĮSA. Valstybės atsakomybės samprata pasižymi tam tikrais savarankiškais lygmenimis:

- socialinė viešojo sektoriaus ir valstybės politikos atsakomybė;
- socialinė atsakomybė valstybės ir verslo santykiuose;
- socialinė atsakomybė valstybės ir visuomenės santykiuose;
- santykių tarp valstybės, verslo ir visuomenės socialinė atsakomybė (Kovaliov et al., 2010, 15 p.).

Pagal šią ĮSĄ plėtros sampratą, šioje veikloje turėtų dalyvauti Ūkio ministerija, Aplinkos ministerija, departamentai ar iš dalies susiję su visuomenės gerovės užtikrinimu. Pagal Vakarų tradicija, vienas iš didžiausių visuomenės pasiekimų – profsąjungos, tačiau deja Lietuvoje jos taip pat nėra aktyvios, trūksta iniciatyvumo, savarankiškumo.

Apibendrinant galima teigti, jog finansiniai ištekliai tiek organizacijų valdyme, tiek valstybės - kaip politiniame lygio valdyme – itin svarbus aspektas. Norint užtikrinti kokybišką gamtinių išteklių vartojimą, jų apsaugą svarbu tinkamai panaudoti lėšas atsižvelgiant ne į suinteresuotų grupių (organizacijos akcininkų, investuotojų ar kt. interesą) bet į aplinkos apsaugą ir ekologiją.

3.4 Informacijos stoka

Darnaus vystymosi teorija Lietuvoje (kaip ir kitose postkomunistinėse valstybėse) nauja ir ne iki galo pažinta, o jos principų taikymas kartais pasižymi tik kaip madingu, visame pasaulyje labiau pažengusių įmonių, rodikliu. Strateginiai organizacijų planai buvo (kai kuriose įmonėse vis dar yra) kuriami neatsižvelgiant į kokybę, išteklių poreikių analizę ar tikrąją produkto paskirtį. Norint užtikrinti kokybišką organizacijos strateginių planų rengimą, bei tikslingą žinių ir/ar kompetencijų perdavimą darbuotojams, svarbu organizuoti kvalifikacijos tobulinimo ar mokymų kursus, kurie užtikrintų žmogiškųjų išteklių žinių potencialą kokybės valdymo sistemose.

Prestižas klaidinantis visuomenę. Verslo subjektai, viešai išreikšdami įmonės socialinį atsakingumą, susiduria su nuostatomis, jog tai yra tik viešųjų ryšių kampanijos. Kaip pavyzdys - Sąžininga prekyba (angl. *Fair Trade*). Tai visuomeninis judėjimas, prekybos partnerystė, kuri siekianti sąžiningos prekybos, teisingumo tarptautinėje rinkoje. Sąžininga prekyba grindžiama dialogu tarp gamintojų ir tiekėjų, o pagrindiniai judėjimo principai - skaidrumu ir pagarba teigiamai veikti žmonių ekonominę padėtį bei socialinį gyvenimą besivystančiose šalyse (Fair Trade International, 2016). Sąžininga prekyba – būdas, pasiekti taiką, skatinti ekonominį vystymąsi ir socialinį stabilumą pasaulyje. Visa tai stato tiltus tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių, į įtraukia Trečiojo pasaulio šalis į pasaulinę ekonomiką. Tačiau nepaisant šių faktų, norėčiau aptarti apie Sąžiningą prekybą kaip vieną iš rinkodaros įrankių, kuris sukuria skeptišką požiūrį.

Analizuojant ĮSĄ aspektus, reiktų pažymėti Sąžiningos prekybos etiką. Produkto pirkėjai, įsigydami prekę (didesne kaina nei įprastai) su Sąžiningos prekybos logotipu, jaučiasi užtikrinti, jog lėšos ne tik pasieks tiesiogiai gamintojus, bet padengs gamybos išlaidas ar dar daugiau – garantuos tinkamą gyvenimo kokybę skurdžioje šalyje. Vis dėl to, Sąžiningos prekybos fondas (angl. *The Fair*

Trade Foundation) nekontroliuoja kiek mažmenine prekyba užsiimantis verslas papildomai padidina prekės kainą. Nesant kontrolei, kuri leidžia verslininkams papildomai užsidirbti, griaua šios partnerystės tikslus, kurie pagrįsti tarpusavio šalių supratimu, skaidrumu ir socialine verslo atsakomybe. Kita didelė problema – Sąžiningos prekybos privilegijos ūkininkams. Šiuo atveju etiškas lygybės pagrindas negalioja. Verta paminėti, jog Sąžininga prekyba neužtikrina visai skurdžioms vietos bendrijai galimybės užsidirbti ar ūkininkauti. Pavyzdžiui, vienoje gyvenvietėje pusė žmonių dirba Sąžiningoje prekyboje, kitoje – ne.

ĮSA darnaus vystymosi aspektu taip pat nemažai randama mokslinės publikacijos aptariant vėjo jėgainių poveikį aplinkos apsaugai ir ekosistemoms. 2007 m. Škotijos vėjo energetikos bendrovė buvo apkaltinta dėl milžiniško skaičiaus užmuštų ir nykstančių paukščių rūšių (pvz.: ereliai, sakalai, žemai skrendančios kregždės). Remiantis Nacionalinės Mokslo akademijos tyrimu “Vėjo energetika: poveikis aplinkai”, per metus JAV vėjo jėgainių “sparnai” užmuša nuo 20 000 iki 37 000 paukščių, o apie 130 mln. paukščių miršta susidurdami su aukštos įtampos linijomis (Global Wind Energy Council, 2012). Prinstono universiteto (JAV) mokslininkų atlikti tyrimai rodo, jog mažame regione esančios vėjo jėgainės iš esmės gali pakeisti vietinį klimatą. Pavyzdžiui, naktinė temperatūra gali pakilti dviem laipsniais, o vidutinis vėjo greitis padidėti 3-5 m/s. Kita vertus, pasaulyje vykstanti taršos protekcionizmo politika skatina kiekvieną valstybę didinti atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą, kuri sukuria ne tik švarią energetiką, bet ir užtikrina geras pajamas tiek fiziniams tiek juridiniams asmenims. Dar visai neseniai, Lietuvoje bankai gana atlaidžiai suteikinėjo kreditus žmonėms, kurie investavo į saulės kolektorius. Fiksuoti tarifai už kilovatvalandes buvo puikus verslas, kuris iki pat šiandien sugeneruoja nemažai pajamų. Tik įdomu, ar įmonės, kurios visuomenei prisistatė kaip socialiai atsakingos už alternatyvią energetiką iš tiesų buvo vedinos vardan gražios idėjos?

Nuo pat socialinės atsakomybės politikos vystymosi pradžios, ĮSA buvo ir kritikos objektas. Svarbu paminėti, jog ĮSA ribojantis veiksnys yra sietinas ir su verslininkų ar verslo subjekto vadovų, kompetencija (Mintzberg, 1983, 5 p.). Tai gilesnė problema, trukdanti siekti socialinio atsakingumo, nei menkas visuomenės pasitikėjimo lygis įmone. Įmonių vadovai, norėdami įdiegti tvirtą socialinę atsakomybę organizacijoje, neturi kompetencijų apie darnųjį vystymąsi ir jo pagrindinius aspektus. Dėl to jie negali visiškai kapitalizuoti potencialios korporacinės atsakomybės, kad padidintų verslo vertę, dėl to kartais ir pasiekia nuostolius lyginant su investicijomis. Nors įmonių vadovai ir pasiekia trumpo laimėjimo strategijas, tačiau tai nėra ilgaamžiška. Turėdami ilgametę patirtį verslo valdyme, vadovai dažnai ne visada koreliuoja su juos supančiu pasauliu. Jie neturi specialių žinių bei gebėjimų, reikalingų visuomeninėms problemoms šalinimui.

Siekiant pakeisti visuomenės požiūrį privaloma prisiimti socialiai atsakingos veiklos stiprinimą, t.y. didesnę dėmesį skirti pačiai įmonių socialinei atsakomybei, o ne tik informacijos sklaidai apie ją. Remiantis minėtu ĮSA ribotumu, galima daryti prielaidą, jog privačiam sektoriui, kuris

veikia socialiai atsakingai, viešieji ryšiai gali turėti daugiau neigiamų pasekmių nei teigiamų. Verslo įmonės yra nuolatos veikiamos tam tikrų interesų grupių, kurios turi milžinišką įtaką daryti spaudimą sprendimų priėmimui. Geriausias suinteresuotų šalių daromos įtakos pavyzdys - vyriausybinių ir nevyriausybinių – grupių spaudimas naftą išgaunančioms ir perdirbančioms bendrovėms, kurių daromas poveikis aplinkai tampa netoleruotinas ir atitinkamai verčiantis didinti savo socialinį atsakingumą (Esty ir Winston, 2006).

Apibendrinant galima teigti, jog ĮSA kartais tampa marketingo įrankiu, kuriuo siekiama pritraukti patiklius klientus/paslaugų vartotojus, kurie vardan gražios idėjos ir noro prisidėti prie geresnės socialinės – aplinkos apsaugos, politikos, patiki verslo atstovų reklama.

Darbuotojų kompetencijos trūkumas. Aplinka lemia kiekvieno proceso susidūrimams su sunkumais. Sėkmingam ir užtikrintam darbuotojų mokymui, bei kvalifikacijos tobulinimui, kai kurie autoriai išskiria šias problemas:

finansinių išteklių stygius;

valstybės ne suinteresuotumas skatinti darbdavius investuoti į darbuotojų mokymą bei kvalifikacijos kėlimą; dabartiniu metu įmonė gali apsirūpinti reikiama specialistais pati neorganizuodama mokymų;

rizika investuoti į personalą (autorius, metai)

Nemaža dalis įmonių, kurios orientuojasi į rezultatus (ir mažiau į žmogiškuosius išteklius) neatkreipia dėmesio į žinių potencialo finansavimą. Papildomai uždirbtas lėšas įmonių vadovai skiria

Viešajame sektoriuje išskiriamos šios problemos:

- nepakankamas finansavimas
- nepakankama personalo tarnybų motyvacija (Gustas, 2003, 70 p.).

Autorius taip pat teigia, jog „centralizuota finansavimo stoka neleidžia užtikrinti valstybės tarnautojų mokymų efektyvumo valdymą ir koordinuoti aktualiu valstybės tarnautojų mokymo programų parengimą, be to silpnai išvystytas viešojo administravimo horizontalus koordinavimas neleidžia suvienodinti kvalifikacinių reikalavimų įvairių lygių valstybės tarnautojams, o silpnai panaudojamas Lietuvos aukštosiose mokyklose turimas euro integracinio mokymo potencialas valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo programoms parengti (jos dar tik pradėtos rengti)".

Kituose šaltiniuose randama, jog viena iš kvalifikacijos tobulinimo problemų įvardinama, jog „dažniausiai kvalifikacijos kėlimas susijęs su gamybine būtinybe ir nėra derinamas su individualiais darbuotojų karjeros tikslais“ (Sakalas ir Šilingienė, 2000, 42 p.).

Apibendrinant autorių atliktus tyrimus galima teigti, jog tiek viešajame, tiek ir privačiajame sektoriuje, autoriai pagrindines problemas išskiria papildomą finansavimą ir nepakankamą darbuotojų motyvavimą tobulėti. Darna vystymosi samprata ir plėtra dažniausiai prasideda nuo organizacijos, jos požiūrio į aplinką, darbuotojus, atsakomybę už išteklius, bei požiūrį į ateities kartas. Darbuotojai,

kurie kasdien susiduria su socialiai atsakingu darbdaviu ir jo požiūriu perduoda savo namams, artimai aplinkai. Svarbu, kad žinia apie darnaus vystymosi principus ir jų naudą tiek visuomenei tiek organizacijos veiklai būtų perduodama tinkamai ir efektyviai.

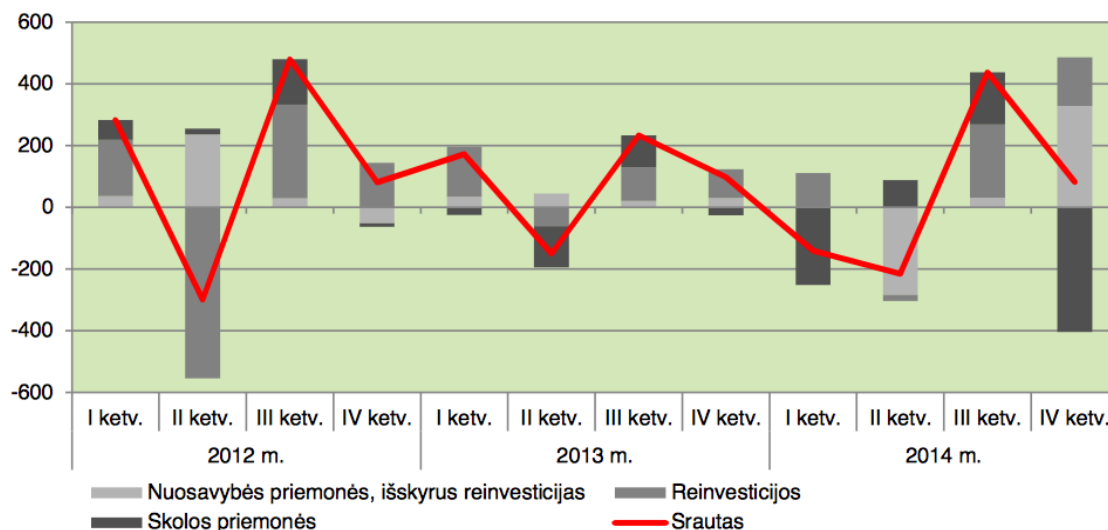
3.5 Valdžios įsitraukimas

Darnus vystymasis – vienas iš prioritetinių ES tikslų dar nuo 1997 m. kai buvo pasirašyta Amsterdamo sutartis. Šioje sutartyje, darnus vystymasis buvo apibrėžiamas kaip vienas iš esminių ES politikos tikslų: “Bendrija kelia sau uždavinį visoje Bendrijoje skatinti darnią, subalansuotą ir tolygią ekonominės veiklos plėtrą, [...] aukšto lygio aplinkos apsaugą ir jos kokybės gerinimą, gyvenimo lygio ir gyvenimo kokybės gerėjimą bei valstybių narių ekonominę ir socialinę sanglaudą bei solidarumą”. (Treaty of Amsterdam, 1997).

2015 m. rugsėjo 14 d. JT Generalinėje asamblėjoje šalių konsensusu buvo patvirtinta rezoliucija dėl “Viešojo sektoriaus įtraukimo Darnaus vystymosi kontekste“. (A/69/L.81/Rev.1 „*Promoting inclusive and accountable public services for sustainable development*“). Rezoliucija buvo pristatyta Bolivijos atstovo. Rezoliucijos svarstymo metu buvo pakomentuota, jog rezoliucija atsako už efektyvų viešojo sektoriaus valdymą, kuris remiasi šiais principais: *ama suwa* (nevakite), *ama llulla* (nemeluokite), ir *ama qhilla* (netingėkite), *pitqiksīgautaiññiq* (būkite sąžiningi), *qiksiksrautiqağñiq* (gerbkite kitus) ir *tukuki* (būkite nešališki ir nekorumpuoti). Pažymėta, jog viešajame ir finansų sektoriuose turi būti įtrauktas darnus vystymasis, kuris užtikrins profesionalų, etišką, socialiai atsakingą, dirbantis be korupcijos valdymą. JAV ir Pietų Afrika pasisakė, jog geras valstybės valdymas – tai be korupcijos, įtraukiantis visuomenę, atsakingas, etiškas, o visa tai pasiekti galima tik įtraukus į ministerijų tikslus darnaus vystymosi principus. ES pasisakė, jog ES šalys-narės skiria didelį dėmesį viešojo administravimo efektyvumui, tačiau pažymėjo, jog rezoliucijai trūksta nuoseklumo, o 11 paragrafe nurodyti punktai (nebūkite vagimi, nebūkite melagiu ir t.t.) nėra baigtiniai, trūksta žmogaus teisių užtikrinimo principų.

Įsitraukimas tiesioginėms užsienio investicijoms gauti. Tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI) – vienas svarbiausių veiksnių, sudarančių palankias sąlygas siekti spartesnės technologinės pažangos, veiksmingesnės žinių ir informacijos sklaidos. Be to, TUI yra svarbus pagrindinio kapitalo kūrimo šaltinis.

Remiantis Lietuvos banko ir Lietuvos statistikos departamento 2015 m. vasario mėn. pateikta ataskaita, „2014 m. tiesioginių užsienio investicijų srautas į Lietuvą didėjo, Lietuvos tiesioginių investicijų srautas užsienyje mažėjo“ (Lietuvos bankas, 2015). Praėjusiais metais daugiau investicijų sulaukė didmeninės ir mažmeninės prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto veikla. Mažiausiai investicijų sulaukė elektros, garo ir dujų tiekimo, bei oro kondicionavimo veiklos.

12 Paveikslas. Tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje (Mln. Eur) 2012-2014 m. Šaltinis: Lietuvos bankas, 2015, 2 p.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, Lietuvoje nuo 2012 III kv. iki 2014 m. III kv. TUI srautas mažėjo. Ypatingai ryškiai jis ir vėl pakilo nuo 2014 m. II kv. Iki 2014 m. III kv. Tačiau vėliau jis ir vėl smuko. Nuosavybės priemonės, išskyrus reinvesticijas 2014 m. IV kv. ypatingai didėjo (lyginant nuo 2012 m. II kv.).

Nepakankamas įsitraukimas į visuomenės švietimo sistemą darnaus vystymosi klausimu.

Švietimas yra elgsenos pokyčių skatinimo ir svarbiausios kompetencijos, būtinos darniam vystymuisi, užtikrinti, suteikimo visiems piliečiams būtina sąlyga (JTEEK, 2005). Sėkmingas darnaus vystymosi principų taikymas priklauso nuo aukštos kokybės žinių taikymo darnaus energijos naudojimo ir transporto sistemų, vartojimo ir gamybos modelių, sveikatos, žiniasklaidos kompetencijos ir atsakingo pasaulio pilietiškumo klausimais. Švietimas ir žinios gali prisidėti prie didesnės socialinės gerovės investuojant į vienodas galimybes, informatyvumą ir informacijos prieinamumą skirtingoms socialinėms grupėms. Švietimas taip pat padidina moterų ir vyrų gebėjimus įsidarbinti, skatina kokybišką užimtumą. Pagrindiniai darnaus vystymosi tikslai – plėtoti ir integruoti darnaus vystymosi švietimą į formaliojo švietimo sistemas – į visus atitinkamus dalykus; neformalųjį švietimą ir savišvietą (JTEEK, 2005).

Pagrindinis darnaus vystymosi švietimo komponentas – aplinkosauginis ugdymas (sąmoningumas). Šis ugdymas apima ne tik žinias, vertybes, elgseną ir įgūdžius, įgalinančius žmones (individualiai ar grupes) geriau suprasti ir tinkamai veikti kartu su ekonomine, socialine ir kultūrine aplinka.

Žmogaus gerovei ir pagrindinėms jo teisėms užtikrinti – svarbu tinkama aplinkos apsauga, kuri suteikia teisę ne tik gyventi tinkamoje (jo sveikatai) aplinkoje, bet taip pat ir gerinti jos būklę dėl dabartinių ir būsimų kartų gerovės. Norint pasiekti sukurti galimybes ginti šią teisę ir atlikti šią

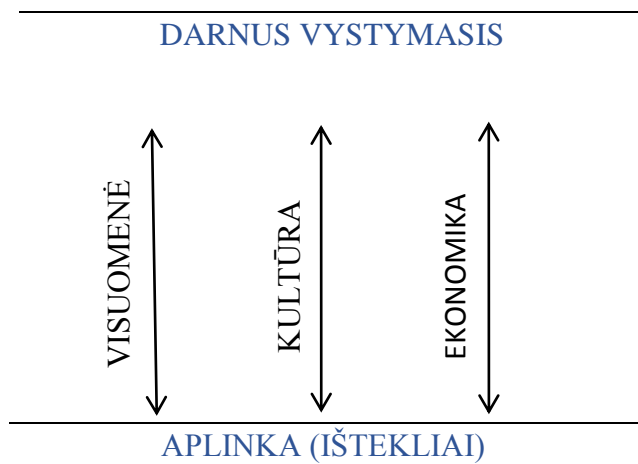
pareiḡą, piliečiai turi teisę gauti informaciją, dalyvauti priimant sprendimus bei galimybę kreiptis į teismus aplinkosauginiais klausimais.

Tarptautinis indėlis Lietuvos švietimo darnaus vystymosi srityje gerai iliustruoja tai, kad Lietuva, kartu su Švedija vadovauja „Darbotvarkės Baltija 21“ švietimo sektoriui ir kad atlikus didelį parengiamąjį darbą, 2005 m. kovo 17-18 d. Vilniuje, buvo priimta JT Europos ekonominės komisijos darnaus vystymosi švietimo strategija ir jos įgyvendinimo Vilniaus planas. Būtent šie dokumentai nulemia ir Lietuvos, ir daugelio pasaulio šalių švietimo raidos kryptį per visą pasaulyje paskelbtą darnaus vystymosi švietimo dešimtmetį.

2015 rugsėjo 8 dieną JT Globos Taryboje įvyko Aukšto lygio Forumas „Taikos kultūra“, kuriame buvo remtasi Darnaus užtikrinti integracinę ir teisingą švietimo kokybę ir suteikti galimybę visuomenei mokytis visą gyvenimą (tikslas Nr. 4); skatinti taikią ir integruotą visuomenę darniam vystymuisi, suteikti galimybę visiems siekti teisingumo, sukurti veiksmingas ir atsakingas institucijas visais lygmenimis (tikslas Nr. 16). Pripažindamos būtinybę toliau stiprinti pasaulinį judėjimą švietimui „Kultūra Taikai“, Forumas suteikė galimybę visom valstybėms - narėms, NVO, žiniasklaidai, privačiam sektoriui ir kitom suinteresuotosioms šalims, pasidalinti nuomone apie šį svarbų klausimą. Forume buvo diskutuota, kokią įtaką taikai ir kultūrai pasaulyje turi pedagogai, moterys ir jaunimas; kokios praktinės strategijos gali būti sukurtos po 2015 m. Darnaus vystymosi darbotvarkės patvirtinimo, bei kaip užtikrinti veiksmingą jos įgyvendinimą; kokios reikalingos priemonės nacionalinėms švietimo sistemoms, siekiant ugdyti ateities kartas; kokią įtaką „Kultūra taikai“ turi bendruomenių lyderiai. JT asamblėjoje buvo pripažinta, jog Darbotvarkė 2030 yra JT iššūkis, už kurio įgyvendinimą turi prisiimti visos šalys-narės. Ypatingai atkreiptas dėmesys į šiuo metu esančią padėtį Sirijoje – Darbotvarkė 2030 negali užtikrinti taikos pasaulyje, kai šiuo metu moterys ir vaikai yra priversti bėgti iš savo namų dėl karo ir bado, be to svarbu tinkamai pasirūpinti moterų integracija. Pasaulyje vis dar jaučiamas didelis skirtumas tarp vyrų ir moterų darbo užmokesčio, o šalys, priimdamos Darbotvarkę 2030 turi skatinti sukurti palankesnes moterų įsidarbinimo galimybes.

3.6 Aplinkos apsauga

Darnaus vystymosi koncepcijos pagrindas – aplinkos, visuomenės ir ekonomikos sąveika, tačiau pastaruoju metu vis dažniau keliamas klausimas, ar iš tiesų visi trys darnaus vystymosi komponentai – gamtinė aplinka, visuomenė ir ekonomika – lygiaverčiai? Akivaizdu, jog gamta be visuomenės ir jos sukurtos ekonomikos tikrai nepalūžtų (anaip tol – kiti mokslininkai teigia, jog po gerų šimtmečių gamta atsigautų), tačiau visuomenė ir ekonomika be gamtos ir jos išteklių egzistuoti negalėtų. Vis labiau literatūroje siūloma darnaus vystymosi schemą gerokai rekonstruoti ir statyti pagal naują:

13 Paveikslas. Patobulinta darnaus vystymosi schema.

Šaltinis: Juknys, 2008, Darnus vystymasis, 37 p.

Iš šios modifikuotos schemos matyti, kad darnaus vystymosi pagrindą (pamatus) sudaro gamtinė aplinka ir jos telkiami gamtiniai ištekliai. Kertinis darnaus vystymosi koncepcijos klausimas – kokios yra visuomenės ir ekonomikos augimo ribos, t.y. kokią dalį dar išlikusio gamtos kapitalo (miškai, pelkės, pievos, vandens telkiniai ir kt.) galima pakeisti žmogaus sukurtu kapitalu, t.y. miestais, gyvenvietėmis, keliais, dirbtiniais vandens telkiniais ir kt.

Istorijos bėgyje susiformavęs visuomenės gyvenimo modelis nulemia itin netolygų gamtos išteklių panaudojimą. Maždaug ketvirtadalis pasaulio gyventojų gyvena perteklinio vartojimo terpėje, kai tuo tarpu likusi didžioji gyventojų dalis nepajėgia užsitikrinti būtiniausių gyvenimo sąlygų. Turtingųjų šalių gyventojai ženkliai viršija žmogui tenkanti vidutinį Žemės ekosistemos teikiamų resursų vienam gyventojui kiekį. Jie gyvena neturtingųjų ir ateities kartų, kurios turės spręsti gamtos išteklių per intensyvaus naudojimo padarinius, sąskaita (Darnus vystymasis, 2009).

Švarios energetikos įgyvendinimas Lietuvoje. Ignalinos atominės elektrinės uždarymas turėjo itin didelę įtaką pastarųjų metų pokyčiams energetikos sektoriuje. Vis mažėjant energijos gamybos ištekliams (tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje), šiandien vis daugiau dėmesio skiriama atsinaujinantiems energijos ištekliams bei efektyviam jų panaudojimui. Atsinaujinantys ištekliai – mažiau kenkiantys aplinkai nei organinis kuras, vietinės žalios naftos naudojimas Lietuvoje yra nedidelis, todėl platesnis AEI panaudojimas yra naudingas aplinkosaugine prasme, bet ir padeda sumažinti Lietuvos priklausomybę nuo importuojamo organinio kuro (Burneikis, 2009, 5-6 p.).

Siekiant įgyvendinti ilgalaikius energetikos tikslus bei uždavinius, svarbu didinti energijos gamybos, skirstymo ir vartojimo efektyvumą bei energijos gamybą iš atsinaujinančių ir atliekų energijos išteklių. Vienas iš trumpalaikių Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos tikslų - didinti energijos taupymą bei vartojimo efektyvumą (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2011, VI skirsnis, 97-100 punktai)

Energijos vartojimo pokyčiai taip pat analizuojami remiantis Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2011 – 2012 m. ataskaita, kurioje teigiama, jog „padidėjus energijos vartojimo efektyvumui, 2007 m. Lietuvos ūkio šakose BVP vienetui pagaminti buvo sunaudota 2,4 karto mažiau energijos nei 1990 m. 2004-2007 m. bendras galutinės energijos intensyvumas mažėjo kasmet vidutiniškai 2,8 proc. ir per trejus metus sumažėjo 8,2 proc.” (Aplinkos ministerija, 2014, 43-44 p.). Jei šios (energijos intensyvumo tendencijos) išliktų panašios, tuomet 2020 m. lyginamosios galutinės energijos sąnaudos būtų 1,8 karto mažesnės nei 2000 m. ir iš esmės tenkintų Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje prisiimtus įsipareigojimus. Lietuvos ir kitų ES šalių BVP apskaičiavus pagal ekonomikos lygiui vertinti taikomą perkamosios galios standartų rodiklį, Lietuvoje galutinės energijos intensyvumas 2005 m. buvo tik 10,4 proc. didesnis nei vidutiniškai ES.

Vienas iš trumpalaikių uždavinių, įvardintų Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, pasiekti, kad 2010 metais elektros energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių sudarytų daugiau kaip 7 % visos šalyje suvartojamos elektros energijos (V skyrius, 152.1 punktas). Šis uždavinys buvo įgyvendintas, nes 2010 metais energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių sudarė 7,4 %, tai pat buvo įgyvendintas trumpalaikis uždavinys, kad 2010 metais šiluma, pagaminta iš atsinaujinančių išteklių, sudarytų 12 % bendro šilumos gamybos balanso. 2012 metais atsinaujinančių išteklių dalis bendrosiose energijos sąnaudose sudarė 21,72 % (LR Aplinkos ministerija, 2014).

Siekiant sumažinti šalies priklausomybę nuo kuro importo ir kartu prisidėti prie klimato kaitos poveikio mažinimo, Lietuvai svarbu gerokai padidinti atsinaujinančių energijos išteklių suvartojimo apimtį. Lietuva yra įsipareigojusi ES iki 2020 m. pasiekti, kad 23 proc. šalyje suvartojamos elektros sudarytų energija, gaunama iš atsinaujinančių šaltinių (IV skirsnis, 107 punktas). Tam siekiama skatinti biokuro naudojimą bei vėjo energiją.

Biokuras. Lietuvoje plačiausiai naudojamas atsinaujinantis energijos išteklius yra biokuras – lyginant su 2010 metais šio atsinaujinančio energijos ištekliaus buvo sunaudota 3,6 tūkst. tne. Pagrindiniai biokuro atsinaujinantys ištekliai Lietuvoje – malkos, miško kirtimo ir medžio apdirbimo atliekos (Miškinis ir Navickas, 2004, 42 p.) Vienas iš didžiausių kuro iš biomasės ir atliekų pranašumas - neutralus poveikis aplinkai, kadangi deginant biokurą į atmosferą išskiriamas CO₂ kiekis yra proporcingas jo absorbcijai augalams vegetuojant. Jo naudojimo metu mažinamas degimo metu susidarančių teršalų ir ŠESD kiekis. Remiantis Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos pateikiamais duomenimis „2000 m. iš biokuro Lietuvoje buvo pagaminta vos 2 proc. centralizuotos šilumos, o šiuo metu – beveik 34 procentai“ (Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija, 2016). Lietuvos verslo paramos agentūros pateiktais duomenimis „2007–2013 m. ES struktūrinių fondų investicijų laikotarpiu atsinaujinančių energijos išteklių projektams buvo suplanuota 315,8 mln. litų ES ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų“ (ES Investicijos, 2015). 49 projektams (pati didžiausia ES investicijų dalis) buvo skirta biokuro katilinių infrastruktūrai sutvarkyti, o 6 projektai buvo skirti biodujų katilinių

infrastruktūros tvarkymui. Taip pat buvo atnaujintos ir modernizuotos katilinės įvairiuose Lietuvos miestuose (Varėnoje, Visagine, Ukmergėje, Kaune ir kt.), naudojama kuro rūšis iš mazuto keičiama į atsinaujinančius energijos išteklius (t.y. biokurą). 2015 m. buvo prognozuojama, kad Lietuvoje bus paleista apie 50 biokuro katilų.

Vėjo energetika. Lietuvos vėjo elektrinių asociacijos duomenimis per pirmąjį 2015 m. ketvirtį vėjo jėgainės Lietuvoje pagamino apie 173,3 GWh elektros energijos, o tai sudarė apie 7 proc. šalyje suvartotos ir beveik ketvirtadalį (23,6 proc.) visos šalyje pagamintos elektros energijos (LVEA, 2016). Bendras vėjo jėgainėse pagamintas elektros energijos kiekis (lyginant su pirmuoju 2014 m. ketvirčiu) išliko stabilus. Minėtuoju laikotarpiu šios jėgainės sugeneravo per 177 GWh elektros energijos. Šiandien bendra, Lietuvoje veikiančių vėjo jėgainių turbinų galia 282 MW, o remiantis Lietuvoje galiojančiais teisės aktais, visa šalies jėgainių sausumoje bendra galia gali siekti daugiausiai 500 MW, kurie per aukcionus jau paskirstyti žemiausią energijos kainą pasiūliusioms įmonėms.

Per visus 2014 m. Lietuvoje veikiančios vėjo jėgainės pagamino 636 GWh elektros energijos. Tai sudarė 6,4 proc. visos Lietuvoje suvartotos elektros energijos ir 15,6 proc. Lietuvoje pagamintos elektros energijos (LVEA, 2016).

Aplinkos ir kokybės vadybos sistemų naudojimas. Atsiranda vis daugiau standartų vadybos sistemoms, skirtoms įvairių aspektų valdymui, pvz.: kokybės vadybai (ISO 9001), aplinkos vadybai (ISO 14001), saugos ir sveikatos darbe vadybai (OHSAS 18001). Šiuo metu pramonėje populiariausias dviejų tipų standartizuotos vadybos sistemos (ISO 9001 standartas) ir aplinkos vadybos (ISO 14001) standartas. Norėdamos efektyviai išnaudoti laiką ir išteklius bei tuo pačiu pagerinti įmonės veiklą daugelis įmonių siekia integruoti įvairias vadybos sistemas. Vadybos sistemų integravimas yra naudingas ir dėl to, kad dažnai skirtingos vadybos sistemos siejasi su tais pačiais įmonės veiklos aspektais, pvz.: priemonės, taikomos produktų kokybei gerinti, dažnai sumažina susidarančių atliekų kiekį ir yra naudingos aplinkos apsaugos požiūriu.

ISO sertifikatai (ypač 14001) reikalauja viešai paskelbtos aplinkos apsaugos politikos ir visuomenės informavimo apie esminius aplinkos apsaugos aspektus ir poveikį aplinkai procedūrų; be to sertifikatais reikalauja nustatyti procedūras avarinių situacijų atvejams, reikšmingų aplinkos apsaugos aspektų ir poveikio aplinkai identifikavimo. Vis dėl to, šie sertifikatai nėra privalomi, įmonės juos diegiai laisvanoriškai – tik įdomu ar dėl aplinkos apsaugos užtikrinimo aspektų ar dėl suinteresuotų šalių spaudimo ir noro visuomenės akyse sudaryti socialiai atsakingos organizacijos įvaizdį.

Užsienyje vis daugiau įmonių diegia saugos ir sveikatos darbe vadybos sistemas. Viena iš priežasčių yra ta, kad pagal įstatymus reikalaujama turėti tam tikrą šios srities sistemą. ISO nėra parengusi standarto tokioms vadybos sistemoms, tačiau Didžiosios Britanijos standartų institucija ir kitos standartizacijos organizacijos parengė standartą OHSAS 18001, kuriuo remiantis valdomi saugos

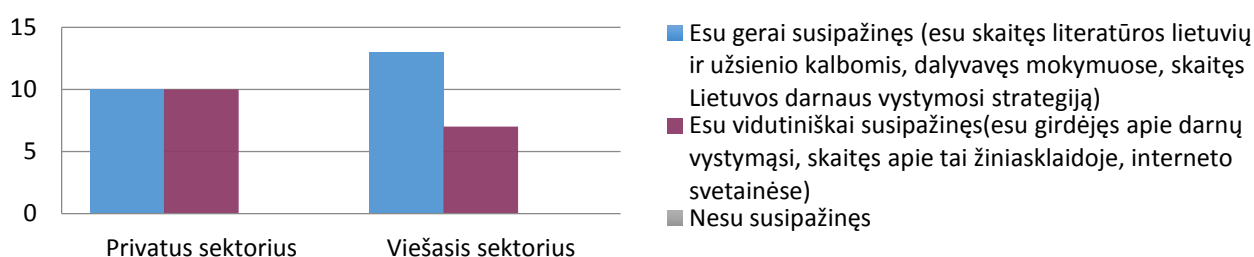
ir sveikatos darbe aspektai. OHSAS standartas buvo paremtas derinant su ISO 9001 ir ISO 14001 standartais, jis taip pat pagrįstas planavimo, įgyvendinimo, tikrinimo, vykdymo modeliu, o jo elementai praktiškai nesiskiria nuo ISO 14001 standarto (Staniškis, Arbačiauskas, 2003, 62-66 p.)

4. LIETUVOS DARNAUS VYSTYMOŠI PRAKTINIO TAIKYMO VERTINIMAS

Darnų organizacijos vystymąsi užtikrina ne tik ekonominiai veiksniai, bet ir veiksniai, susiję su aplinkos ištekliais, socialine gerove ir stabilumu. Aplinka ir verslas yra glaudžiai susiję, o ilgalaikė organizacijos sėkmė priklausys nuo to, kaip ji sugebės darniai integruotis į aplinką ir jauti socialines visuomenės nuotaikas.

Vertinant darnaus vystymosi principų taikymą regioninėje politikoje, respondentams buvo pateiktas klausimas apie darnaus vystymosi sampratos ir veiksnių bei strateginių įrankių visumos susipažinimą. Paveiksle Nr.17 pristatomi skirtingi sektorių rezultatai:

Kiek esate susipažinę su darniu vystymusi?

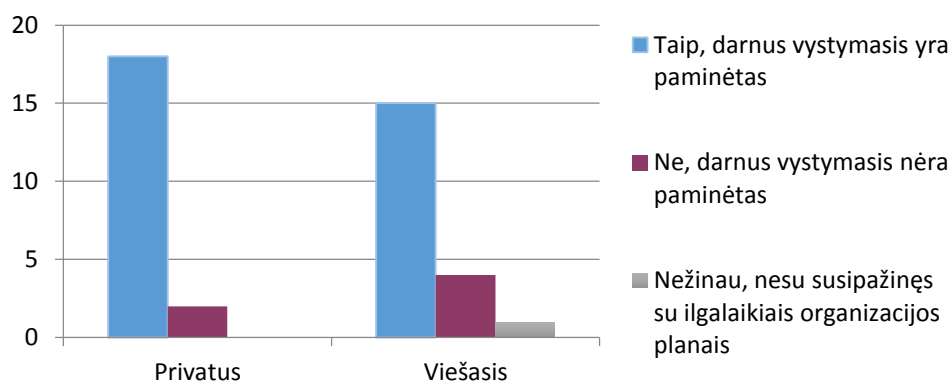
14 Paveikslas. Darnaus vystymosi sampratos žinių pasiskirstymas pagal sektorius. Sudaryta autoriaus.

Prieš pateikiant šį klausimą, buvo keliami hipotezė, jog privatus ir viešasis sektoriai yra skirtingai susipažinę su darniuoju vystymusi. Atsižvelgiant į gautus rezultatus matyti, jog viešojo sektoriaus atstovai darnaus vystymosi sampratą išmano kiek labiau nei privataus sektoriaus (viešojo sektoriaus darbuotojai gerai susipažinę su šia samprata yra 13 respondentų, privataus sektoriaus – pusė respondentų, t.y. 10 atstovų). Nei vienas iš respondentų nepažymėjo, jog nėra apskritai susipažinęs su darniuoju vystymusi.

4.1 Darnaus vystymosi žinių integracija į ilgalaikius tikslus

Darnios organizacijos veiklos įsipareigojimai kelia jų vadovams vis didesnius reikalavimus (Morsing Oswald, 2009): įgyvendindami korporacinę darnos strategiją vadovai atsako už tikslų, vertybių ir procedūrų suderinimą visose organizacijos valdymo sistemose, vadovų ir darbuotojų lojalumo skatinimą. Remiantis teorine analize darbe ir iškelta hipoteze, jog darnus vystymasis organizacijų strateginiuose planuose padeda įgyventi išsikeltus tikslus, respondentams buvo pateiktas klausimas:

Ar darnus vystymasis yra paminėtas ilgalaikiuose, strateginiuose Jūsų atstovaujamos organizacijos planuose?

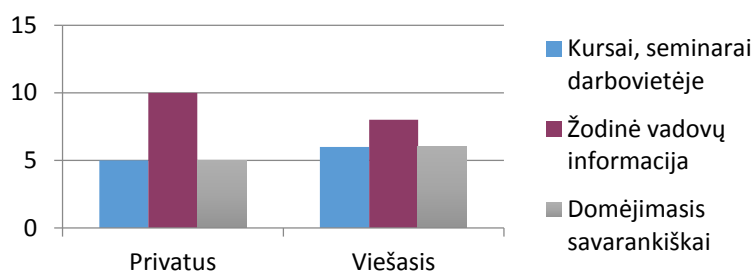
15 Paveikslas. Darnaus vystymosi sampratos įtraukimas į skirtingų sektorių ilgalaikius strateginius planus.

Sudaryta autoriaus.

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, respondentai patvirtino (viešojo ir privataus sektoriaus bendrai – 33 respondentai), jog jų organizacijoje darnus vystymasis yra paminėtas – t.y. asmenys, atsakingi už tinkamą organizacijos plėtrą įtraukia punktus skatindami pokyčius ir puoselėjant vertybes, kurios atitinka aukščiausius visuomenės principus; 6 darbuotojai (4 - viešojo, 2 – privataus) teigė, jog darnus vystymasis nėra paminėtas; 1 darbuotojas (viešojo sektoriaus) teigė, jog nėra susipažinęs su ilgalaikiais organizacijos planais.

Kvalifikuoti darbuotojai – darnios organizacijos garantija. Požiūris į organizacijos narių – tiek vadovų, tiek darbuotojų – kvalifikacijos kėlimas įtvirtinimas organizacijų personalo ugdymo strategijoje, kuri turi atskleisti darnaus vadovavimo tikslus. Vienas pagrindinių personalo ugdymo strategijos tikslų – sudaryti sąlygas, kurios padėtų realizuoti užslėptą darbuotojų potencialą įgyti ir naudoti ne tik reikalingas žinias, gebėjimus, įgūdžius, bet ir sukauptas nerealizuotas idėjas, kaip patobulinti organizacijos veiklą. Keliant prielaidą, jog darnaus vystymosi plėtrai užtikrinti yra nepakankamai supažindinami organizacijų darbuotojai ir aukščio lygio vadovai, respondentams buvo pateiktas klausimas:

Kokiu būdu darbuotojams teikiamos žinios apie darnų vystymąsi?

16 Paveikslas. Žinių teikimas apie darnų vystymąsi organizacijos darbuotojams.

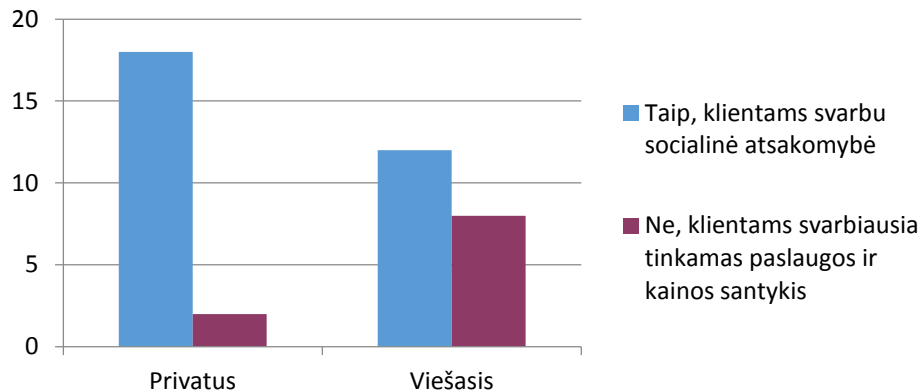
Sudaryta autoriaus.

Iš gautų duomenų matyti, jog abiejų sektoriai atstovai nurodo, jog žinias apie darnų vystymąsi organizacijose suteikiama žodine vadovų informacija (18 bendrų atsakymų), o kursams, seminarams bei domėjimasis savarankiškai, abu sektoriai pažymėjo po lygiai.

4.2 Įmonių socialinės atsakomybės reikšmė

Šiuo metu Lietuvoje dar tik formuojasi supratimas apie ĮSA – atsakingos organizacijos praktikos taikymas gali padėti sukurti konkurencinį pranašumą, suteikti naujų galimybių ir padėti mažinti veiklos sąnaudas. ĮSA – dalis darnaus vystymosi sampratos aspektų, kurio nepaisymas ateityje gali lemti konkurencingumo praradimą. Šioje klausimų dalyje respondentams buvo pateikti klausimai apie ĮSA plėtrą ir politiką, o keliami bendra hipotezė – darnaus vystymosi plėtra prisidengiamą norint pagerinti organizacijos įvaizdį.

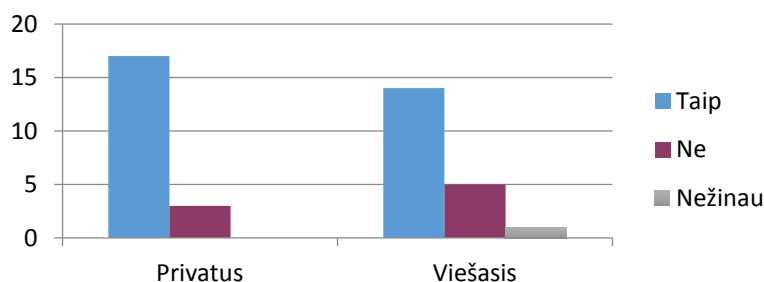
Kaip manote ar darnusis vystymasis prisideda prie geresnės Jūsų atstovaujamos organizacijos įvaizdžio plėtos?

17 Paveikslas. Darnaus vystymosi indėlis į organizacijos įvaizdžio gerinimą. Sudaryta autoriaus.

Respondentų pateikti duomenys rodo, jog 30 respondentų (viešojo ir privataus sektoriaus kartu) mano, jog darnus vystymasis prisideda prie geresnės įvaizdžio plėtos. Tačiau iš rezultatų matyti, jog viešasis sektorius, kiek daugiau nei privataus, mano, jog klientams / piliečiams yra svarbiausia tinkamas paslaugos ir kainos santykis.

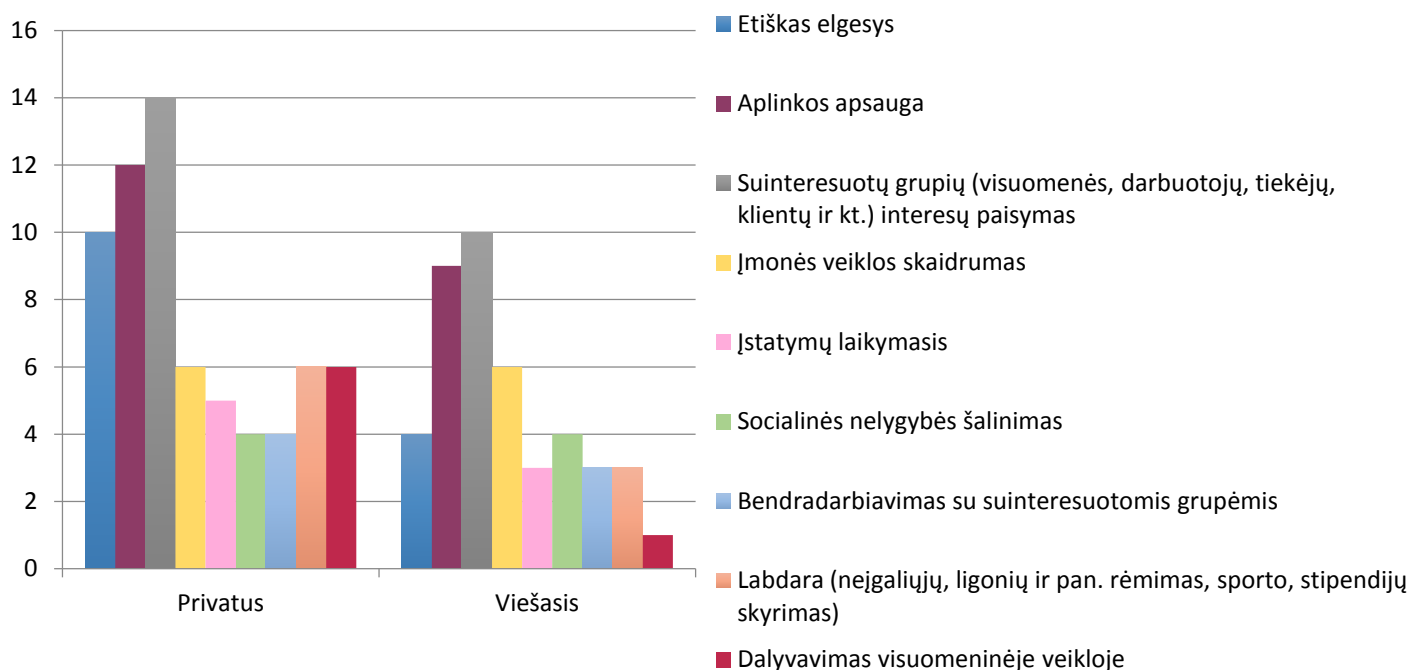
Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje plėtojama socialiai atsakingo vystymosi politika?

18 Paveikslas. Socialiai atsakingo vystymosi politikos diegimas skirtinguose sektoriuose. Sudaryta autoriaus.

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, socialiai atsakingo vystymosi politika vadovaujasi net 31 organizacija iš 40 apklaustų (privačiame sektoriuje kiek daugiau nei viešajame (17 respondentų – privačiajame, 14 – viešajame). Tik vienas, viešojo sektoriaus respondentas, atsakė, jog nežino.

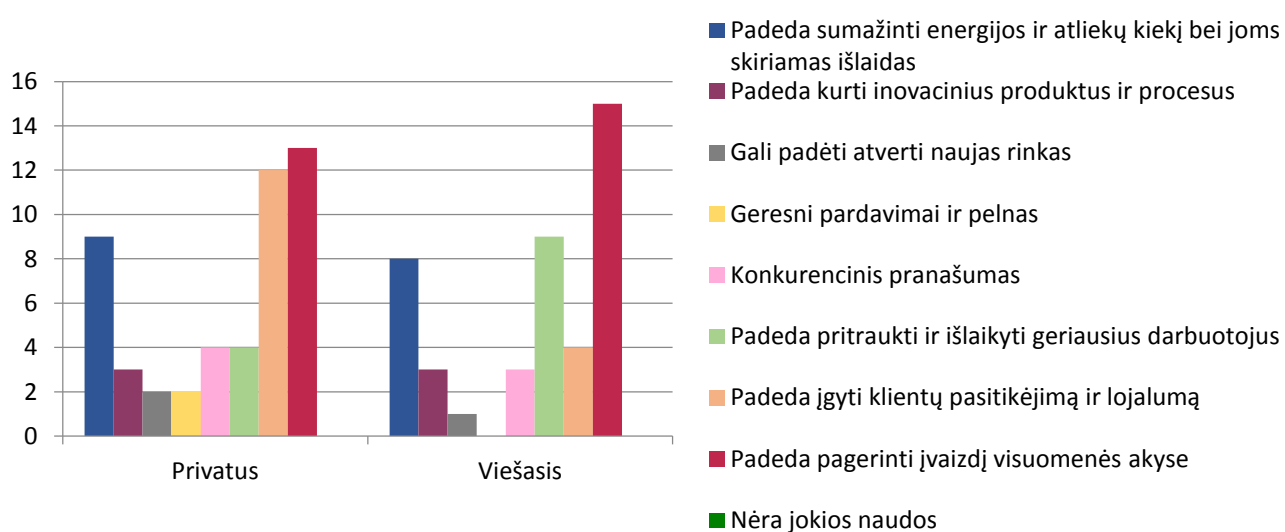
Pažymėkite 2 teiginius, kurie Jums labiausiai asocijuojasi su įmonių socialine atsakomybe (daug galimų variantų)

19 Paveikslas. Respondentų nuomonė į dėl socialinės atsakomybės asociacijomis.
Sudaryta autoriaus.

Galima teigti, kad svarbių bendrų vertybių pagrindu sukurta organizacinė kultūra ne tik nukreipia darbuotojus ir leidžia jiems laisvai pasirinkti veikimo būdus, skatina asmeninę iniciatyvą ir atsakomybės už savo ateities perspektyvą jausmą, didina norą bendrauti, lankstumą, skatina laikytis bendradarbiavimo ir darbo komandose principo. Vis dėl to, kaip matyti iš pateiktų rezultatų – darnaus vystymosi principų diegimas šiuo metu organizacijoms atstovams labiausiai asocijuojasi su suinteresuotų grupių interesų taikymu (24 respondentai bendrai). Kiek mažiau (21 respondentas) teigė, jog darnus vystymasis jam asocijuojasi su aplinkos apsauga, 14 – etiškas elgesys, 12 – įmonės veiklos skaidrumas.

Kokia Jūsų nuomone socialinės atsakomybės politikos nauda organizacijai?

20 Paveikslas. Įmonių socialinės politikos nauda organizacijai.
Sudaryta autoriaus.

Socialiai atsakingas elgesys kuriamas, atrenkant vertybes (principus, normas, taisykles) pagal jų pajėgumą skatinti funkcionalumą, ekonominį efektyvumą, verslo konkurencingumą ir pan. Tai lyg verslo etiškumo būtinybė, kai derinamas pragmatiškumas ir moralumas, ekonomika ir etika. Šiuo klausimu respondentų pateikti duomenys rodo, jog didžiausią ĮSA naudą organizacijai mato per pagalbą pagerinti įvaizdį visuomenės akyse (28 respondentai). Kiek skirtingi duomenys pateikti dėl klientų pasitikėjimo ir lojalumo – šiuo klausimu privatus sektorius išvelgia kaip ĮSA privalumą 12 respondentų, o viešojo sektoriaus atstovų šiuo klausimu pritaria tik 4. Tačiau abu sektoriai pripažįsta (17 respondentų), jog ĮSA padeda sumažinti energijos ir atliekų kiekį bei jos skiriamas išlaidas.

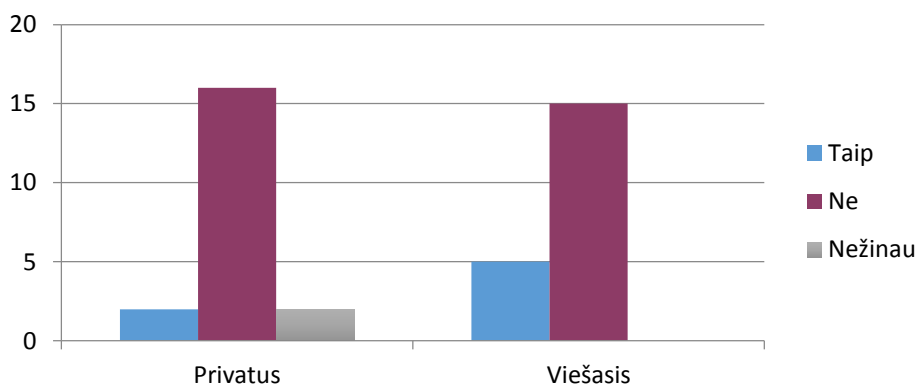
Apibendrinant šios klausimų grupės rezultatus galime teigti, jog ĮSA – neišvengiamas šiandienos būtinybė. Tai bendrosios veiklos sąlygų užtikrinimas, darnaus vystymosi principų taikymas savo veikloje. Atlikta teorinė analizė parodė, jog ĮSA principų integravimas į įmonės veiklą, organizacinės kultūros kūrimas gali sustiprinti organizacijos santykius su darbuotojais, užtikrinti jų lojalumą ir sustiprinti jų motyvaciją gerai atlikti savo darbą. Daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių respondentų tiki, jog ĮSA – stiprus ir galinti darnaus vystymosi įrankis, prisidedantis prie geresnio organizacijos valdymo, tačiau daugeliui organizacijų atstovų ĮSA taikomas tik dėl:

- Suinteresuotų grupių (visuomenės, darbuotojų, klientų, tiekėjų ir kt.) interesų paisymo;
- Įvaizdžio gerinimo visuomenės akyse.

Organizacinės kultūros kūrimo, jos diegimo ir puoselėjimo mechanizmas būtinas kiekvienoje organizacijoje. Klestinčios organizacijos remiasi išplėta vertybių ir įsitikinimų sistema, kurios dera tarpusavyje. Jų tikslas – įprasinti darbuotojų gyvenimus, įkvėpti laikytis pripažintų dorovės normų. Remiantis keliama hipoteze, jog darnus vystymasis organizacijoje nėra vienas iš esminių plėtros gairių,

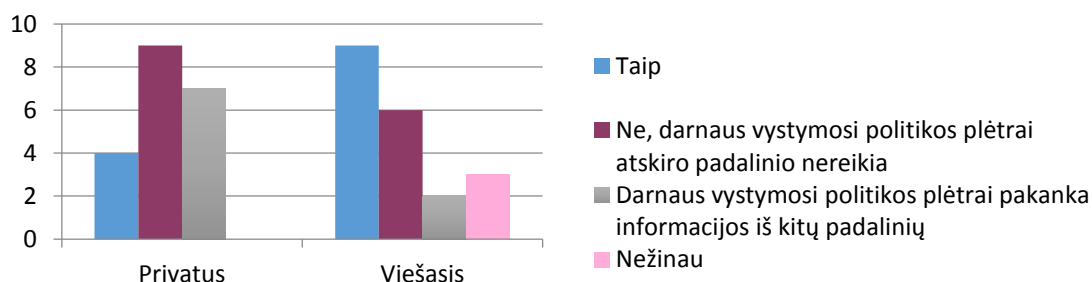
todėl jam atskiro padalinio/skyriaus (kaip tarkime Teisės skyriui, Verslo plėtros ar Personalo valdymui) nereikia, respondentams buvo pateikiami šie klausimai:

Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje yra atskiras padalinys/skyrius, kuris dirbtų darnaus vystymosi politikos plėtra?

21 Paveikslas. Faktinis (remiantis apklaustųjų skaičiumi) darnaus vystymosi padalinio, skirtinguose sektoriuose, skaičius. Sudaryta autoriaus.

Jei tiesiogiai atsakingo už darnųjį vystymąsi padalinio neturite, kaip manote, ar Jūsų organizacijai būtų naudinga jį turėti?

22 Paveikslas. Respondentų nuomonė dėl darnaus vystymosi padalinio reikalingumo. Sudaryta autoriaus.

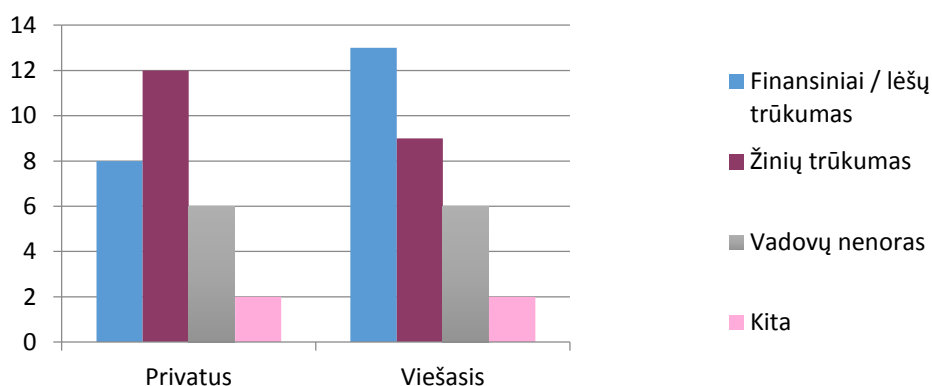
Iš pateiktų duomenų galime daryti išvadą, jog tinkamai darnaus vystymosi plėtrai atskiro padalinio neturi daugiau nei pusė respondentų (31 - bendrai), o 15 respondentų mano, jog dėl šios praktikos atskiro padalinio nereikia. Kiek mažiau, 13 tyrimo dalyvių mano, jog darniam vystymuisi padalinio reikėtų, o 9 respondentai teigia, jog informacijai gauti, apie esminius darnaus vystymosi principus, pakanka ir iš kitų padalinių/skyrių. Trys respondentai (viešojo sektoriaus) nežinau, ar tokios pobūdžio padalinys apskritai yra reikalingas.

4.3 Darnaus vystymosi principų integracijos sunkumai

Laikydami darnumo principų vadovai gali kur kas sėkmingiau vadovauti, darbuotojai tokiu atveju įsitraukia į veiklą sąmoningai bendraudami ir bendradarbiaudami, vienas kitam padėdami, pasitelkia savo gebėjimus priimdami bendrus sprendimus, o tą patį darbą atlieka kokybiškiau ir gauna geriausią rezultatą, kuris tiek vadovams, tiek darbuotojams teikia pasitenkinimą. Kad visa tai pasiekti,

organizacijoje turėtų atsižvelgiama į darnaus vystymosi principus, kurių diegimui susiduriama su tam tikromis kliūtis.

Kaip manote, su kokiais sunkumais Jūsų organizacijoje susiduriama, įgyvendinant darnaus vystymosi koncepciją?

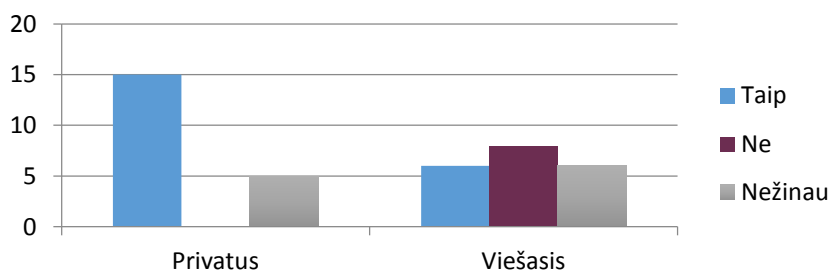
23 Paveikslas. Darnaus vystymosi plėtos trūkumas atstovaujamoje organizacijoje. Sudaryta autoriaus.

Klausimo pateikimui buvo keliama hipotezė, jog organizacijoms reikia nemažai papildomų lėšų, norint sėkmingai diegti darnaus vystymosi principus. Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, finansiniai ir žinių trūkumai abiem sektoriams pasiskirstė tolygiai, t.y. abu variantus bendrai pasirinko po 21 organizacijos atstovą. Du darbuotojai (iš skirtingų sektorių) įrašė savo pastebėjimus, jog nors į tai (darnųjį vystymąsi) orientuojamasi, tačiau tai vis dar ne prioritetinga kryptis.

4.4 Tarptautinių vadybos sistemų diegimo reikšmė

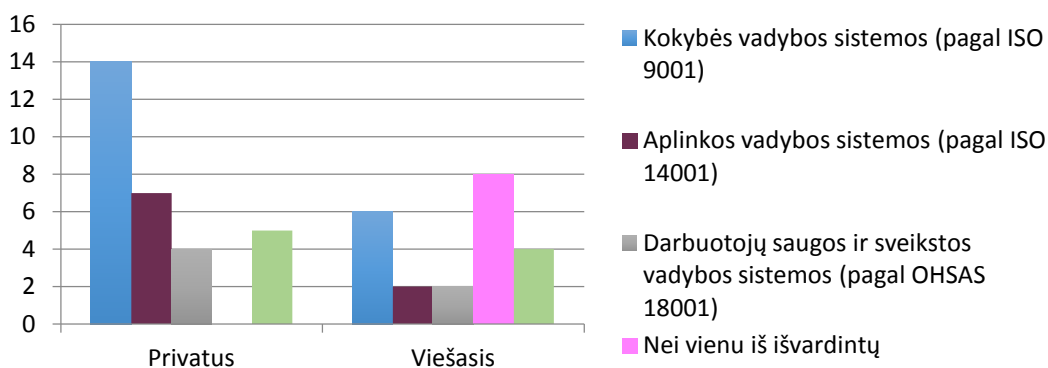
ISO sertifikatų diegimas – vadybos sistemų standartas, kuris šiandien yra darnaus vystymosi principo dalis – kaip kokybiškai ir efektyviai išnaudoti laiką, išteklius ir įmonės veiklą. Tyrimo respondentams, buvo pateikiamas klausimas, remiantis hipoteze, jog tik maža dalis Lietuvos organizacijų ISO (ir ne tik) vadybos sistemas diegia.

Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje vadovaujama tarptautiniais kokybės vadybos sistemų standartais (pvz.: ISO 9001, ISO 14001)?

24 Paveikslas. Respondentų informacija, ar organizacijoje dirbama pagal tarptautinius vadybos standartus. Sudaryta autoriaus.

Jei tarptautines vadybos sistemas diegiate, kokiais standartais Jūsų organizacija vadovaujasi? (daug galimų variantų).

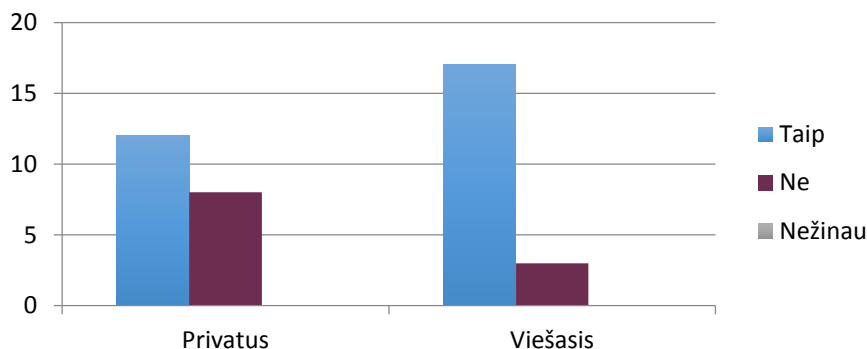
25 Paveikslas. Vadybos standartų pasiskirstymas pagal sektorius. Sudaryta autoriaus.

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, abu sektoriai diegiasi tarptautinius vadybos standartus (privačiame sektoriuje šie rezultatai dar žymesni – net 15 respondentų teigė, jog turi ISO (ir kt.) vadybos standartus). Norint išsiaiškinti kokio pobūdžio standartus organizacijos turi, paaiškėjo, jog daugiau organizacijos naudoja kokybės vadybos sistema (ISO 9001) ir aplinkos vadybos sistema (ISO 14001). Dalis viešojo sektoriaus atstovų pažymėjo, jog nesinaudoja nei vienu iš išvardintų, o privatus sektorius papildė, jog jie taip pat diegiasi FDA 21 CFR Part 820, ISO 13485, ISO 60601-1-8, IEC 62304.

4.5 Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė darnaus vystymosi aspektu

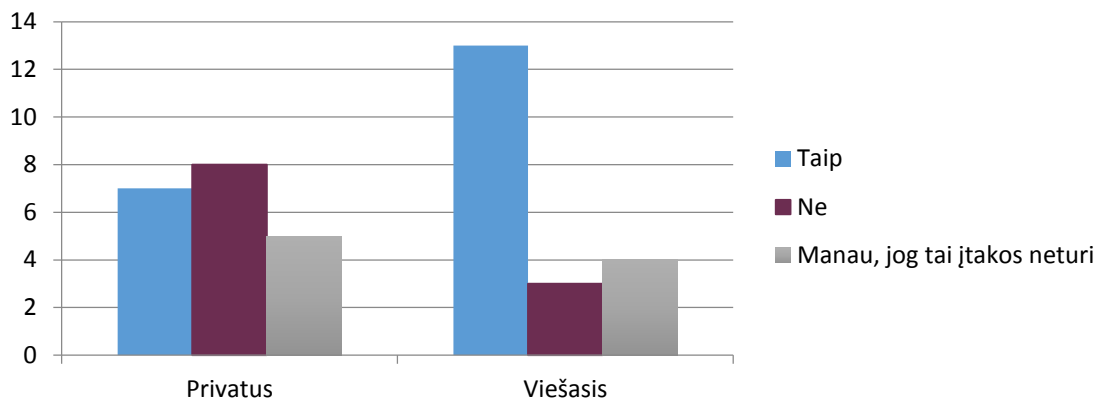
Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė – laikoma svarbiu veiksnium kiekvienos valstybės ekonomikoje. Partnerystė tiek privačiam, tiek viešajam sektoriui leidžia sujungti išteklius, galimybes ir kompetencijas į problemos sprendimo paiešką. Siekiant išsiaiškinti ar darnaus vystymosi klausimų aspektu skirtingi sektoriai bendradarbiauja, bei su kokiomis problemomis susiduria, respondentams buvo užduodami klausimai:

Ar Jūsų organizacijos veiklos regione vyksta bendradarbiavimas tarp viešojo ir privataus sektorių, vykdomi viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektai?

26 Paveikslas. Bendradarbiavimas tarp skirtingų sektorių. Sudaryta autoriaus.

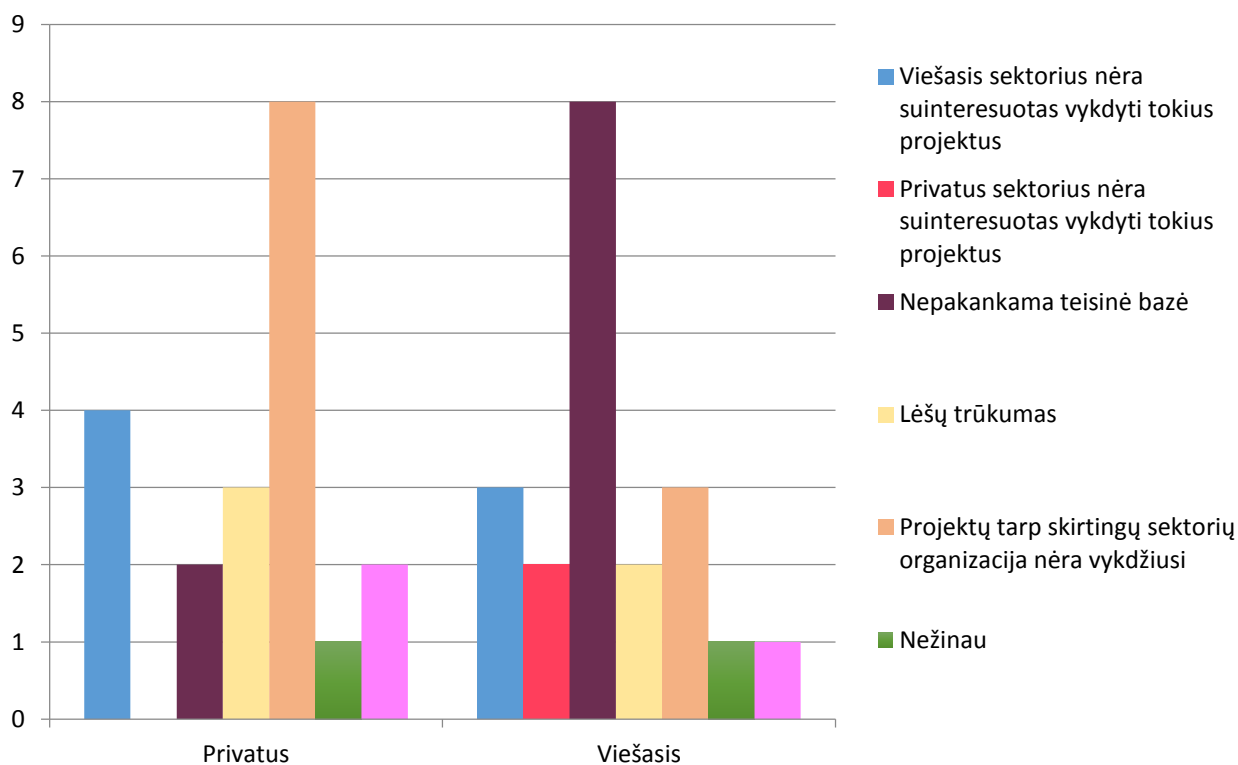
Ar bendradarbiavimas su viešaisiais/privačiais partneriais (darnaus vystymosi apsektu) Jūsų įmonei yra naudingesnis nei įprastinė veikla?

27 Paveikslas. Respondentų pasiskirsčiusi nuomonė dėl bendradarbiavimo, tarp skirtingų sektorių, naudos.

Sudaryta autoriaus.

Jei vykdėte darnaus vystymosi projektus tarp viešojo ir/ar privataus sektorių, su kokiomis kliūtimis teko susidurti?

28 Paveikslas. Bendradarbiavimo tarp skirtingų sektorių išskiriamos kliūtys.

Sudaryta autoriaus.

Analizuojant respondentų atsakymus matyti, jog abu sektoriai tarpusavyje bendradarbiauja ir klausimui keliamą hipotezę, jog darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimas yra siejamas su neefektyvia visų lygmenų (taip pat viešojo ir privataus sektoriaus partneryste), nepasitvirtinimo. Duomenys rodo,

jog abu sektoriai tarpusavyje bendradarbiauja ir mano, jog tokios pobūdžio projektai yra naudingesne nei įprastinė veikla.

Skirtingi rezultatai išryškėjo atsakymų pasirinkimui norint įvertinti kliūtis. Privataus sektoriaus nuomone, didžiausios kliūtys yra jog viešasis sektorius nėra suinteresuotas vykdyti bendrus projektus (4 respondentai); taip pat tam yra kliūčių dėl lėšų trūkumo. Atsakymų laukelyje taip pat buvo įrašyta, jog „norint įgyvendinti svarbesnius projektus susiduriama su daugeliu biurokratiu apribojimu ir teisinių sunkumų“. Viešojo sektoriaus atstovų nuomone, pagrindinė bendradarbiavimo kliūtis – nepakankama teisinė bazė (8 respondentai). Šio sektoriaus darbuotojai taip pat pažymėjo, jog pats viešasis sektorius nėra suinteresuotas vykdyti tokius projektus.

Apibendrinus tyrimo rezultatus matyti, jog viešojo sektoriaus atstovai darnaus vystymosi sampratą ir jos esmę išmano labiau nei privataus sektoriaus atstovai, abiejų sektorių organizacijose darnus vystymasis yra paminėtas ilgalaikiuose strateginiuose planuose, o žinias apie darnų vystymąsi organizacijų darbuotojai daugiausia gauna per žodinę vadovų informaciją. Tyrimo duomenys rodo, jog didžioji dalis respondentų mano, jog darnus vystymasis prisideda prie geresnės įvaizdžio plėtos, o socialiai atsakingo vystymosi politika vadovaujasi net 31 organizacija iš 40 apklaustųjų. Taip pat tyrimas parodė, jog darnaus vystymosi principų diegimas organizacijų atstovams labiausiai asocijuojasi su suinteresuotų grupių interesų taikymu ir aplinkos apsauga, kiek mažiau – su etišku elgesiu ir organizacijos veiklos skaidrumu. Finansiniai – lėšų trūkumai ir tinkamų žinių stygius yra esminės darnaus vystymosi kliūtys organizacijų valdyme. Tiek viešojo tiek privataus sektorių organizacijose yra diegiami tarptautiniai vadybos standartai, o daugiausia organizacijos naudojami Kokybės vadybos sistema (ISO 9001) ir Aplinkos vadybos sistema (ISO 14001). Tyrimas atskleidė, jog abu sektoriai darnaus vystymosi praktika tarpusavyje ir mano, jog tokios pobūdžio projektai yra naudingesne nei įprastinė veikla. Didžiausios kliūtys tinkamam tarpsektorinių projektų valdymui įvardinama jog viešasis sektorius nėra suinteresuotas vykdyti bendrus projektus bei nepakankama teisine baze.

IŠVADOS

Remiantis baigiamojo darbo įvardinta problema, tikslu ir iškeltais uždaviniais, buvo atlikta mokslinės literatūros analizė, išanalizuota darnaus vystymosi principų samprata, jos įsitvirtinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, taip pat pateikta viešojo ir privataus sektorių darnaus vystymosi principų taikymo praktikoje, tyrimas. Išanalizavus teorinius bei praktinius darnaus vystymosi principų analizę ir vertinimą, galima teigti jog:

1. Sąvoka „Darnusis vystymasis“ apima fizinius, informacinius ir materialinius išteklius, įvertina ekonominius, ekologinius bei socialinius organizacijos, regiono ar šalies darnos aspektus, aplinkos ir vidinius pokyčius. Darnios plėtros teoretikai įrodo, kad tokia plėtra visapusiškumo, partnerystės ir bendradarbiavimo pagrindu yra visiškai įmanoma.
2. Remiantis moksline literatūra ir Eurostat duomenimis, Lietuvos darnaus vystymosi strateginiai prioritetai ir principai išdėstyti atsižvelgiant į nacionalinius Lietuvos interesus ir jų savitumą, tačiau Lietuvos bendrų rodiklių (BVP, gamtos išteklių efektyvumas, skurdo rizikos lygis, vidutinis vyresnio amžiaus darbuotojų, ŠESD) santykis atsilieka nuo ES vidurkio.
3. Išnagrinėjus darnaus vystymosi principų analizę Lietuvos viešajame ir privačiame sektoriuje, pavyko nustatyti, jog viešojo sektoriaus atstovai su darnaus vystymosi samprata yra susipažinę labiau privataus sektoriaus atstovai.
4. Atlikto tyrimo duomenys parodė, jog nors socialinė organizacijų atsakomybė laikoma esmine darnaus vystymosi sąlyga ir šia politika vadovaujasi daugiau nei pusė respondentų, tačiau didžiausia šios koncepcijos nauda nėra susijusi su energijos ir atliekų kiekio bei joms skiriamų išlaidų mažinimu, o įvaizdžio gerinimu visuomenės akyse.
5. Išnagrinėjus tyrimo duomenis pavyko nustatyti, jog finansiniai – lėšų trūkumai ir tinkamų žinių (neiškiriant darbuotojų pagal pareigybes) stygius yra esminės darnaus vystymosi kliūtys organizacijų valdyme.
6. Remiantis atliktu baigiamojo darbo tyrimu galima teigti, jog aplinkos vadybos sistema (ISO 14001) nėra prioritetas organizacijų vadybos standartas, o viešasis sektorius nėra suinteresuotas bendradarbiavimui tarp skirtingų sektorių darnaus vystymosi projektų klausimais.

REKOMENDACIJOS

Siekiant gerinti darnaus vystymosi principų kokybę, vykdyti socialiai atsakingą veiklą, sparčiai plėtoti paslaugas, rekomenduojama:

- Viešajam sektoriui - teikti kuo daugiau elektroninių paslaugų, siekiant sumažinti gamtinių išteklių suvartojimą; sudaryti sąrašą priemonių (pvz.: kaip geriau valdyti gamtinius išteklius, skatinti darnią gamybą ir vartojimą), kurios padėtų pritraukti ES paramos lėšas ir privatų sektorių; pateikiant geriausią ES praktiką - aktyviau skatinti vietos ir regionų valdžios institucijas įsitraukti į darnaus vystymosi principų taikymą; įvertinant ekologinius, socialinius ir ekonominius darnos principus bendradarbiauti su privačiu sektoriumi.
- Privačiam sektoriui – remti elektroninės prekybos, elektroninių paslaugų plėtrą ir inovatyvų / ekologišką verslą, kuris veiktų sąžiningo ir atsakingo verslo linkme; dalyvauti konferencijose taip atnaujinant savo žinias bei kompetencijas. Nuolatinis darbuotojų supažindinimas su gerąją praktika, bei patirties dalijimasis institucijoms, padeda mokytis ir diegti naujus metodus kurie pasiteisino anksčiau. Esant lėšų trūkumui organizacijose rekomenduojama įsidiesti aplinkos apsaugos politiką, kuri užtikrintų minimalią pagalbą aplinkai.
- Visuomenei – nuolatos aktyviai domėtis vykstančiais pokyčiais vietos savivaldos lygmeniu: poveikio aplinkai vertinimo metu įsitraukti į bendras diskusijas ir domėtis esančia aplinka atliekų tvarkymo, oro, vandens užterštumo politika, taip pat pasisakyti už taupų vartojimą ir ekologiškumą; organizuoti iniciatyvas, susijusias su sveiko maitinimosi propagavimu, sportu ir kultūra.

LITERATŪRA

TEISĖS AKTAI

1. Europos Sąjungos Vadovų Tarybos 2006 m. birželio 26 d. atnaujinta „ES tvaraus vystymosi strategija“ Nr. 10917/06, prieiga per internetą
<http://www.am.lt/VI/index.php#a/6218> (žiūrėta 2015 06 02 – 2015 06 04)
2. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas, Valstybės žinios, 1992, Nr. 5-75.
3. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX – 1187 „Dėl ilgalaikės raidos strategijos“, Valstybės žinios 2002-11-27, Nr. 113-5029.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160 „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyveninimo“, Valstybės žinios, 2003-09-19, Nr. 89-4029.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 18 d. nutarimas Nr. X-1046 „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2007-01-26, Nr. 11-430.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 16 d. nutarimas Nr. 1247 „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyveninimo pakeitimo“, prieiga per internetą
<http://www.smm.lt/uploads/documents/darnus-vystymas/0.816819001255418152.pdf> (žiūrėta 2016 02 12)
7. Lietuvos Respublikos vyriausybės 2011 m. kovo 30 d. nutarimas Nr. 379 „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo pakeitimo“, prieiga per internetą
<http://www.am.lt/VI/index.php#a/8084> (žiūrėta 2015 06 02 – 2015 06 04)

MOKSLINIAI ŠALTINIAI

8. Batrėnas P., et al., *Aplinkos apsauga: vadovėlis*, Vilnius: Technika. 2008, 576 p.
9. Bert J. M. de Vries, *Sustainable science*, New York: Cambridge University Press, 2013, 590 p.
10. Burneikis J., *Atsinaujinančios energijosnaudojimo plėtra*, Mokslas ir technika. Nr. 1, 2004, 6 p.
11. Bruun N., *The Nordic Labour Relations Model Labour Law and Trade Unions in the Nordic countries – Today and Tomorrow*, Dartmouth: Ashgate Publishing, 1992, 272 p.
12. Constanza R., Kubiszewski I. *Creating a sustainable and desirable future: insights from 45 global thought leaders*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2014, 336 p.
13. Čiegis R. *Darnus ekonomikos vystymasis: mokomoji knyga*, Šiauliai, 2008, 204 p.
14. Daniel C., et al., *How Smart Companies Use Environmental Strategy to Innovate, Create Value, and Build Competitive Advantage: Green to Gold*, Yale University Press, 2006, 408 p.
15. Đurković J. V., *Development of human resources as strategic factors of the companies*

- competitive advantage*. Economics and Organization. 2009, 6 (1): 59–67 p.
16. Europos aplinkos agentūra., *Europos aplinka: būklės ir raidos perspektyvos 2015 m. Apibendrinamoji ataskaita*. Liuksemburgas: Europos sąjungos leidinių biuras, 2015, 205 p.
 17. Europos Komisija. *Su aprūpinimu maistu, gamtos ištekliais ir teritorine pusiausvyra susijusių būsimų uždavinių sprendimas*, COM(2010) 672 Briuselis, 2010, 14 p.
 18. Europos Komisija. *2015 m. metinė augimo apžvalga*, COM(2014) 902, Briuselis 2014, 20 p.
 19. Europos Komisija. *Atnaujinta 2011–2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija*. COM(2011) 681 Briuselis, 2011, 15 p.
 20. Europos Komisija. *Ekologiška pasaulio ekonomika ir geresnis valdymas*, IP/11/754. Briuselis, 2011.
 21. Granickas V., *Teisingo apmokėjimo už darbą problema: teoriniai ir praktiniai aspektai*, daktaro disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, 203 p.
 22. Gustas E., *Žmogiškųjų išteklių valdymo ypatumai valstybės tarnyboje: tarnautojų veiklos vertinimas ir kvalifikacijos tobulinimas*, *Viešojoji politika ir administravimas*, Nr. 5, 2003, 70 p.
 23. Harwood R.R., *The history of sustainable agriculture*. In: *Sustainable Farming Systems*, Florida: CRC Press, 1990, 712 p.
 24. Hjorth P., Bagheri A., *Navigating Towards Sustainable Development: A Systems Dynamics Approach*, *Futures* 2006, 255 p.
 25. Holdgate M.W., *Sustainable use of tropical coastal resources - a key conservation issue*: *Ambio*. Stockholm vol. 22, No. 7, 1993, 600 p.
 26. Idzelis R., *Poveikio aplinkai vertinimas*. Vilnius, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002, 109 p.
 27. Ishikawa K., *Guide to Quality Control*. Tokyo: Asian Productivity Organization, 1976, 226 p.
 28. Juknys R., *Darnus vystymasis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2008, 234 p.
 29. Kaziliūnas A., *Strateginis projektų valdymas: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, 407 p.
 30. Kovaliov R., et al., *Ekonomika ir vadyba: Makroekonominės verslo aplinkos įtaka IŠĄ plėtrai*. 2010, 15 p.
 31. Krinickienė E., *Lyčių aspekto poveikio ekonominei politikai vertinimas: Lietuvos atvejis*, Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014. 327 p.
 32. Laurinavičius A., Reklaitis J., *Darnaus verslo socialinė atsakomybė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, 316 p.
 33. Leonavičius J., *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Academija, 1993, 283 p.
 34. Martišius A., Kėdaitis V., *Statistinės analizės teorija ir metodai, I dalis*. Vilniaus universitetas, 2014, 411 p.

35. Mintzberg H. *The case for corporate social responsibility*. Journal of Business Strategy, 1983, 144 p.
36. Miškinis V., Navickas A., *Energijos poreikių organizavimas*, 2004, 106 p.
37. Naruševičius V., Lazdinis I. *Darnausr vystymosi politika ir valdymas*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, 236 p.
38. Ramanauskienė J., Vanagienė V., *Visuotinės kokybės vadyba*, Mokomoji knyga, LŽŪU. 2009, 184 p.
39. Sakalas A., Šilingienė V., *Personalo valdymas: vadovėlis*, Kaunas: Technologija, 2000, 205 p.
40. Staniškis J.K., Kriaučionienė M., *Darni plėtra*, Mokomoji knyga. KTU leidykla, 2012, 450 p.
41. Staniškis J.K., Arbačiauskas V., *Prevencinė aplinkos vadyba*, KTU leidykla, 2003, 215 p.
42. Truss C., Gratton L., *Strategic Human Resource Management: A Conceptual Approach*. *International Journal of Human Resource Management*, 1994, no. 5 (3), 1994, 686 p.
43. Vaišvila A., *Teisės teorija: vadovėlis*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, 541 p.

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

44. Aplinkos apsaugos agentūra: Aplinkos būklė 2011.
http://gamta.lt/files/AAA_leidiny_s_Aplinkos_bukle_2011.pdf (žiūrėta 2016 04 17)
45. Aplinkos apsaugos agentūra: Lietuvos šiltnamio efektą sukeliančių dujų tendencijos ES (EU – 27) kontekste, 2013
[http://klimatas.gamta.lt/files/LIETUVOS%20ŠILTNAMIO%20EFEKTA%20SUKELIANČIŲ%20DUJŲ%20TENDENCIJOS%20EUROPOS%20SAJUNGOS%20\(EU-27\)%20KONTEKSTE1374582163643.pdf](http://klimatas.gamta.lt/files/LIETUVOS%20ŠILTNAMIO%20EFEKTA%20SUKELIANČIŲ%20DUJŲ%20TENDENCIJOS%20EUROPOS%20SAJUNGOS%20(EU-27)%20KONTEKSTE1374582163643.pdf) (žiūrėta 2016 04 17)
46. Aplinkos ministerija: Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos projektas, 2003.
<http://www.am.lt/VI/files/0.063911001049192382.pdf> (žiūrėta 2016 04 17).
47. Aplinkos ministerija: Nacionalinė darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2011 – 2012 m. ataskaita, 2014.
<http://www.am.lt/VI/files/0.908151001426574199.pdf> (žiūrėta 2016 04 18)
48. Darnus vystymasis: projektas. Darnausr vystymosi problematika, 2009.
<http://www.darnusvystymasis.gpf.lt/lt/problematika> (žiūrėta 2016 02 25).
49. European Union: Committee of the Regions. COP21: pasaulinis susitarimas dėl klimato kaitos .
<http://cor.europa.eu/lt/news/Pages/cop21-global-climate-agreement-marks-historic-step-as-local-governments-recognised-for-the-very-first-time.aspx> (žiūrėta 2016 01 25).
50. Eurovoc. Bendroji socialinė atsakomybė, Lietuvos Respublikos Seimas.
http://www3.lrs.lt/pls/ev/ev.disph?l1=1&l2=2&l3=3&l4=4&a_term=7942 (žiūrėta 2015 04 20)
51. European Union: Treaty of Amsterdam. Amsterdam, 1997.

- http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_of_amsterdam/treaty_of_amsterdam_en.pdf (žiūrėta 2016 01 27)
- 52.** European Commission. Explaining the Treaty of Lisbon. MEMO/09/531, Brussels, 2009.
http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-09-531_en.htm?locale=en (žiūrėta 2016 02 10)
- 53.** EUR-Lex. Lisabonos sutartis: įžanga.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=URISERV:ai0033> (žiūrėta 2016 02 10)
- 54.** Europos Sąjungos Taryba. Atnaujinta ES Tvaraus vystymosi strategija. Briuselis, 2006.
<http://www.am.lt/VI/files/0.207844001174307767.pdf> (žiūrėta 2016 02 12)
- 55.** Eurostat. The Sustainable Development Headline Indicators: Socio-economic development, Sustainable consumption and production, Social inclusion, Demographic changes, Public health, Climate change and energy, Sustainable transport.
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators> (žiūrėta 2016 02 24)
- 56.** Fair Trade International. Fair Trade veiklos supažindinimas.
<http://www.fairtrade.net/about-fairtrade/what-is-fairtrade.html> (žiūrėta 2016 02 25)
- 57.** Forbes. Kathryn Dill: The Companies With The Best CSR Reputations, 2014.
<http://www.forbes.com/sites/kathryndill/2014/12/08/the-companies-with-the-best-csr-reputations/> [(žiūrėta 2016-01-25)]
- 58.** Forbes. Kathryn Dill: The Best Places To Work In 2015
<http://www.forbes.com/sites/kathryndill/2014/12/10/the-best-places-to-work-in-2015/> (žiūrėta 2016 01 25)
- 59.** Global Wind Energy Council. Global Wind Report: Annual Market update: 2012. Belgium.
http://www.gwec.net/wp-content/uploads/2012/06/Annual_report_2012_LowRes.pdf (žiūrėta 2016 02 25)
- 60.** Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos Darnaus vystymosi švietimo strategija. Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos Darnaus vystymosi švietimo strategijos įgyvendinimo Vilniaus gairės, 2005.
http://www.smm.lt/uploads/documents/darnus-vystymas/Jungtines_tautos.pdf (žiūrėta 2016 01 27)
- 61.** Jungtinių Tautų Pasaulinė aplinkos ir plėtros komisija. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, 1987.
<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (žiūrėta 2016-01-28)
- 62.** Jungtinių Tautų Tūkstantmečio plėtros tikslai.
<http://www.un.org/millenniumgoals/> (žiūrėta 2016-01-28)
- 63.** Juškys, A., Atsinaujinančių išteklių energijos reguliavimas Europos Sąjungos teisėje: raida ir tendencijos, Verslo ir teisės aktualijos, 2012, Nr. 7 (1), p. 183 – 200

http://www.leka.lt/sites/default/files/dokumentai/a.juskys_atsinaujinanciu_istekliu_energijos_reguliavimas_es_tendencijos.pdf

- 64.** Lietuvos biomasės energijos asociacija „Biomasės vystymasis yra kertinis siekiant įgyvendinti Paryžiaus susitarimą“, 2016
<http://www.biokuras.lt/biomases-energetikos-vystymas-yra-kertinis-siekiant-igyvendinti-paryziaus-susitarima> (žiūrėta 2016 04 19)
- 65.** Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. Darnus vystymasis. 2012,
http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1034 > (žiūrėta 2015 06 02)
- 66.** Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2 (žiūrėta 2015 06 02)
- 67.** Lietuvos bankas. Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2015.
https://www.lb.lt/lietuvos_ekonomikos_apzvalga_2015_m_gruodzio_men (žiūrėta 2016 01 18)
- 68.** Lietuvos bankas, Lietuvos statistikos departamentas. Tiesioginės investicijos 2014 m. Statistikos pranešimas, 2015.
https://www.lb.lt/tiesiogines_investicijos_2014_m (žiūrėta 2016 01 25)
- 69.** Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Lietuvos atsakingo verslo asociacija.
<http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumas/imoniu-socialine-atsakomybe-isa/lietuvos-atsakingo-verslo-asociacija.html> (žiūrėta 2016 01 25)
- 70.** Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. Gyventojų užimtumas ir nedarbas: Situacijos darbo rinkoje apžvalga, 2015 m. gruodžio mėn., 2016.
http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/3927403/LDR_2015_12.pdf (žiūrėta 2016 01 27)
- 71.** Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. Darnaus vystymosi rodikliai, 2010.
<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=14381> (žiūrėta 2016 04 17)
- 72.** Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas, Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, 2015 m.
<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=ad65c8db-a86e-4bed-b6f0-68b8c23a0c43>
(žiūrėta 2016 04 19)
- 73.** Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija, Higienos institutas, Sveikatos informacijos centras. Lietuvos sveikatos statistika 2013.
<http://sic.hi.lt/data/la2013.pdf> (žiūrėta 2016 04 17)
- 74.** Lietuvos vėjo energijos asociacija. Bendra informacija apie vėjo jėginių galią.
<http://www.lvea.lt/index.php/lt/p/vejo-energetika/statistika> (žiūrėta 2016 04 19)

75. Račys V. Aplinkos apsaugos ekspertai: „Žemės išlikimo strategija – darnus vystymasis“ KTU, 2015.

<http://ktu.edu/lt/chemines-technologijos-fakultetas/naujiena/aplinkos-apsaugos-ekspertai-zemes-islikimo-strategija-darnus-vystymasis> (žiūrėta 2015 02 25)

76. Shell. Sustainability and our business strategy, 2014.

<http://reports.shell.com/sustainability-report/2014/our-approach/sustainability-and-our-business-strategy.html> (žiūrėta 2016 01 25)

77. Shell. Shell at a glance: Shell Global, 2013

<http://www.shell.com/global/aboutshell/at-a-glance.html> (žiūrėta 2016 01 25)

SANTRAUKA

Barasaitė A. Darnaus vystymosi principų analizė ir vertinimas / Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas Doc. dr. Pranas Mierauskas – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2016. – 78 p.

Tyrimo naujumas. Visame pasaulyje pripažinta darnaus vystymosi vertė keičia viešojo ir privataus sektoriaus darbo pobūdį. Įvertinus teigiamus ne tik jos principų aspektus, bet kartu ir praktiką, tampa aišku, jog darnaus vystymosi koncepcija tai naujas (Lietuvoje), tačiau galingas įrankis, apimantis visumą metodų, kuriais siekiama užtikrinti vystymąsi, tenkinantį žmonių gerovę dabartyje nesumažinant žmonių gerovės galimybių ateityje.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti ir įvertinti darnaus vystymosi principus aplinkos apsaugoje.

Tyrimo metodika. Šiame darbe teoriniu būdu nagrinėjamos darnaus vystymosi kūrimo prielaidos, motyvacija jai kurtis, analizuojamas jos principų taikymas Lietuvoje, taip pat keliamos hipotezės, galimoms kliūtims nustatyti. Teorinėje dalyje taip pat aptariama Lietuvos padėtis (ES atžvilgiu) remiantis esminiais darnaus vystymosi principais.

Darbo kiekybinis tyrimas atliktas su 40 viešojo ir privataus sektoriaus atstovais (kiekvieno iš jų po 20). Pateikiami svarbiausi aspektai koks yra skirtingų sektorių požiūris į darnųjį vystymąsi, jo plėtra, atkreipiamas dėmesys su kokiais sunkumais organizacijos susiduria principus diegiant, bei nustatoma, ar svarbus darnaus vystymosi aspektas bendradarbiavimo klausimu tarp skirtingų sektorių.

Darbo praktinį reikšmingumą parodo atliktas kiekybinis viešojo ir privataus sektorių tyrimas, kuriame siekiama nustatyti darnaus vystymosi principų taikymo įtaką aplinkos apsaugoje. Tyrimo rezultatai pasižymi ir praktine verte, po tyrimo pateikiamos rekomendacijos dėl papildomų darnaus vystymosi taikymo galimybių Lietuvoje.

SUMMARY

Barasaitė A. The Analysis and Evaluation of Sustainable Development Principles / Master Thesis in Environmental Management. Supervisor Pranas Mierauskas – Vilnius: Faculty of Policy and Management, Mykolas Romeris University, 2016. – 78 p.

Novelty of the study. Sustainable development principles change the labour nature in public and private sector in all around the world. The assessment of the positive aspects, principles and practices shows that sustainable development is the new (in Lithuania), but a very powerful tool which covers the methods to ensure the welfare of the present generation without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

The purpose of the research. To analyze and evaluate the application of sustainable development principles in environmental policy.

Research Methods. In this thesis a theoretical way of sustainable development are the development of assumptions, the motivation for development, analysis of the sustainable development principles as well as hypotheses. In the theoretical there is also a discusses about the situation in Lithuania (towards the EU) in accordance with the basic principles of sustainable development.

Research quantitative study was conducted of 40 public and private sector representatives (each of them under 20). The most important aspects is how different sectors approach to sustainable development, how it highlights the challenges for organizations of sustainable development principles, and determines an important aspect of cooperation issue between the different sectors.

Research shows the practical significance of a quantitative public and private research, which seeks to establish sustainable development principles to influence regional politics. Results of the study has practical value and, after the investigation with recommendations for further sustainable development of application possibilities Lithuania.

PRIEDAI

RESPONDENTŲ, DALYVAVUSIŲ TYRIME, SĄRAŠAS

	Viešasis sektorius	Privatus sektorius
1.	Vilniaus miesto savivaldybė	AB Swedbank
2.	Kauno miesto savivaldybė	AB SEB
3.	Klaipėdos miesto savivaldybė	A/S Danske Bank
4.	Šiaulių miesto savivaldybė	AB DNB Bankas
5.	Panevėžio miesto savivaldybė	UAB Medicinos bankas
6.	Alytaus miesto savivaldybė	UAB General financing
7.	Marijampolės miesto savivaldybė	Vičiūnų įmonių grupė
8.	LR Aplinkos ministerija	Arvi įmonių grupė
9.	LR Energetikos ministerija	AB Teo LT
10.	LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	AB Achema
11.	LR Sveikatos apsaugos ministerija	UAB SGD
12.	LR Ūkio ministerija	UAB Thermo Fisher Scientific Baltics
13.	LR Vidaus reikalų ministerija	UAB Antalis
14.	LR Žemės ūkio ministerija	AB Orlen Lietuva
15.	LR Švietimo ir mokslo ministerija	UAB Mars Lietuva
16.	Valstybinė aplinkos apsaugos tarnyba	UAB Adform Lithuania
17.	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos	UAB Transcom Worldwide Vilnius
18.	Aplinkos apsaugos agentūra	UAB Maxima LT
19.	Nacionalinė žemės ūkio tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos	AB Lietuvos geležinkeliai
20.	VšĮ Sveikas miestas	UAB Statoil Lietuva

STATISTINĖS ANKETOS KLAUSIMAI

2016 kovo mėn.

1. Kiek esate susipažinę su darniu vystymuosi?
 - Esu gerai susipažinęs (esu skaitęs literatūros lietuvių ir užsienio kalbomis, dalyvavęs mokymuose, seminaruose, skaitęs Lietuvos darnaus vystymosi 2003, 2009 m. strategiją)
 - Esu vidutiniškai susipažinęs (esu girdėjęs apie darnų vystymąsi, skaitęs apie tai žiniasklaidoje, interneto svetainėse)
 - Nesu susipažinęs (nesu girdėjęs apie darnų vystymąsi)

2. Ar darnus vystymasis yra paminėtas ilgalaikiuose, strateginiuose Jūsų atstovaujamos organizacijos planuose (organizacijos vizijoje, misijoje, vertybėse, politikoje, ilgalaikiuose tiksluose, strategijoje)?
 - Taip, darnus vystymasis yra paminėtas.
 - Ne, darnus vystymasis nėra paminėtas.
 - Nežinau, nesu susipažinęs su ilgalaikiais organizacijos planais.

3. Ar Jūsų organizacijoje teikiamos darnaus vystymosi žinios darbuotojams?
 - Taip
 - Ne
 - Iš dalis

4. Koku būdu darbuotojams teikiamos žinios apie darnų vystymąsi?
 - Kursai, seminarai darbovietėje
 - Žodinė vadovų informacija
 - Domėjimasis savarankiškai

5. Kaip manote ar darnusis vystymasis prisideda prie geresnės Jūsų atstovaujamos organizacijos įvaizdžio plėtros?
 - Taip, klientams svarbu socialinė verslo atsakomybė
 - Ne, klientams svarbiausia tinkamas paslaugos ir kainos santykis

6. Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje yra atskiras padalinys/skyrius, kuris dirbtų darnaus vystymosi politikos plėtra?
 - Taip
 - Ne
 - Nežinau

7. Jei tiesiogiai atsakingo už darnųjį vystymąsi padalinio neturite, kaip manote, ar Jūsų organizacijai būtų naudinga jį turėti?
 - Taip
 - Ne, darnaus vystymosi politikos plėtrai atskiro padalinio nereikia
 - Darnaus vystymosi politikos plėtrai pakanka informacijos iš kitų padalinių
 - Nežinau

8. Kaip manote, su kokiais sunkumais Jūsų organizacijoje susiduriama, įgyvendinant darnaus vystymosi koncepciją?

- Finansiniai / lėšų trūkumas
- Žinių trūkumas
- Vadovų nenoras
- Kita (įrašykite)

9. Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje plėtojama socialiai atsakingo vystymosi politika?

- Taip
- Ne
- Nežinau

10. Pažymėkite 2 teiginius, kurie Jums labiausiai asocijuojasi su įmonių socialine atsakomybe:

- Etiškas elgesys
- Aplinkos apsauga
- Suinteresuotųjų grupių (visuomenės, darbuotojų, klientų, tiekėjų ir kt.) interesų paisymas
- Įmonės veiklos skaidrumas
- Įstatymų laikymasis
- Socialinės nelygybės šalinimas
- Bendradarbiavimas su suinteresuotomis grupėmis
- Labdara (neįgaliųjų, ligonių ir pan. rėmimas, meno, sporto rėmimas, stipendijų skyrimas ir pan.)
- Dalyvavimas visuomeninėje veikloje

11. Kokia Jūsų nuomone socialinės atsakomybės politikos nauda organizacijai? (pažymėkite 2 svarbiausius teiginius)

- Padeda sumažinti energijos ir atliekų kiekį bei joms skiriamas išlaidas
- Padeda kurti inovacinius produktus ir procesus
- Gali padėti atverti naujas rinkas
- Geresni pardavimai ir pelnas
- Konkurencinis pranašumas
- Padeda pritraukti ir išlaikyti geriausius darbuotojus
- Padeda įgyti klientų pasitikėjimą ir lojalumą
- Padeda pagerinti įvaizdį visuomenės akyse
- Nėra jokios naudos

12. Ar Jūsų atstovaujamoje organizacijoje vadovaujamosi tarptautiniais kokybės vadybos sistemų standartais (pvz.: ISO 9001, ISO 14001)?

- Taip
- Ne
- Nežinau

13. Jei taip, kokiais standartais Jūsų organizacija vadovaujasi?

- Kokybės vadybos sistemos (pagal ISO 9001)
- Aplinkos vadybos sistemos (pagal ISO 14001)
- Darbuotojų saugos ir sveikatos vadybos sistemos pagal (OHSAS 18001)
- Nei vienu iš išvardintų
- Kita

14. Ar Jūsų organizacijos veiklos regione vyksta bendradarbiavimas tarp viešojo ir privataus sektorių, vykdomi viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektai?

- Taip
- Ne
- Nežinau

15. Ar bendradarbiavimas su viešaisiais/privačiais partneriais (darnaus vystymosi apsektu) Jūsų organizacijai yra naudingesnis nei įprastinė veikla?

- Taip
- Ne
- Manau tam įtakos neturi

16. Jei vykdytė darnaus vystymosi projektus tarp viešojo ir/ar privataus sektorių, su kokiomis kliūtimis teko susidurti?

- Viešasis sektorius nėra suinteresuotas vykdyti tokius projektus
- Privatus sektorius nėra suinteresuotas vykdyti tokius projektus
- Nepakankama teisinė bazė
- Lėšų trūkumas
- Projektų tarp skirtingų sektorių organizacija nėra vykdytusi
- Nežinau
- Kita (įrašykite)

17. Kokiam valdymo lygiui atstovaujate?

- Aukščiausio lygio vadovams (verslo vadovas, verslo savininkas, bendrasavininkas, direktorius, tarybos, valdybos narys, akcininkas, direktoriaus pavaduotojas)
- Vidurinio ir žemiausio lygio vadovams (padalinio, skyriaus vadovas, komandos vadovas, funkcinio, geografinio padalinio vadovas, cecho viršininkas, skyriaus vedėjas, darbuotojų grupės vadovas)
- Paprastas darbuotojas

18. Sektorius kuriam atstovaujate

- Privatus
- Viešasis

19. Kokia Jūsų organizacijos kapitalo kilmė?

- Lietuviško kapitalo organizacija
- Visiškai arba iš dalies užsienio kapitalo organizacija

20. Kiek metų Jūsų organizacija vykdo veiklą?

- iki 1 metų
- 1-5 metų
- 5-10 metų
- 10-15 metų
- 15 ir daugiau metų

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____“

_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)